

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Andra kammaren.

Nr 31.

Tisdagen den 3 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 26 och den 27 nästlidna april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen Alfr. Andersson, Munka-Ljungby, på grund av sjukdom (influenzasviter) är i behov av en å två veckors vila, intygar

Ängelholm den 2 maj 1938.

P. Bjurgård,
prov.-läk.

§ 3.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 303, angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. *Vid remiss av propositionen nr 303.*

Därvid begärdes ordet av

Herr andre vice talmannen **Magnusson**, som yttrade: Herr talman! När på sin tid arbetstidsregleringen för jordbruket genomfördes — en reglering, som givetvis omfattade även trädgårdsnäringen — och denna reglering gavs vissa särbestämmelser, vilka av för mig och andra outgrundlig anledning göra begränsningen snävare och hårdare för trädgårdsnäringen än för det egentliga jordbruket, utlovades från olika håll samt även från statsrådsbänken och i propositionerna, att i den mån, dessa åtgärder komme att medföra fördyring och svårigheter för denna näring, statsmakterna skulle taga under övervägande vissa stödåtgärder. Detta upprepades vid fjolårets riksdag, då arbetstidslagen betydligt skärptes. Man kunde då haft rätt att förvänta, att man i möjligaste mån påskyndade genomförandet av dylika åtgärder för trädgårdsodlingen — detta så mycket mera som när det gällde lantbruket, betydande stödåtgärder redan tidigare varit vidtagna. Trädgårdsodlingen har icke på minsta sätt kompensrats för den fördyring, som arbetstidslagen och åtskilligt annat medfört. Knappast på någon punkt har man kunnat notera några höjda priser, och när härtill kommer — och detta är kanske ännu mera avgörande — att svårigheter möta för att ens till något pris bli av med de produkter, som framställts, måste ställningen bli för näringen desto mera betungande.

Efter ett dröjsmål, som man tycker icke hade behövt vara så avsevärt, tillfattes föregående år en kommitté, som fick i uppdrag att undersöka möjligheten av stödåtgärder åt trädgårdsodlingen. Detta kommittéförlag — jag har det här i min hand — blev åtskilligt magert, men gav kanske ändå något,

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 29.

Vid remiss av propositionen nr 303. (Forts.)

därest det obeskuret eller helst i någon mån utbyggt blivit genomfört. Det har dröjt länge, innan på grundval av denna kommittés utlåtande något förslag lagts fram på riksdagens bord, så länge, att jag fann mig föranlåten att, innan riksdagen tog sig påsklov, interpellera jordbruksministern om huruvida någon proposition vore att förvänta. Svaret får väl anses ligga här i form av propositionen nr 303.

Om man har anledning uttala, att det kommittéutlåtande, som föreligger, är magert och otillräckligt att kompensera trädgårdsodlingen för de svårigheter och den fördyring, som inträtt på grund av lagstiftningsåtgärder, och ännu mindre kunnat kompensera trädgårdsodlingen för de övriga svårigheter, som oberoende av detta undan för undan inträtt för trädgårdsodlingen, måste man säga, att Kungl. Maj:ts proposition är synnerligen mager och otillräcklig. Det gäller dock här en näringsgren, som visserligen icke omfattar något så stort antal människor, men dock ett rätt så betydande antal. Man får dock räkna med omkring tjugotusen människor, som ha sin försörjning genom trädgårdsodlingen, en näring, som har ett betydande värde för vårt land och vårt folk, och som arbetat sig fram under stora svårigheter. Detta har kanske icke minst berott därpå, att näringsens utövare, icke minst företagen, ha ställt såsom paroll detta: »Ej ro, ej rast, ej vila.» Genom denna arbetsamhet har skapats en näring, som från att för trettio à fyrtio år sedan ha varit mycket obetydlig i närvarande stund är ganska betydande, men som nu står inför läget att den icke längre kan expandera, utan inför risken att, om icke ett verksamt stöd lämnas, räkna med en tillbakagång, beroende på bl. a. den omständigheten, att man i rätt stor utsträckning tillfullo utnyttjat den svenska marknadens utvecklingsmöjligheter men därjämte mött en allt starkare och hårdare konkurrens från utlandet och dess överflöd och sist men icke minst statsingripanden, som fördyrat och försvärat driften.

Jag ber att få erinra därom, att när det under sista årtiondet varit fråga om handelstraktatsöverenskommelser med främmande länder har det nästan varje gång varit så, att trädgårdsodlingen varit den näring, som mer än någon annan fått betala fiolerna utan att få några som helst förmåner. Det tullskydd, som vi haft, och som på vissa områden varit ganska effektivt, har undan för undan nedprutats såsom kompensation för dessa traktatsöverenskommelser. Och det är uppenbart, att, när så varit förhållandet, ha också såsom en följd av detta de utländska odlarna kunnat bereda sig allt större och större marknad inom vårt land. Jag ber också att få erinra om, hurusom exempelvis Holland på sin tid utbyggde en mycket stor odling av trädgårdsväxter, icke minst sådana produkter, vilka ha en stor marknad inom vårt land, såsom tidiga köksväxter, särskilt gurkor och tomater. Denna odling var emellertid i betydande mån avsedd att vinna avsättning inom de närmaste grannländerna, England och Tyskland, m. fl. Plötsligt stängde emellertid dessa länder marknaden, och denna stora odling saknade försäljningsmöjligheter. I Holland ingrepo statsmakterna ganska effektivt för att stödja denna näring, bland annat med åtgärder, liknande dem, som genomförts för det svenska jordbruket. Detta har emellertid också haft till följd, att marknaden sökt sig till håll, där det minsta motståndet var att möta, och sålunda ha vi inom vårt land fått erfarat ett mycket starkt tryck av den överproduktion, som förefinnes inom detta land, men även från andra länder, där man för övrigt arbetar under betydligt gynnsammare förhållanden. Jag behöver blott erinra om vad det betyder för en odling, som är beroende av artificiell värme, såsom den nämnda odlingen av gurkor och tomater, att man kan driva denna odling i ett mildare klimat. Bränslekostnaderna spela därvidlag en mycket betydande roll.

Vid remiss av propositionen nr 303. (Forts.)

Det kan tilläggas, att de nämnda produkterna och många andra ha här i Sverige och ej minst i Stockholm sålts till priser, vilka icke ha kunnat täcka ens produktionskostnaderna i respektive länder, än mindre den ökning, som frakt och försäljning hit inneburit, sålunda ren dumping. När man emellertid har såsom i Holland en reglering, som innebär, att det överskott, som uppstår, inköpes av staten till visst minimipris, är det ju klart, att man är intresserad av att sälja så mycket som möjligt till utlandet hellre än att förstöra varan även om det sker *under* produktionskostnaderna, då kan man ta den förlusten, ty den går ju icke i första hand ut över odlarna. Vissa jämförelser med våra förhållanden inom jordbruket göra sig därvidlag osökt.

Nu ha kommitterade — jag skall endast med några ord be att få beröra det — kommit fram med åtskilliga förslag av mindre värde och åtskilliga av något större värde. Jag måste beklaga, att den del av kommitterades förslag, som hade det största och mest omedelbara värdet, nämligen ett tullskydd, som kunde skydda näringen gentemot denna obehövlige import, jag vågar säga dumping från utlandet, icke har medtagits i Kungl. Maj:ts proposition.

Kungl. Maj:t har upptagit bl. a. förslaget om standardisering av trädgårdsprodukterna, en åtgärd, som jag icke utan vidare vill underkänna men som på intet vis skall överskattas, helt enkelt därför att trädgårdsprodukterna äro så mångfaldiga och av så utomordentligt växlade och av så utomordentligt svårbestämt slag, att några större och avgörande och förbättrande verkningar i handels- och omsättningshänseende av en standardisering knappast äro att förvänta. Jag har ingen invändning mot förslaget, men jag tror jag kan instämma med det uttalande, som har gjorts från ett hushållningssällskap, att vinsten av detta knappast kommer att svara mot omkostnaderna.

Propositionen lägger särskild vikt vid organisationen av trädgårdsodlingen och framför allt försäljningsorganisationen. Jag kan ju förstå, att man gör detta, även av det skälet, att man ju med viss rätt kan göra gällande, att i en närstående näring, nämligen jordbruket, har organisationen varit av mycket stor betydelse. När man erkänner detta, bör man emellertid samtidigt komma ihåg, att vad som har givit organisationen dess stora och för jordbruket avgörande betydelse har dock varit, att organisationen kunnat utnyttja statens garanti, när det gäller att bli av med produktionen och detta t. o. m. restlöst. Jag tager väl icke miste, om jag säger, att det centrala i jordbrukshjälpen är den omständigheten, att staten genom sin medverkan har garanterat en avsättning i full utsträckning och tillfredsställande priser. Stödet har visserligen icke uttryckligen innefattat minimipris men har dock inneburit en liknande garanti för vad jordbruket kan producera såväl i fråga om spannmål som animalier. Det är det centrala i denna hjälpverksamhet. När jag nämner detta gör jag det givetvis icke för att däremot rikta någon invändning utan endast för att konstatera, att det är på denna grundval, som jordbrukarnas föreningsrörelse har kunnat åstadkomma vad den har åstadkommit till det svenska jordbrukets stöd och hjälp. När det gäller trädgårdsodlingen föreligger emellertid icke ens en antydning om en sådan hjälp. Här är det icke alls fråga om att på något vis garantera vare sig pris eller möjligheter till avsättning.

Härtill kommer — det ligger i sakens natur — att trädgårdsodlingen är mycket växlade i fråga om skörderesultatet och framför allt i fråga om tidpunkten, då skörderesultatet föres i marknaden, vilket gör det mycket svårare att organisationsmässigt här kunna åstadkomma någon verklig hjälp. Jag behöver bara erinra om fruktodlingen. Det är nu en gång så, att frukten skördas och kommer i marknaden under en viss kort tid av året med olikheter därjämte mellan olika år vilket medför, att organisation visserligen är betydelsefull men att det möter mycket större svårigheter att genomföra och upprätt-

Vid remiss av propositionen nr 303. (Forts.)

hålla den, beroende bl. a. därpå att man icke kontinuerligt kan sysselsätta i organisationen anställda effektiva arbetskrafter. Hjälpen är därför icke att finna enbart i, knappast ens väsentligen i organisation.

Jag har härmed icke velat polemisera mot organisation, men jag har velat sätta saken i dess rätta sammanhang. Jag vill framhålla, att ett organisationsbidrag och även en *restlöst genomförd organisation*, för att nu uttrycka sig tillspetsat, icke i detta fall förmår åt trädgårdsnäringen giva det stöd, som exempelvis fallet har varit inom jordbruksnäringen.

Kungl. Maj:t föreslår fraktlindring för transport av frukt till Norrland, vilket jag för min del utan förbehåll biträder, men detta gagnar egentligen icke så mycket den speciella trädgårdsoodlingen som fastmera dem, som odla trädgårdsprodukter bredvid sina andra företag, jordbrukare och dylikt.

Sedan har Kungl. Maj:t föreslagit 15,000 kronor till omförädling av frukt-träd, en sak, som kanske icke saknar all betydelse men som enligt min mening har ganska ringa sådan. Bättre vore då använda pengarna till utrustning för musterier.

Vidare föreslås visst anslag för propaganda- och upplysningsverksamhet samt vidare anslag till konsulenter hos Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund. Jag skall icke ingå på en närmare kritik av vad detta kan ha för värde men tror föga på konsulentverksamheten.

Jag antydde tidigare, att det, som i föreliggande läge närmast hade kunnat innebära ett stöd åt den svenska trädgårdsoodlingen, nämligen ett försök att hejda den stora import av trädgårdsprodukter, som för närvarande försiggår, alltså ett ökad tullskydd, det har Kungl. Maj:t förbigått. Jag skall icke trötta med några siffror, men den, som vill taga del av dem, som finnas i den berörda utredningen, skall finna, att det är icke obetydliga mängder, som importeras. Detta verkar givetvis i hög grad pristryckande på den svenska marknaden. Därom är kanske mindre att säga, ty det är icke enbart ett lågt pris, som innebär en svårighet för en odlare, utan än mera, att man på grund av för stort utbud utifrån får behålla en stor del av sina varor osålda.

Jag kan icke annat än på det högsta beklaga, att Kungl. Maj:t icke har upptagit dessa mycket välmotiverade förslag från utredningens sida. Jag kan så mycket mera beklaga detta, som det torde vara svårt för en enskild motionär att gentemot Kungl. Maj:t få ett dylikt förslag genomfört, därest man nu överhuvud taget kan motionera därom i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, vilket jag icke är alldeles övertygad om är möjligt.

Jag har, herr talman, icke kunnat underlåta att uttala mina bekymmer och min besvikelse i anledning av den föreliggande propositionen. Jag vill hoppas och vädjar till det utskott, som har att behandla densamma, att det skall finna möjligheter att med begagnande av utskottets motionsrätt göra alla de förbättringar, som äro möjliga att åstadkomma i Kungl. Maj:ts proposition.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma nu avgivna yttrandet till jordbruksutskottet.

Härpå föredrogs följande Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 304, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 305, angående medgivande av vissa förmåner åt Internationella regleringsbanken i Basel.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts propositon, nr 306, om ändrad lydelse av § 11 förordningen den 18 juni 1864 (nr 41) angående utvidgad näringsfrihet, m. m., hänvisades propositionen, i vad anginge förordningsförslaget, till behandling av lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

§ 4.

Herr *Ericssons* i Kinna motion nr 485, som nu föredrogs, hänvisades till behandling av lagutskott.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial och utlåtande nr 12 och 13, statsutskottets utlåtanden nr 116—120, bevillningsutskottets betänkande nr 18, bankoutskottets utlåtande nr 36 samt första lagutskottets utlåtanden nr 34 och 35.

§ 6.

Föredrogs första lagutskottets memorial, nr 36, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till gruvlag m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs, men bordlades ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 69—73.

§ 8.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 74, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter.

§ 9.

Föredrogs, men bordlades åter andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

§ 10.

Föredrogs herr *Walléns* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa spörsmål angående beaktande av de skattskyldigas intressen vid granskning av de statliga beskattningslängderna; och biföll kammaren denna anhållan.

§ 11.

Föredrogs herr *Hagbergs* i Malmö likaledes på bordet liggande anhållan att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa spörsmål angående en eventuell övergång för Sveriges del från vänster- till högertrafik; och blev ifrågavarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 12.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 432, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga

utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m.

Därvid begärdes ordet av

Herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Det beslut av första kammaren, som genom det nu föredragna protokollsutdraget delgivits andra kammaren, sammanfaller med ett förslag, som vid innevarande riksdag genom motionen nr 324 väckts i andra kammaren. Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som berett nämnda motion, har i sitt utlåtande nr 4 hemställt, att motionen ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda, vilken hemställan andra kammaren vid sitt sammanträde den 27 nästlidna april bifallit.

På grund av vad sålunda förekommit tillåter jag mig föreslå, att den nu gjorda delgivningen ej heller måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Detta förslag bifölls av kammaren.

§ 13.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **andre vice talmannen Magnusson**, som yttrade: Herr talman! Den sista ännu bevarade större gotländska myren är f. n. föremål för förrättning, avseende dess torrläggning och omdaning till åker. Därest denna förrättning vinner laga kraft och statslån och statsbidrag beviljas, kommer inom få år icke blott Gotland utan hela vårt land vara ett naturminnesmärke fattigare, därtill ett sådant av fullkomligt unikt och oersättligt slag. Sedan de övriga större gotländska myrarna, Roma myr, Martebo myr och Mästermyr m. fl. blivit utdikade, återstår av större för denna naturbildning verkligt karakteristiska och representativa myrar endast Lina myr. Ett par mindre, ännu av utdikning skonade myrar äro icke av den storleksordning, att de kunna ge en verklig föreställning om den säregna naturbildning, som de stora gotländska myrarna utgjort. Några motstycken finnas ej heller i andra delar av vårt land, varför den sista gotländska myrens utplånande skulle innebära en oersättlig förlust icke blott för Gotland utan för hela vårt land. Frågan om Lina myrs bevarande vidgar sig därigenom att icke blott vara i första hand ett gotlandsintresse utan blir därutöver ett riksintresse, för vilket jag dristar mig att påkalla regeringens uppmärksamhet och ingripande.

Därest ett läggande under plog av Lina myrs avsevärda arealer vore betingad av hänsyn till livsmedelstillgången, skulle en sådan omständighet måhända väga tyngre än hänsynen till naturskyddet. Men då så icke är fallet utan fastmera överskottsproduktion förefinnes icke blott för Gotland utan för hela landet beträffande åtminstone den del av livsmedelsproduktionen, vartill myren kan bli lämplig, kan utdikningen icke motiveras med något behov av produktionstillskott. »Människan lever icke allenast av bröd», ett hänsynstagande till idéella värden kan vara i hög grad befogat och behövt, ej minst i vår materiellt betonade och jäktande tid.

Visserligen har utdikningen av gotlandsmyrarna i en del fall givit beaktansvärda mervärden, men misslyckanden saknas ej heller. Det lär också vara mindre att invända mot att en del myrar torrlagts, men förhållandet blir annorlunda, när det är fråga om den sista större och enda kvarvarande verkligt representativa myren. Det förtjänar också beaktas, att det i stort sett rätt ensartade och enformiga gotländska landskapet, åt vilket myren både genom sin egen ursprunglighet och sitt djurliv förlänat en egendomlig charme, blivit ännu enformigare efter myrutdikningen. Visserligen äro jordbruksskördarna ägnade

Interpellation. (Forts.)

att fröjda och glädja »människornas hjärta och öga», men den odlade myrvidden utan hus och gårdar, blott bruten av mängden ej sällan buskbevaxta diken ger dock ett ganska beklämmande intryck.

Ehuru mig veterligen inga undersökningar i sådan riktning verkstälts och f. ö. torde vara svåra att tillförlitligt genomföra, kan dock ifrågasättas, huruvida i ett så försommartorrt klimat som Gotlands utdikningen av de fuktighetsbindande men vid torra starkt fuktighetsgivande myrarna så minskat luftfuktigheten, att skörderesultatet i omgivningen därigenom förminskats.

Vi ha under många föregående år med rätta offrat mycket betydande summor för att bevara kulturminnesmärken av skilda slag, i många fall av den beskaffenheten, att de visserligen väl förtjäna att bevaras, ehuru eljest icke enastående eller oersättliga, emedan motsvarighet finnas på närmare eller fjärrare håll. I detta fall gäller det ett alldeles enastående minnesmärke, vartill, såsom förut påpekats, ingen motsvarighet finnes vare sig på Gotland eller på fastlandet. Frågan synes mig därför icke böra ställas så: ha vi råd att bevara detta oersättliga naturminnesmärke utan fastmera: *ha vi råd att förlora detta? Ha vi icke råd, icke vilja att bevara denna egendomliga och enastående naturbildning, då är all vår långt drivna och i många hänseenden erkännansvärda kulturminnesvård av föga värde.* Vartill tjänar det att bevara kulturminnesmärkena, om vi icke samtidigt värda och bevara den natur, ur och inom vilka desamma framskapats? Snarast bör väl omvårdnaden av naturen vara det primära, vartill värden av kulturminnena är ansluten.

Jag respekterar tillfullo jordägarnas rätt och intresse att av sin egendom söka avvinna största möjliga avkastning och finner det förklarligt, att de genom en torrläggning av myren åsyfta därur vinna större ekonomiska värden än de mycket begränsade, som myren nu representerar. Tveksamt kan däremot vara, huruvida staten kan eller bör känna sig förpliktigad att genom avsevärda insatser i form av lån och odlingsbidrag medverka till minnesmärkets förstörande. Myren representerar för jordägaren under inga förhållanden större värde än det säkerligen rätt ringa nuvärdet, ökat med det mervärde, som kan uppstå genom torrläggningen, sedan kostnaderna härför, inklusive statsbidrag, frändragits. Detta värde kan trots den betydande arealen näppeligen uppgå till alltför stort belopp, särskilt som man bör kunna ställa den förhoppningen till jordägarna, att de för sakens skull — bevarandet av Gotlands natur — nöja sig med rimliga värden. Jag vågar därför till allvarligt övervägande framlägga spörsmålet, huruvida icke bevarandet av Lina myr är ett riksintrasse av den storleksordning, att staten bör ikläda sig ekonomiska offer för dess bevarande, vare sig detta kan ske genom myrens förvärvande eller genom ett annorlunda beskaffat, betryggande avtal. Härom är givetvis omöjligt att nu framställa något bestämt förslag eller uttalande utan måste detta bli beroende av underhandlingar och deras resultat. Av yttersta vikt är, att undersökningar och underhandlingar i detta syfte snarast upptagas, och jag har därför dristat mig att på detta sätt framföra spörsmålet. Jag hoppas livligt, att kammarerna, som väl torde känna mitt intresse för svensk natur, förstår det brinnande intresse, som i denna sak driver mig — jag vågar ävenledes vädja till intresset på Gotland och till välvillig förståelse från delägarna i Lina myr. Jag hoppas också på förståelse och på handling från regeringen, när jag nu dristar mig att påkalla regeringens och främst statsministerns intresse och initiativ. Vi stå här inför ett spörsmål, där det i sällsynt hög grad gäller, huruvida den begränsade ekonomiska vinningen — i närvarande tid, såsom visats, icke på något sätt nödvändig såsom produktionsfaktor — skall äga företräde framför att till kommande släkten och tider bevara ett stycke oersättlig och ensamstående svensk natur.

Interpellation. (Forts.)

Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få rikta följande spörsmål, som jag helt lämnar i hans excellens val att besvara genom meddelande i kammaren eller genom praktisk åtgärd eller båda-dera.

Finner Ers Excellens tillräckliga skäl föreligga att för framtiden såsom naturminnesmärke bevara Lina myr, och är regeringen beredd att, om så befinnes vara fallet, vidtaga härför erforderliga åtgärder?

Ifrågavarande anhållan bifölls av kammaren.

§ 14.

Ordet lämnades nu till herr **andre vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras i följande ordning, nämligen först konstitutionsutskottets memorial nr 12, därefter bankoutskottets utlåtande nr 36, därefter andra lagutskottets utlåtanden nr 45 och 46, därefter jordbruksutskottets utlåtanden nr 65—67, därefter statsutskottets utlåtanden nr 109—120 och därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 15.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Gävle—Ockelbo järnväg;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till svenska institutet i Rom m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ämnesomfattningen för vissa professurer vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönetursberäkning för gymnastikläraren, kaptenen J. E. M. Danckwardt;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter sömmerskan Ada Kristina Larsson från Mortorps socken;

nr 219, i anledning av två utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående avstående av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny klassificering av trafikanstalterna vid post- och telegrafverken samt statens järnvägar;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken jämte en i ämnet väckt motion;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till allmänna barnbördshuset i Stockholm för budgetåret 1938/39;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till rasbiologiska institutet; och

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om anslag för budgetåret 1938/39 till gymnastiska centralinstitutet; samt

från jordbruksutskottet:

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt till jakt m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och
nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående älgavgifter m. m.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, nr 486, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 285, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.; och

herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*, nr 487, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, med förslag till lag om semester m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Andersson* i Munkaljungby (sjuk)

	under	6	dagar	fr. o. m.	den	3	maj	och
> <i>Törnkvist</i>	>	3	>	>	>	7	>	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.42 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 4 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att professor Å. Holmbäck på grund av infektion i övre luftvägarna ej kan deltaga i riksdagens sammanträden under tiden 3 maj—14 maj 1938.

Uppsala den 3 maj 1938.

C. O. Nylén.
professor.

Att Borgmästare O. Dahlbäck från Jönköping lider av angina tonsillaris (halsfluss med feber) och till följd härav är helt oförmögen att deltaga i riksdagsarbete tiden 2 maj—7 maj 1938, intygas härmed.

Jönköping den 3 maj 1938.

G. Årman,
stadsläkare.

§ 2.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 307, angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande; och nr 311, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 486 av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 487 av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*

§ 4.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. Till behandling företogs konstitutionsutskottets memorial, nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Efter föredragning av utskottets under *punkten A* gjorda anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets under punkten B gjorda anmälan om anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen.

Utskottet hade under denna punkt anmält, att utskottet — i anledning av vissa av Kungl. Maj:t fattade, i protokoll över kommunikationsärenden den

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

30 december 1937 omförmälda beslut över ansökningar från ett flertal föreningar om förhandlingsrätt i förhållande till vissa myndigheter — beslutit anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Forslund.

I en vid punkten fogad reservation hade herrar *Källman, Karl August Johansson, Härdin, Fast, Andersson* i Malmö, *Eriksson* i Toftered och *Nilsson* i Göteborg förklarar, att enligt deras förmenande tillräckliga skäl icke hade förebragts för att grunda en anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet Forslund.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Fast**: Herr talman! När det är fråga om ett så pass svårreglerbart område som det som beröres i den föreliggande anmärkningen, tror jag man skulle kunna säga, att hur ett statsråd än handlat, skulle han ha kunnat bli föremål för klander, framför allt från deras sida, som ansågo sig vara förbigångna.

Däremot är det ju en annan sak, huruvida detta klander kunde vara av den beskaffenhet, att det berättigade till en anmärkning enligt § 107 regeringsformen. Jo, det kanske hade funnits ett sätt för ett statsråd att i föreliggande fall icke ådraga sig något egentligt missnöje, och det hade varit om han helt enkelt beviljat samtliga framställningar från tjänstemannaorganisationer om erhållande av förhandlingsrätt. Att utan vidare godtaga samtliga dessa framställningar hade kanske varit den allra behagligaste utvägen för statsrådet. Men då frågar man sig: vart skulle det egentligen ta vägen med den i fjol beslutade förhandlingsrätten, om Kungl. Maj:t valt att bifalla alla ansökningar, därför att den vägen var den bekvämaste och emedan därigenom uppkomme det minsta missnöjet? Jag tror, att det säkerligen funnits större skäl till saklig anmälan under dessa betingelser än de som nu föreligga.

Nu har man valt att fullfölja vad som angivits i statsrådsprotokollet till propositionen till fjolårets riksdag angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän, alltså de anvisningar som ifrån vederbörande ämbetsverk och myndigheter under beredningen av propositionen hade framställts och som gingo ut på att det var nödvändigt att begränsa denna förhandlingsrätt till icke alltför många organisationer. Man måste dock komma ihåg, att det leder till oerhört mycket besvär och kanske ännu mera trassel, om man lämnade alla organisationer förhandlingsrätt.

I nämnda statsrådsprotokoll anføres, att man anser, dels att Kungl. Maj:t skall avgöra, vilka organisationer som skola ha förhandlingsrätt, i stället för att överlämna frågan till vederbörande ämbetsverk eller myndighet, och dels att strävan skall vara att begränsa förhandlingsrätten till ett visst, icke angivet men lämpligt antal organisationer. Det önskemålet uttalades även, att tjänstemännen själva i sitt organisationsarbete skulle sträva efter att medverka till en sådan utveckling, d. v. s. mot större och kraftigare tjänstemannaorganisationer. Det är den linjen, som nu Kungl. Maj:t och det klandrade statsrådet har följt och som således var den i propositionen i fjol angivna och om vilken deklaration riksdagen icke hade någon som helst erinran att göra.

Man anför i utskottsutlåtandet, att man saknar enhetliga principer i tillvägagångssättet. Jag tycker, att man snarare kan säga, att man här finner vägledande principer. Den ena är den som jag redan redogjort för, nämligen att begränsa förhandlingsrätten till ett rimligt antal organisationer samt att söka medverka till att skapa starka tjänstemannaorganisationer och organisationer av den beskaffenheten, att tjänstemännen kunna ansluta sig till desamma inte bara från ett litet begränsat område utan ifrån ett större område. Det finns

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
också en annan princip i Kungl. Maj:ts åtgöranden under fjolåret, och det är den, att i besluten se till att icke någon grupp av tjänstemän kommer att ställas utanför rätten till förhandling. Jag erinrar därvidlag inte bara om fjolårets riksdagsbeslut, utan jämväl om 1936 års beslut om förhandlingsrätt åt arbetare m. fl. Den princip, som således här följts, har varit att se till, att ingen grupp av arbetare och tjänstemän blev satt utanför möjlighet till förhandling med arbetsgivarparten.

Jag tror därför man kan säga, att man här på ett ganska lyckligt sätt förmått klara upp den saken. Men denna strävan, denna ledande princip har då måst leda till att man i vissa undantagsfall måst medgiva förhandlingsrätt även åt mindre organisationer. Jag tänker därvidlag på anmärkningen rörande tjänstemännen under clearingnämnden, svenska handelsarbetarförbundet, vilkas medlemsantal man ansett vara alltför litet för att de bort erhålla förhandlingsrätt. Om man medger det rätta i den princip jag här angivit, att ingen grupp borde bli utan förhandlingsrätt, och om man erinrar om att denna tjänstemannagrupp icke erhållit förhandlingsrätt enligt 1936 års förordning, så skulle ju, om den också nekades att erhålla sådan rätt enligt 1937 års förordning, denna grupp alls icke ha erhållit någon förhandlingsrätt, och man skulle med dylikt tillvägagångssätt icke ha kunnat fullfölja den princip Kungl. Maj:t uttalat sig för. Man kan således icke hålla principen om stora organisationer helt obruten, utan man tvingas att taga även de hänsyn, jag här relaterat.

Om man vill godkänna dessa principer, som jag tycker mig finna ganska klart uttryckta i de beslut, som fattats av Kungl. Maj:t, anser jag inte det blir så värst mycket över till klander från utskottets sida. Emellertid är jag tillfredsställd med att den anmärkning som nu gjorts föreligger i helt annat skick än när anmärkningsyrkandet framställdes. Då var nämligen huvudargumentet, att vederbörande statsråd icke visat oväld vid utövandet av sitt ämbete och vidare att Kungl. Maj:t icke skulle haft rätt att emot kungörelsens bestämmelser medgiva förhandlingsrätt åt vissa organisationer. Den anmärkning som nu föreligger är ju av helt annan innebörd, och däri nöjer man sig med att räkna upp några organisationer, som man anser icke borde ha erhållit förhandlingsrätt men som nu fått sådan, medan man å andra sidan räknar upp ett fåtal, beträffande vilka en motsatt åtgärd ansetts lämplig. Ja, jag erinrar om vad jag inledningsvis sade, att hur än Kungl. Maj:t handlat, hur vederbörande statsråd än här vidtagit sina dispositioner, är jag övertygad om att anmärkningar skulle ha kunnat komma fram — under alla betingelser. Men då ber jag också få fästa uppmärksamheten vid en annan sak, och det är att här rör man sig på ett mycket svårreglerbart område. Det gäller helt enkelt förhandlingsrätt i fråga om en grupp, som tidigare icke haft någon sådan och inom vilken det vimlar av mindre organisationer, vilka icke ännu fått någon bestämd, fast utformning. Att det skulle möta svårigheter vid den första tillämpningen utav denna kungörelse var således ganska självklart. Nog förefaller det mig som om man hade bort vänta och se en smula, hurdana resultaten skulle bli med hänsyn till framtiden, innan man tror sig kunna spåra någon bestämd olycklig tendens ifrån vederbörande statsråds eller från Kungl. Maj:ts sida.

Det är likaså självklart, att det uppstår sådana fall, där det sedermera kanske kommer att visa sig, att man för framtiden kan behöva en annan reglering än den, som är beslutad i dag, men då får man väl vänta och se, hurdan utvecklingen blir, hur tjänstemannaorganisationerna växa fram, vilka forner dessa organisationer ta o. s. v. Att Kungl. Maj:t inte skulle ha rätt att utanför ramen av den givna kungörelsen i fjol lämna förhandlingsrätt åt tjänste-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

manuaorganisationer har utskottet i föreliggande anmärkning icke kunnat påstå. När denna kungörelse är utfärdad av Kungl. Maj:t visserligen efter riksdagens hörande, men riksdagen har ju helt enkelt överlämnat kungörelsens utarbetande och handläggande till Kungl. Maj:t, så är det fullständigt orimligt att resonera på det sätt som jag har sett i en del tidningar, att denna Kungl. Maj:ts rätt — som ingen tidigare har bestritt, innan denna kungörelse kom till — nu skulle vara inskränkt. Detta är fullständigt orimligt och jag är glad över att utskottet därvidlag icke fasthållit vid den första ståndpunkten.

Jag skall inte gå in på några detaljer rörande de olika punkterna; jag är övertygad om att därest det behövs vederbörande statsråd kommer att göra detta. Jag har mera velat uppehålla mig vid så att säga de ledande principer, som utskottet anser saknas, men som jag för mitt vidkommande trott mig finna och ansett vara riktiga och de enda, som i föreliggande fall äro möjliga att tillämpa. Jag slutar med att säga att om man tagit nödig hänsyn till de förhandenvarande betingelserna, alltså även den hänsyn, som jag anser att man har skyldighet att ta, då det är fråga om att på ett nytt och svarreglerbart område tillämpa en bestämmelse av det innehåll, som det här gäller, då tycker jag, att den anmärkning, som här nu är framställd från utskottets sida, icke haft det berättigande, att den bort göras enligt § 107 regeringsformen. Jag hemställer därför, herr talman, att anmärkningen under denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Herr Hallén: Herr talman! Det har i tidningspressen framhållits att årets dechargeutlåtande är ett relativt magert aktstycke, och vi kunna gärna från utskottets sida vitsorda, att det ligger något i detta omdöme. Utlåtandet är resultatet av bortåt tre månaders arbete. Frånräknar man den anmärkning som föreligger, förekommer ju bara en lång rad av reservationer, av vilka väl en del måste sägas vara av sådan art, att man kan ifrågasätta, om det varit grundlagsstiftarnas mening, att det är med sådana petitesser och småting man i detta sammanhang skall sysselsätta sig. Överhuvud taget har man vid denna dechargegranskning ett växande intryck av att hela detta system för granskning skulle behöva moderniseras, att man skulle behöva äga andra former än 106:e och 107:e paragraferna i regeringsformen för att göra sina erinringar. Vi ha också sedan i fjol gjort ett försök med en mera moderat erinran, men den är ju inte avsedd att slå ner på vissa regeringshandlingar utan åsyftar mera en viss praxis och är därför icke tillämplig. Jag vill emellertid verkligen efterlysa litet modernare former för erinringar till ett och annat beslut.

Den punkt, där i alla fall en anmärkning framställts, är dock icke av så oerhört stor betydelse. Vi få erkänna, att utskottets eget sätt att skriva denna anmärkning är präglad av mycken moderation, och även försvararen för statsrådet tills vidare, nämligen herr Fast, uttryckte sig på ett mycket hovsamt och moderat sätt. Jag vill i alla fall begagna tillfället, herr talman, att göra några små kommentarer till de statsrådsbeslut, det nu är frågan om.

Vi minnas allesamman lagen av 1936 om förenings- och förhandlingsrätt, som är synnerligen viktig. Där heter det ju enligt en paragraf, att föreningsrätten skall lämnas oförkränkt, och det är därför man söker se till, att det inte uppstår onödiga svårigheter vid anslutningen till de föreningar, som vederbörande anser sig ha största intresset att få tillhöra. Vi minnas också att denna lag, som inte avsåg statstjänstemän i egentlig mening och inte heller kommunala tjänstemän, utbyggdes i fjol med en administrativ författning, som möjliggjorde samma förenings- och förhandlingsrätt även för verkliga statstjänstemän. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att vi i fjol fingo dessa regler, sedan riksdagen hörts över dem, angående det sätt, varpå föreningar

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

och tjänstemän skulle få utöva sin förhandlingsrätt. Departementschefen uttalade då i en proposition till riksdagen, att endast de större och mera representativa föreningarna skulle erhålla rätt att förhandla med myndigheterna i den ordning författningarna föreskriva. Vad är det för föreningar som åsyftas? Jo, uppenbart tjänstemannaföreningar och tjänstemannaorganisationer — författningen kan inte ha någon annan innebörd. Detta framgår också inte bara av författningstexten, som använder ett motsvarande uttryck, utan också i fortsättningen av departementschefens eget uttalande, däri han använder dessa båda uttryck, vilka precisera innebörden av vad han tidigare yttrat härom. Det är därför enligt min mening alldeles oriktigt av reservanterna, när de till stöd för bifall till två personalförbunds ansökningar anföra, att dessa organisationer »äro var på sitt område de ojämförligt största beträffande medlemsantal». Det har ingen bestritt, men det är inte medlemsantalet i en förening i och för sig, som det kommer an på vid bedömandet av frågan, huruvida förhandlingsrätt skall tillerkännas en organisation eller icke, utan det beror på procenten statstjänstemän i kungörelsens mening av alla statstjänstemän som tillhöra den ena eller andra kategorien.

Ser man saken på det sättet, och jag tror det är riktigt, så visar det sig att till exempel Försvarsverkens civila personalförbunds vid armé- och marinförvaltningen anställda, cirka 5,000 medlemmar, endast ha hundra statstjänstemän i kungörelsens mening. Jag vill inom parentes påpeka, att denna uppgift om antalet verkliga tjänstemän i sådana organisationer ju är ganska viktig, och den skall också lämnas vid ansökan om förhandlingsrätt. I två fall saknades sådan uppgift — den fanns bara i form av en blyertsanteckning i akten, och det är ju inte precis någon tillfredsställande ordning. De kategorier tjänstemän, till vilka dessa hundra tjänstemän äro hänförliga, skulle för övrigt enligt arméförvaltningens uttalande — och detta är på ingen punkt bestritt — i avsevärd omfattning också vara organiserade i Försvarsverkens civila tjänstemannaförbund, men då detta förbund också har fått förhandlingsrätt, kan man svårligen göra gällande, att ett trängande behov förelegat att tillerkänna Försvarsverkens civila personalförbund förhandlingsrätt. Jag vill härmed, herr talman, emellertid ej ha sagt, att jag i och för sig reser någon erinran mot att detta förbund fått förhandlingsrätt. Det är endast vid jämförelse med andra tjänstemannasammanslutningar, som vägrats sådan rätt, jag finner departementschefens förfaringssätt ej fullt lämpligt, och det har jag velat understryka. Som särskilt uppseendeväckande och fullständigt oförklarligt framstår för mig avslaget av Svenska järnvägarnas kontorspersonals förbunds ansökan om förhandlingsrätt. Detta förbund omsluter dock omkring 1,500 tjänstemän vid statens järnvägar eller 55, 58 och 92 procent av hela antalet befattningshavare inom tre klart avgränsade kategorier, som med hänsyn till sina intressen och förhållanden i övrigt antaga en typisk mellanställning mellan högre och lägre tjänstemän. De torde icke ha rätt att tillhöra de högre tjänstemännens organisation. Och de passa icke väl in i de lägres. Jag håller för övrigt alltför styvt på organisationsfriheten i största möjliga utsträckning för att vilja vara med om att man mot deras vilja tränger in dem i de lägre tjänstemännens organisation. Visserligen är det sant, såsom påpekats av herr Fast — vi ha själva också rört vid den saken — att man ej bör uppmuntra någon yppig flora av varjehanda organisationer. Men gränsen bör ju kunna dragas så, att man ej använder större våld, än nöden kräver, och tvingar folk att tillhöra en organisation, när de mena sig ha sakliga skäl till att vilja stå i en annan. Det är egentligen om detta striden står.

Sedan vill jag tillägga, att i fråga om förhandlingsrätt för två föreningar, som omfatta kontraktsanställd personal vid post och telegraf, hava reservan-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

terna å sid. 22 sökt försvara departementschefens avstyrkande av deras förhandlingsrätt med att »det är omtvistat huruvida dessa äro att betrakta som tjänstemän». Den frågan är naturligtvis ej lätt att knäcka för den, som ej är juridiskt skolad i sådana ting. Men jag vill se rent praktiskt på frågan, och då kan jag nöja mig med att påpeka, att departementschefen själv i propositionen i ämnet till fjolårets riksdag tydligen avsåg, att viss kontraktsanställd personal skulle kunna få förhandlingsrätt enligt kungörelsen. Nu kan naturligtvis statsrådet Forslund liksom vi andra ha rätt att ändra mening, men då hade han bort uttala detta i ett så principiellt viktigt fall som detta. En oklarhet på denna punkt kan medföra, att viss personal faktiskt under längre eller kortare tid berövas förhandlingsrätten. Och jag håller på att denna medborgerliga rättighet ej på något sätt bör förvägras medborgarna. I det fallet ha vi en auktoritet att stödja oss på, och det är ingen mindre än landshövding Rodhe, som var ordförande för de sakkunniga, som utarbetat den nu gällande lagen. Han säger i »Förvaltningsrättslig tidskrift» just med tillämpning på sådana fall som de förevarande, att »någon fara eller olägenhet av att i tvivelaktiga fall hellre tillerkänna än förvägra befattningshavare rätt till förhandlingar synes icke föreligga». Hade reservanterna varit logiska i sitt resonemang, hade de bort komma till samma slutsats i fråga om de båda förevarande personalförbunden för kontraktsanställda vid post och telegraf. De säga nämligen själva, att författningar om förhandlingsrätt äro av administrativ natur »och Kungl. Maj:t äger sålunda rätt att medgiva förening förhandlingsrätt även för det fall att nämnda kungörelse icke är tillämplig». Detta uttalande från reservanternas sida ger endast ytterligare ett stöd för att de förevarande två föreningarna vid post och telegraf bort få förhandlingsrätt.

Jag vill till sist, herr talman, endast ånyo upprepa, vad jag redan en gång understrukt, att jag icke velat vara med om en anmärkning för att någon förening fått förhandlingsrätt av Kungl. Maj:t. Vad jag varit med om att anmärka på är ojämnheten i tillämpningen, att vissa organisationers ansökningar avslagits, ehuru det funnits starkare skäl för att bifalla dem än andra, som tillstyrkts av departementschefen. Det är för att värna förhandlingsrätten som medborgerlig rättighet även för statens tjänstemän, som vi velat göra denna erinran, och vi äro övertygade om, att den nog kan vara till en viss nytta vid handläggningen av liknande ärenden i framtiden.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: I den del i konstitutionsutskottets utlåtande, vilken nu föreligger till behandling, kan jag mycket väl förstå, att olika meningar kunna göra sig gällande, huruvida tillämpningen överensstämmer med författningens anda och mening. Jag tolkar emellertid utskottets uttalande så, att utskottet icke bygger sitt omdöme på något ställningstagande till frågan om vilka organisationer, som borde tillerkännas förhandlingsrätt eller icke.

Innan jag går in på att närmare redogöra för ärendets handläggning anser jag mig böra upplysa därom, att antalet organisationer, som ansökt om förhandlingsrätt berör många myndigheter och institutioner. I beslutet av den 30 december 1937 erhöles 42 föreningar bifall till sina ansökningar och 12 erhöles avslag. En av de föreningar, som erhöles bifall till sin ansökning, avsåg förhandlingsrätt gentemot 103 myndigheter, men antalet statsinstitutioner, som sorterades under dessa myndigheter, uppgick till cirka 150 stycken.

Jag önskar även få påminna om min principiella inställning till rätten att få förhandla och tager mig därför friheten att återgiva vad jag yttrade i propositionen nr 128 år 1937, vilken proposition avsåg förhandlingsrätten. Å sid. 64 i nämnda proposition anförde jag följande:

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

»Starka skäl måste onekligen anses tala för den av de sakkunniga intagna ståndpunkten, att förhandlingsrätt bör medgivas varje av tjänstemännen bildad förening. Med en förhandlingsordnings anda är det nämligen mest överensstämmande, att några restriktioner icke sättas för tjänstemännens möjligheter att få överlägga med myndigheterna om de frågor, som nära beröra dem. Jag skulle med hänsyn härtill hava varit benägen att förorda de sakkunnigas förslag om att ett försök i varje fall borde göras med att införa en allmän förhandlingsrätt för alla tjänstemannaföreningar. Av redogörelsen för yttrandena framgår emellertid, att allvarliga betänkligheter mot förslaget uttalats av ett flertal av de myndigheter, som skulle hava att tillämpa de givna bestämmelserna. Även från tjänstemannahåll hava farhågor anförts om att en förhandlingsrätt med den vidsträckta omfattning, som de sakkunniga förorda, skulle komma att bli så betungande för myndigheterna, att förhandlingsordningens idé skulle komma i vanrykte och att man därigenom skulle kunna riskera hela reformen. Vid sådana förhållanden har jag icke ansett mig böra motsätta mig, att en begränsning av förhandlingsrätten vidtoges i sådant hänseende, att endast de större och mera representativa föreningarna erhålla rätt att förhandla med myndigheterna i den ordning, författningen föreskriver. Såsom de sakkunniga framhållit, ernås även därigenom beaktansvärda fördelar i form av ordnade förhållanden i fråga om tjänstemännens organiserande. Att en begränsning i vissa fall kan vara nödvändig att genomföra har för övrigt tydligt visat sig, då det gällde att bedöma frågan om vilka tjänstemannaföreningar, som skulle tillerkännas rätt att upptaga förhandlingar med 1936 års lönekommitté.»

Å sid. 66 i samma proposition uttalade jag den förhoppningen, att tjänstemännen själva skulle underlätta förhandlingsförfarandet genom att skapa stora organisationer.

I de sakkunnigas betänkande behandlades även frågan om huruvida föreringsrättsliga bestämmelser skulle införas som villkor för förhandlingsrätten. I propositionen framhöll jag i denna del av frågan, att förhållandena voro så olika inom skilda förvaltningsområden att man — var gränsen än droges — skulle riskera att icke nå det resultat, som vore önskvärt. Därtill skulle komma den olämpliga följden av en bestämmelse om krav på visst medlemsantal eller viss representativitet såsom villkor för förhandlingsrätt, att en organisation den ena månaden skulle kunna vara förhandlingsberättigad för att den nästa kanske hava förlorat sin rätt. Jag förordade i propositionen såsom lämpligt att införa en bestämmelse, som medgav rätt till begränsning av förhandlingsrätten.

Jag har velat återgiva, vad som i denna punkt anförts i samband med tillkomsten av riksdagens beslut om förhandlingsrätt för statstjänstemännen. Jag anser mig även böra tillägga, att riksdagen icke uttalade någon avvikande mening emot, vad jag anförde.

I sitt uttalande har utskottet ansett, att några enhetliga synpunkter icke skulle hava legat till grund för bedömandet av ansökningarna.

Innan jag övergår till att säga några ord rörande de speciella fallen, som utskottet närmare angivit, vill jag framhålla svårigheten av att endast med hänsyn till vad som stadgats i författningens § 1 veta, vilka arbetstagare i statens tjänst, som äro underkastade ämbetsmannaansvar.

Vilka arbetstagare i statstjänst, som äro att hänföra till nämnda grupp, är icke fastställt, vilket också bäst framgår därav, att ordföranden i den sakkunnigkommitté, som förberedde förhandlingsrätten, i ett föredrag uttalade följande:

»Enligt författningens ordalydelse tillerkännas statens tjänstemän förhand-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

lingsrätt och avses med statens tjänstemän sådana arbetstagare, som äro underkastade ämbetsmannansvar (1 §). Uppenbarligen föreligger med en sådan gränsdragning för författningens tillämpningsområde en viss oklarhet med hänsyn till osäkerheten i vissa fall, huruvida en tjänsteman har ämbetsmannansvar eller ej. Frånvaron av en allmän tjänstemannalag, där begreppet stats-tjänsteman är närmare bestämt, gör det emellertid omöjligt att finna en annan definition än som hänvisar till 25 kap. strafflagen, varför det får överlåtas åt praxis att avgöra, huruvida befattningshavare å gränsområdena för statens förvaltning skola hänföras under lagstiftningen.»

Beträffande de tre organisationer, vilka erhållit förhandlingsrätt och vilka upptagits i utskottets anmärkning, förhåller det sig på följande sätt. Försvarsverkens civila personalförbund och telegraf- och telefonmannaförbundet hava ett medlemsantal av 5,703, respektive 8,562. Dessa förbund hava efter överläggningar med sina motparter åstadkommit kollektivavtal, som reglerar lönerna och anställningsvillkoren för en stor del av förbundets medlemmar. På grund av detta förhållande förekommer helt naturligt förhandlingar med parterna rätt ofta berörande skilda ting. När nu båda dessa förbund inom sig innesluter icke endast avtalsbunden personal utan även sådana, för vilka riksdagen fastställer lönevillkor, har jag icke kunnat finna, att dessa organisationer kunna anses förhindrade att få upptaga förhandlingar även berörande dylika befattningshavare.

Jag har ansett mig hava desto mindre anledning därtill, eftersom rekryteringen av personal till extra ordinarie och ordinarie befattningar inom de verk, som här är fråga om, sker i ganska stor utsträckning från den kollektivavtalsbundna personalen. Framför allt är detta förhållandet vid telegrafverket. En vägran till förhandlingsrätt skulle betyda, att t. ex. en linjearbetare, vilken erhållit befordran till extra ordinarie eller ordinarie, skulle sakna möjlighet att organisationsmässigt företrädas, därest han icke lämnade sin gamla organisation. Det kan enligt min mening icke vara i någons intresse att under dessa förhållanden vägra förhandlingsrätt.

Vad jag här anfört rörande telegraf- och telefonmannaförbundet kan även med samma rätt anföras om en annan organisation vid samma verk — inom parentes sagt, har utskottet icke tagit upp frågan om denna organisation, av vilken anledning vet jag inte — vilken samtidigt med telegraf- och telefonmannaförbundet erhållit förhandlingsrätt, nämligen kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening. Denna förening har alltsedan 1922 haft kollektivavtal med telegrafstyrelsen för sina medlemmar. Men på samma sätt som var fallet med telegraf- och telefonmannaförbundet i fråga om rekryteringen till extra ordinarie och ordinarie, förhåller det sig inom denna förenings verksamhetsområde. Efter befordran stanna de kvar i sin gamla organisation, och det kan som sagt icke finnas anledning vägra föreningen rätt att även förhandla för dessa sina medlemmar.

Angående utskottsutlåtandet punkten 2 berörande svenska handelsarbetareförbundet vill jag fatta mig mycket kort. Jag ber att få återgiva vad ordföranden i clearingnämnden anfört i sin skrivelse till handelsarbetareförbundet i samband med förbundets framställning om förhandling enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt:

»Clearingnämnden får erkänna mottagandet av Eder skrivelse av den 16 dennes, vari Ni hemställer om avslutande av ett kollektivavtal mellan Eder och nämnden angående hos nämnden anställda manliga tjänstemän.

I anledning härav får nämnden, som lyder under Kungl. Handelsdepartementet och i ärendet överlagt med departementschefen, framhålla, att nämndens befattningshavare äro statliga tjänstemän, med andra ord underkastade

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
tjänstemannaansvar. Vid detta förhållande är lagen om förenings- och förhandlingsrätt icke tillämplig beträffande dem. Tillika anser sig nämnden böra upplysa om, att vid innevarande års riksdag framlagts en proposition angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän. Skulle denna proposition, varav ett exemplar närslutes, bliva av riksdagen bifallen, komma de däri föreslagna bestämmelserna att bliva tillämpliga i fråga om nämndens befattningshavare.

Nämnden får med åberopande härav meddela, att nämnden under föreliggande förhållanden måste avböja Eder framställning.»

Med kännedom om clearingnämndens ställning till förbundets tidigare framställning var det enligt mitt sätt att se intet annat att göra vid förbundets framställning om rätt att få förhandlingsrätt enligt kungörelsen den 4 juni 1937. Efter vad som förekommit anser jag, att man icke kan intaga annan ståndpunkt, än vad jag här anför.

Jag ber nu att få övergå till att säga några ord om de i punkterna 4 och 6 angivna organisationerna. Jag anser, att frågan om deras ansökningar kunna behandlas i ett sammanhang. Båda dessa personalgrupper hava sina arbets- och lönevillkor reglerade genom överenskommelse mellan ämbetsverk och personalorganisationer, vilka överenskommelser utgöra en blandning av kollektivavtal och förordningar utfärdade av ämbetsverken. Vad som emellertid är fullkomligt klart är, att dessa befattningshavares arbets- och lönevillkor icke regleras genom beslut av Kungl. Maj:t eller riksdagen. I samband med prövningen av detta ärende framhölls från telegrafverkets sida mycket starka betänkligheter, huruvida växelstationsföreståndare voro att hänföra till de grupper, som skulle sortera under författningens bestämmelser, enär deras arbetsvillkor fastställdes på sätt jag här anför. Med hänsyn till de av nämnda styrelse anförda synpunkterna ansåg jag det borde tills vidare anstå med beviljande av förhandlingsrätt. Poststationsföreståndarnas ställning är helt lika med växelstationsföreståndarnas i vad det avser fastställelse av deras arbetsvillkor. Jag vill i detta sammanhang tydligt framhålla, att i det fall att båda dessa organisationer, som här är fråga om, skulle bliva i behov av förhandlingsrätt för att få sina löne- och anställningsvillkor reglerade, är jag för min del villig att förorda bifall till en ansökning därom. I detta fall är det icke fråga om annat än att båda dessa organisationer äro representativa för sina arbetsområden.

Jag vill nu övergå till att säga några ord om de föreningar vid statens järnvägar, som icke erhållit förhandlingsrätt. Statens järnvägar är landets största företagare i vad det gäller antalet anställda. Verksamheten omspannar ofantligt stora områden med mycket skiftande förhållanden. Med hänsyn till antalet befattningshavare och dessas uppdelning på icke mindre än ett 30-tal lönegrader är det helt naturligt att skall det kunna förekomma någon begränsning i antalet organisationer, som skall erhålla förhandlingsrätt, bör det helt naturligt vara vid statens järnvägar. Det är ofantligt viktigt, att man vid ett så stort verk skapar största möjliga enhetlighet, vilket knappast kan ske om man går in för en på många organisationer uppdelad förhandlingsrätt. Det var också från detta verk, som man starkast påyrkade begränsning och att behörigheten skulle medgivas av Kungl. Maj:t.

Personaluppsättningen vid statens järnvägar är kanske mer än vid något annat verk så ordnad, att på ett och samma arbetsområde förekommer mycket olika grupper av befattningshavare, i vissa fall tillhörande samma lönegrad men i många fall vitt skilda lönegrader. Kännetecknande för verksamheten är framförallt, att behandlingen av personalärendena knappast låter sig uppdelas. enär ett beslut i ena eller andra riktningen mycket lätt medför vittgående konsekvenser. Vid statens järnvägar förekommer liknande rekryteringssystem, som jag

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tidigare omnämnt förekommer vid telegrafverket, vilket betyder, att befattningshavare från de lägre lönegraderna genom befordran flyttas till högre tjänster, vilket dock organisatoriskt till övervägande del icke föranleder ändring i medlemskapet i den gamla organisationen. Deras gamla organisationer ha därigenom kommit att få skära igenom en mängd lönegrader för att kunna företräda sina medlemmar. Det finnes enligt min mening icke anledning att från statsmakternas sida bryta sönder en sådan ordning, enär det på grund av erfarenhet varit till båda parternas fördel. Jag ber här få tillägga, att antalet föreningar, som från statens järnvägar ansökt om förhandlingsrätt, uppgick till 7 stycken, för vilka verkets styrelse oreserverat tillstyrkt 3 stycken ansökningar, vilka ansökningar bifallits av Kungl. Maj:t. De 4 föreningar, som icke erhöillo förhandlingsrätt, voro — utskottet har endast omnämnt två av dem — Svenska järnvägarnas kontorspersonalförbund, statsbanornas kvinnliga tjänstemannaförening, kommunikationsverkens ingenjörsförbund och statsbanornas ingenjörsförbund. Som framgår av utskottsutlåtandet under punkterna 5 och 6 yttrade sig järnvägsstyrelsen rörande deras framställningar på följande sätt:

»— — — ehuru den funne det trängande angeläget, att antalet organisationer med förhandlingsrätt begränsades till det minsta möjliga, dock icke böra resa någon erinran mot förbundets framställning — — —.»

Innan ärendet om förhandlingsrätt för personalorganisationerna vid statens järnvägar avgjordes, hemställde jag om muntligt besked från den då nyutnämnde generaldirektören jämte den samtidigt nyutnämnde byråchefen, som har att handlägga personalärendena, huruvida de hade något att tillägga i anledning av järnvägsstyrelsens yttrande. Jag hade särskild anledning därtill, eftersom någon beredning icke förekommit, där den avgående chefen deltagit. Jag uppfattade nämligen järnvägsstyrelsens utlåtande på det sättet, att styrelsen för närvarande ansåg, att förhandlingsrätt endast skulle medgivas de större organisationerna och att ansökningarna från de fyra organisationer, där man starkt understrukt behovet av en begränsning i beviljandet av förhandlingsrätt, icke skulle erhålla behörighet. Av det muntliga svar jag erhöill fick jag fullständig bekräftelse på detta mitt antagande.

Vad jag åtgjort i denna del av det nu föreliggande ärendet har skett i fullt samförstånd med järnvägsstyrelsen.

Till sist endast ett ord om den kvinnliga organisationens ansökning. Jag kan för min del icke finna, att det förefinnes något speciellt kvinnointresse vid statens järnvägar, som nödvändiggör förhandlingsrätt. Förhållandena äro helt annorlunda vid statens järnvägar än vad förhållandena äro vid telegrafverket, där en organisation med kvinnliga medlemmar erhållit förhandlingsrätt.

Ett bifall till de fyra organisationer, vilka vid statens järnvägar icke erhöillo förhandlingsrätt, skulle helt innebära att ingen organisation kunde vägras förhandlingsrätt, utan behörigheten skulle bli helt automatisk.

Med vad jag nu anfört har jag sökt att något tydligare belysa innehållet i ärendet än vad som de tillgängliga handlingarna kunnat giva utskottet. Enligt min mening är, såsom jag också tidigare här anfört, så skiftande förhållanden rådande inom de olika verken, att en fullständig likformighet icke är möjlig att åstadkomma.

Herr Lindskog: Herr talman! Efter det synnerligen klarläggande och förträffliga anförande, som utskottets vice ordförande herr Hallén har hållit, skulle jag egentligen kunnat avstå från ordet, då jag menar, att han fullständigt och klart framlagt den uppfattning, som utskottsmajoriteten har haft, och jag har icke kunnat finna, att vad kommunikationsministern här haft att anföra på något sätt kunnat vederlägga herr Halléns bevisföring. Jag vill emeller-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tid säga, att icke heller jag har varit med på den formulering, som först framfördes, nämligen att man skulle göra anmärkning mot kommunikationsministern för bristande oväld. Det var i verkligheten jag som i utskottet påyrkade, att detta moment skulle utgå, och det var därför, att jag menar, att det är en subjektiv sak att avgöra, huruvida bristande oväld har förelegat. Det är riktigare att rent objektivt framställa förhållandet så, att här finnes icke full överensstämmelse mellan olika beslut, och jag måste för min del vidhålla detta, att jag kan icke finna, att det föreligger full överensstämmelse mellan de olika besluten för avslag i en del fall, där myndigheter bestämt ha tillstyrkt. och för bifall i en hel del fall, där myndigheter bestämt ha avstyrkt. Jag kan icke heller finna, att det beslut som fattats står i överensstämmelse med den kungörelse, som kommunikationsministern själv har utfärdat. I denna kungörelse står dock uttryckligen »förhandlingsrätt mellan myndigheter samt förening av tjänstemän eller förening av flera sådana föreningar», men med förening av tjänstemän kan man dock icke rimligen mena en förening av arbetare, där det finns instuckna några få spridda element av tjänstemän — det är icke en förening av tjänstemän. Därför menar jag, att det bifall, som i ett par fall lämnats, har skett emot denna kungörelses alldeles klara ordalag, och om det säges, att kanhända är det somliga som bli befordrade, och då är det synd att tvinga dem ut ur organisationen. måste jag hänvisa till, att sådant förekommer på alla andra områden, att de, som få en annan ställning, också få övergå till andra föreningar. Det skulle ju innebära den rena villervallan, om man på grund härav verkligen skulle gå med på, att kungörelsen skulle tolkas på det sätt som här har skett. Jag anser mig icke behöva ingå på alla de olika detaljer, som föreligga här; det har herr Hallén gjort på ett, som mig synes, fullkomligt utförligt och klarläggande sätt, och jag ber sålunda blott och bart att med dessa ord få yrka på att denna punkt lägges till handlingarna.

Herr Arneberg: Herr talman! Jag har inom konstitutionsutskottet icke deltagit i beslutet på denna punkt, men har ju dock ganska ingående följt frågan där. Jag skall emellertid nu icke yttra mig i annat avseende, än att jag ber att få göra några randanmärkningar till den reservation, som har avlämnats av herr Källman m. fl., och vilken även herr Fast har biträtt.

I inledningen till denna reservation betonas begränsningsprincipen, som har sitt stöd i propositionen till fjolårets riksdag, där det sades ut, att förhandlingsrätten skulle begränsas endast till de större och representativa föreningarna, och det framhålles i inledningen till reservationen, att detta är en synpunkt, som myndigheterna ha anlagt på denna sak. Då har det icke kunnat undgå mig, herr talman, att känna en smula undran över, att de föreningar, beträffande vilka utskottet här åtminstone har ifrågasatt, om deras ansökningar bort bifallas, fått bifall tillstyrkt av herr statsrådet, i regel mot vederbörande myndigheters yttrande. Myndigheterna ha i samtliga dessa tre fall avstyrkt eller också tillstyrkt med den allra största tvekan. Myndigheternas uppfattning har alltså i tillämpningen icke kommit till sin rätt, enligt vad jag kan finna. Sedan vill jag ytterligare framhålla, att om man anlägger denna stränga begränsningssynpunkt på saken, är det väl litet underligt av reservanterna, när de på tal om bifallen till framställningen från försvarsverkens civila personalförbund och telegraf- och telefonmannaförbundet kommit till den uppfattningen, att myndigheternas yttranden i målet därvidlag icke synas ge stöd för ett avslag på framställningen från dessa organisationer. Anlägger man den synpunkten, att man skall strängt begränsa sig till de större och representativa tjänstemannaföreningarna, är det en liten

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

smula underligt med bifallet till dessa ansökningar. Det förhåller sig ju så, att hos Kungl. Maj:t anhölls två organisationer om förhandlingsrätt gentemot armé- och marinförvaltningen; det var försvarsverkens civila personalförbund och en tjänstemannaförening, som kallas försvarsverkens civila tjänstemannaförening. Den civila tjänstemannaföreningen omfattar visserligen endast mellan 500 à 600 medlemmar, men det är en ren tjänstemannasammanslutning, varför det icke råder den ringaste tvekan om att kungörelsen av 1937 är tillämplig på den, och Kungl. Maj:t har också mycket riktigt givit den förhandlingsrätt. Men Kungl. Maj:t har samtidigt givit förhandlingsrätt även till vad jag för enkelhetens skull kallar den stora arbetarorganisationen, som dock såsom tjänstemannaorganisation är mycket liten, alldestund den, som det redan upplysts, endast omsluter c:a 100 medlemmar — för resten en uppgift som var synnerligen svår att erhålla; den lämnades icke av vederbörande förbund till de myndigheter, som begärt den, utan den grundar sig på en blyertsanteckning, av allt att döma gjord i departementet. Nåväl, den organisationen fick också förhandlingsrätt. Här har man alltså givit två organisationer förhandlingsrätt, som i stort sett omsluta samma slags tjänstemannapersonal — jag bortser från de många tusen arbetarna inom det civila personalförbundet. Detta kallar jag, herr Fast, icke att förenkla och begränsa, när man i detta fallet ger åt två organisationer förhandlingsrätt, och jag skulle kanske kunna tillägga, att det finns heller ingen politisk-ideologisk grund att ge den åt bägge två, därför att båda torde stå landsorganisationen nära. Om jag icke läst tidningarna felaktigt i dessa dagar, håller även den civila tjänstemannaföreningen på att diskutera sin anslutning till landsorganisationen. Alltså vill jag slå fast, herr Fast, att herr Fasts begränsningsprincip ha reservanterna icke riktigt följt då de skrivit sin reservation.

Ungefär likadant förhåller det sig med telegraf- och telefontjänstemannaförbundet jämfört med de rena tjänstesammanslutningarna, men jag skall gå förbi den saken för att icke upptaga kammarens tid för mycket.

Vad reservanterna här meddela att clearingnämndens ledning har nekat handelsarbetareförbundet förhandlingsrätt enligt 1936 års lag, var, tror jag, en omständighet som icke var känd i konstitutionsutskottet — huruvida den fanns omnämnd i handlingarna skall jag icke yttra mig om, men under diskussionen i utskottet kom så vitt jag minnes icke den synpunkten fram. Jag vill genast säga, att jag anser det klandervärt av clearingnämnden att ställa sig oförstående till båda slagen av förhandlingsrätt för sin personal. Sedan är det naturligtvis en synnerligen tveksam sak, vilken sorts förhandlingsrätt som bör beredas de där anställda. Om man jämför sistnämnda fall med de avslagna ansökningarna från växelstationsföreståndarnas riksförbund och Sveriges poststationsföreståndareförening, är det nog ganska förklarligt, att de kommit att ställas så att säga mot varandra.

Beträffande växelstationsföreståndarnas riksförbund och Sveriges poststationsföreståndares förening, som ha fått avslag, har ju herr statsrådet nu låtit veta, att han ställer sig förstående till att de skola få sin förhandlingsrätt, därest det klart ådagalägges, att de falla under 1937 års kungörelse — jag fattade saken så. För detta ber jag att få uttala min tacksamhet, men jag vill säga beträffande behörigheten, att åtminstone generalpoststyrelsen hade ingen erinran att göra, utan det förelåg en ren tillstyrkan från generalpoststyrelsens sida, att poststationsföreståndareföreningen skulle få förhandlingsrätt omedelbart. Det hör vidare till saken, att denna organisation i sig inrymmer två mästarteklasser. Det är visserligen icke så många av medlemmarna, som äro stationsmästare, men de äro dock flera än tjänstemännen vid clearingnämnden, så att om herr statsrådet hade velat vara lika välvillig mot

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

dem som mot t. ex. tjänstemännen vid clearingnämnden, fanns det skäl att bifalla ansöknigen, alldenstund det fanns åtminstone inemot ett sextiotal medlemmar i klar tjänstemannaställning inom poststationsföreståndareföreningen. Jag konstaterar med nöje och glädje, att reservanterna på denna punkt äro på reträtt, en reträtt, som synes sammanhänga med de synpunkter, som herr statsrådet nu har deklarerat angående deras framtida förhandlingsrätt.

Beträffande svenska järnvägarnas kontorspersonals förbund får man ju dock ihågkomma, att det är en gammal stabil förening och, som det redan framhållits åtminstone beträffande tre klart avgränsade kategorier befattningshavare vid S. J., omsluter mer än hälften och i ett fall har nära hundra-procentig anslutning. Beträffande denna grupp, stationsmästarna, som äro nära hundra procentigt anslutna, inträffar f. ö. det tråkiga förhållandet, att de nu ställas utanför förhandlingsrätt, därför att de icke äro medlemsberättigade i statens järnvägars befälsförbund, där de möjligen skulle kunna anses höra hemma, och deras intressen göra, att de icke tendera åt svenska järnvägsmanaförbundet.

Angående den kvinnliga organisationen vid statens järnvägar, beträffande vilken reservanterna också funnit det naturligt att den fick avslag, vill jag säga klart ifrån, att nog ha vi väl här i riksdagen kännedom om, att det finns speciella kvinnliga intressen i avlönings- och anställningsfrågor, nog stora att motivera, att denna förening, som också är gammal och har ett avsevärt procenttal i fråga om anslutningen, hade fått förhandlingsrätt sig tillerkänd, så mycket mer som den är den enda kvinnliga förening, som finns där och som sagt är en gammal och stabil förening.

Det har ansetts, att man just i den heliga begränsningens namn borde söka komma ned till minsta möjliga antal. Jag håller ändock före, herr talman, att vid statens järnvägar med dess nära 30,000 tjänstemän förefinnas så skilda intressen, att det är behövt att flera än tre organisationer få förhandlingsrätt — det är nämligen tre som fått förhandlingsrätt och fyra som fått avslag. Jag håller före, att detta tretal behöver ingalunda vara heligt, utan när det rör sig om så stor personalstock med så skiftande tjänstgörings- och anställningsförhållanden, är det synnerligen motiverat enligt min uppfattning, att intressena så att säga organisatoriskt kunna få bli något flera än tre.

Jag vill till slut klart säga ifrån, att jag personligen har den uppfattningen, att tanken på en viss begränsning är riktig i och för sig, men den skall enligt min uppfattning tillämpas med måttfullhet, och jag skulle vilja säga, att man bör icke använda för hårt våld nu i början. Bland tjänstemannaorganisationerna finns det en strävan att gå tillsammans mer och mer, så att faran att få ett otal småföreningar är icke överhängande, herr Fast, och skall det användas ett visst, enligt min uppfattning i så fall mild, tvång, för att åstadkomma begränsning, bör det icke ske i den utsträckning, som här nu skett vid första tillfället. Och skall tvång till begränsning utövas, så skall jag be, herr talman, att till sist få uttala som min uppfattning, att det bör ske utan mannamån; det får icke ske i syfte att gynna vissa politiskt orienterade föreningar på bekostnad av de politiskt neutrala tjänstemannaföreningarna.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr Fast: Denna debatt ger klart bevis för innebörden av den föreliggande anmärkningen, och jag skulle knappast tagit till orda, om icke den siste ärade talaren varit inne på vissa moment, som utskottet i den föreliggande anmärkningen, sådan den är utformad i utskottsutlåtandet, icke på något sätt velat vidhålla. Det har vitsordats av en av utskottets ärade ledamöter,

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

att det nog föreligger en viss skillnad mellan det anmärkningsyrkande, som framställts inom utskottet, och den utformning av anmärkningen, som här föreligger i tryck. Vad jag nämnde om oväld är sålunda fullständigt borta. Under sådana förhållanden tycker jag, att herr Arnemarks tal om att inga politisk-ideologiska fördelar få inverka på dylika beslut icke riktigt bra gick i stil med det, låt mig säga, renhåriga uttalandet från herr Lindskogs sida, att det i denna anmärkning icke låg någon beskyllning för mannamån eller bristande oväld. Det är ju så ibland, att man återfaller i gamla traditioner och gamla tankebanor, som man tidigare varit inne på, och som man icke kunnat värja sig riktigt ifrån. Jag tillbakavisar varje som helst vädjan, som har form av en insinuation om att det skulle vara bristande oväld från statsrådets sida eller några politisk-ideologiska organisationsbildningar, som gynnats i ena eller andra avseendet. Det finns icke heller, som jag redan nämnt, något uttryck därför i den föreliggande utskottsanmärkningen.

Herr Lindskog sade, att det råder fullständig samstämmighet mellan honom och utskottets vice ordförande. Ja, men icke i uttrycken, därför att vice ordföranden sade klart och tydligt ifrån, att han icke hade någon erinran att göra emot den förhandlingsrätt, som hade meddelats organisationerna, utan han hade endast en invändning att göra därför att icke alla de organisationer, som ansökt därom och som här äro uppräknade, hade fått förhandlingsrätt. Men om jag icke missuppfattade herr Lindskog, var ju hans argumentation närmast den, att man här klandrar därför att förhandlingsrätt har tilldelats åtminstone ett par särskilt angivna organisationer. Samstämmigheten räcker icke så långt, och det förundrar mig icke så mycket, därför att det varit från skilda utgångspunkter, som man framställt denna anmärkning. Emellertid kan jag nu konstatera, att om utskottsmajoriteten skulle fungerat såsom verkställare av den kungl. kungörelsen om förhandlingsrätt åt statstjänstemännen, så hade det åtminstone icke blivit någonting kvar av ämbetsverkens uttalade önskan om begränsning av förhandlingsrätten till vissa organisationer och heller ingenting kvar av de uttalanden därom, som från Kungl. Maj:ts sida gjorts, och som riksdagen icke haft någon erinran emot. Om man resonerar, som herrarna göra, och säger, att när både den och den fått förhandlingsrätt, så borde också den och den få det, och att man, där tvekan kunnat råda, helst bort bifalla ansökan om förhandlingsrätt, så kommer man till vad jag redan från början sade, nämligen att Kungl. Maj:t endast genom att ge förhandlingsrätt i obegränsad utsträckning kunnat undgå anmärkning. Det hade varit den enklaste utvägen och hade säkert lett till sådant fullständigt trassel, att måhända tjänstemännen själva då skulle kommit underfund med att man måste organisera sig efter andra mönster.

Jag kan omöjligen förstå, vad det skall kunna vara för speciellt kvinnliga intressen att tillvarataga gentemot statens järnvägar, som herr Arnemark här berörde. Jag kan i varje fall icke förstå, att det skall behövas en särskild organisation för att tillvarataga dessa intressen. Så mycket vill jag säga herr Arnemark, att om vi inom fackföreningsrörelsen skulle använt oss av sådana metoder och anlagt så små synpunkter, hade sannerligen icke Sveriges arbetarklass stått där den står i dag. Det är kanske något att taga fasta på även för tjänstemännen, att man försöker skapa sådana organisationer, att de få litet respekt och anseende. Jag tror icke, att det är ägnat att motverka tjänstemännens intressen utan tvärtom att kommunikationsministern förfarit såsom han gjort.

Herr Arnemark sade, att man icke hade vetskap om förhållandena beträffande clearingnämndens anställda. Detta är högst besynnerligt, då det var jag, som lämnade meddelande därom vid utskottsbehandlingen. Men det

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

är tydligt, att man tror mera på statsrådet än på mig, som man anmärkt på såsom varande något slags regeringsadvokat. Nu är man i varje fall överens om att det på den punkten knappast kunnat handlas annorlunda och att man icke vill ställa denna personal utanför förhandlingsrätt.

När det gäller växelstationsföreståndare och poststationsföreståndare, har uppmärksamheten förts därpå att dessa äro anställda enligt entreprenadkontrakt. Där är det icke bara fråga om betalning för utfört arbete, utan där är det också fråga om att få ersättning för att vederbörande hålla lokaler o. s. v., o. s. v. Jag meddelade även utskottet, att om jag icke var felaktigt underrättad, pågick sedan en längre tid utredning om andra anställningsvillkor för denna personal, och att under sådana förhållanden det var ganska rimligt, att man vilade en liten smula på hanen för att se, om man icke kunde komma fram till rimligare anställningsförhållanden, än vad de nuvarande kontraktsbestämmelserna för denna personal innebära. Jag kan under inga förhållanden tolka kungörelsen på det sättet, att den skulle kunna ha tillämpning på rena entreprenadkontrakt. Det skulle föra ut allt för långt på andra områden, där jag icke är riktigt övertygad om att herrarna äro beredda att följa med.

Sedan vill jag säga till vice ordföranden, att skillnaden mellan de siffror, som å ena sidan han och å andra sidan reservanterna ha uppgivit, kan förklaras. Skillnaden är beroende på, hur man bedömer frågan om ämbetsmannans ansvar. På den punkten har vice ordföranden erkänt, huru svårt det är att över huvud ge något bestämt besked om vilka grupper, som falla under bestämmelsen om tjänstemannaansvar. Här har omvitnats, att det icke är bara statstjänstemän, nej, visst icke. En hel del tjänstemän, på vilka icke, åtminstone i sträng mening, bestämmelserna i denna kungörelse kunnat tillämpas, ha dock ett liknande ansvar. Och det är fråga om icke en del av de kollektivanställda också falla under denna kategori. Det går icke att draga upp någon bestämd gräns härvidlag. Men detta visar, vilka svårigheter, som uppstå, när denna kungörelse för första gången skall tillämpas. Jag tror sålunda, att man mycket väl kan förena de olika sifferuppgifterna med varandra. Det beror nämligen på, huruvida man ger en vid eller en snäv tolkning åt ämbetsmannabegreppet.

Jag är glad åt att det icke var utskottsmajoriteten, som fick i uppdrag att första gången tillämpa denna kungörelse, ty det är tydligt, att då hade miss-tagen blivit flera än vad som, åtminstone hittills, kunnat påvisas hava begåtts från statsrådets sida.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren att lägga utskottets under punkten gjorda anmälan till handlingarna.

Av utskottet under punkten C gjord omförmälan.

I punkten C hade utskottet omförmält, att utskottet vid granskningen av statsrådsprotokollen uppmärksammat vissa förhållanden, som utskottet utan att i anledning därav besluta anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet ansett sig böra bringa till riksdagens kännedom, nämligen

1. beträffande uppdelningen av statsrådsprotokollen i s. k. 50-årsprotokoll och s. k. 2-årsprotokoll; och
2. beträffande handläggningen av vissa ärenden avseende rikets förhållande till främmande makt.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Reservationer hade vid denna punkt avgivits:

vid punkten C 1:

av herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Nils Andersson, Hällgren, Fält* och *Norén*, som ansett, att tillräckliga skäl icke funnits för den av utskottet gjorda omförmälan; samt

vid punkten C 2:

av herrar *Sandegård, Hällgren* och *Fält*, som ansett, att tillräckliga skäl icke funnits för den av utskottet gjorda omförmälan.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Under denna punkt har konstitutionsutskottet i två moment gjort en omförmälan rörande vissa förhållanden, som av utskottet ansetts böra bringas till riksdagens kännedom. Då det kanske skulle kunna ge anledning till missförstånd i framtiden, om icke något från regeringens sida yttrades till dessa frågor, har jag begärt ordet för att göra vissa tillrättalägganden. Jag vill därvid med talmannens tillstånd yttra mig om båda dessa punkter samtidigt.

I första punkten har utskottet funnit, »att vissa slag av ärenden, som enligt sin natur, sedan uppdelning å två protokollsserier anordnats, bort redovisas i 50-årsprotokollen, i några fall förekomma i 2-årsserien. Även om detta icke medförer, att de bliva allmänt tillgängliga efter två år, synes det önskvärt, att följdriktighet här iakttagas».

I moment 2 säger utskottet bland annat: »Vid granskningen av 50-årsprotokollen har utskottet funnit, att vissa ärenden, vilka betecknats såsom avseende förhållanden till främmande makt och för den skull numera upptagas i 50-årsprotokollen, avgjorts av t. f. regering, oaktat sådana ärenden enligt Kungl. Maj:ts instruktion för t. f. regering undantagits från handläggning av denna. . . . Vid sådant förhållande hade det enligt utskottets mening tillkommit Konungen i statsråd att pröva i vad mån vissa grupper av exportärenden lämpligen kunna avgöras av t. f. regering.»

Jag hemställer att först få ge en liten kommentar till andra punkten i denna omförmälan. Sådana ärenden, som finnas omförmälda i denna punkt, ha ända sedan 1930 års riksdagsbeslut trädde i kraft behandlats av alla de efterföljande regeringarna på det sättet, att ärendena beslutats av tillförordnade regeringar vid de tidpunkter, då tillförordnade regeringar funnits. Därutav följer, att alla regeringar från och med 1931 ansett, att dessa ärenden icke formellt äro sådana, att de beröra rikets förhållande till främmande makt. Därför kan det icke ha funnits någon anledning för Kungl. Maj:t att fatta särskilt beslut om att tillförordnad regering skulle få taga befattning med dessa ärenden. Detta förfaringsätt har, som sagt, pågått från och med 1931, och det har icke genom lagstiftning inträffat någon förändring i dessa förhållanden. Å andra sidan vill jag naturligtvis icke förneka, att vissa av dessa ärenden ibland kunna genom sammanknytning med frågor av utrikespolitisk art bliva del av ett ärende, som berör rikets förhållande till främmande makt. I sådana fall är det självklart, att ärendet kommer att avgöras av Konungen i konselj och icke av tillförordnad regering.

Utskottet har ifrågasatt, att man skulle göra någon uppdelning så, att vissa grupper kunna avgöras i tillförordnad regering, medan andra skulle avgöras i kunglig konselj. En sådan uppdelning är ju omöjlig. Det finns ingen möjlighet att säga: denna grupp är sådan, att ärendena aldrig kunna kompliceras, och den där gruppen är sådan, att dessa ärenden alltid kunna kompliceras. Där-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

för måste man både av principiella och praktiska skäl följa den regeln, att dessa mål icke äro mål, som beröra rikets förhållande till främmande makt, och därför kunna de avgöras av tillförordnad regering. Men väl kan det uppkomma komplikationer, då dessa ärenden bliva del av mål, som ha utrikespolitisk aspekt, och i dylika fall böra ärendena företagas i kunglig konselj. Jag skulle för min del tro, att från Kungl. Maj:ts sida har man alltid förfarit på det sättet.

Det som har inträffat och som sålunda bragt dessa frågor i en ny dager, är någonting helt annat. Det är, att lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar beslutats och trätt i kraft. Och genom denna lag ha statsrådsprotokollen uppdelats i två serier, en serie, där offentliggörandet skall ske efter två år, och en, där offentliggörandet i allmänhet icke kan ske förrän efter 50 år. Med anledning av den lagtolkning och den praxis, som sålunda existerat ända sedan 1931, var det självklart, att dessa ärenden icke voro att betrakta såsom ärenden, som rödde rikets förhållande till främmande makt. Följaktligen togos de icke in i 50-årsprotokollen, utan till en början kommo dessa protokoll att inflyta i 2-årsprotokollen. Det är ju nämligen så, att enligt nämnda lags första paragraf, första stycket skola statsrådsprotokoll, som avse rikets förhållande till främmande makt, alltid föras till 50-årsprotokollen. Men dessa fördes icke i 50-årsprotokollen på den grund, som jag nämnde, att dessa mål aldrig betraktats vara av denna natur. Å andra sidan är det självklart, att det är olägligt, att dessa protokoll bli offentliga efter så kort tid. Efter övervägande fann alltså regeringen sig jämlikt första paragrafen, andra stycket böra besluta, att dessa mål skulle föras i 50-årsprotokollen, men icke därför, att de beröra rikets förhållande till främmande makt, ty då hade ett sådant beslut varit onödigt, utan med stöd av lagens tredje paragraf, andra stycket, som handlar om »handlingar i ärenden, vilka, utan att vara av beskaffenhet, som i första stycket sägs, angå svensk myndighets förbindelser med främmande makts myndigheter eller undersåtar eller eljest röra främmande makt eller dess förhållanden».

Nu kan det naturligtvis anmärkas — och jag vill icke på något sätt taga bort udden av den anmärkningen — att dessa överväganden borde ha träffats så tidigt, att alla dessa mål redan från lagens ikraftträdande kommit att föras i 50-årsprotokollen. Men man hann icke med detta, utan det blev en intervall till september månad i fjol, under vilken dessa mål icke kommo att ingå i 50-årsprotokollen. Detta behöver emellertid icke leda till någon praktisk olägenhet. Det finns ju fortfarande möjlighet för Kungl. Maj:t att pröva, om dessa protokoll äro av den beskaffenhet, att de kunna offentliggöras efter två år. Om regeringen finner detta icke böra ske, kan det fortfarande beslutas, att de skola föras över till 50-årsprotokollen, och det är alldeles självklart, att särskilt beträffande dessa mål från föregående sommar kommer man före de två årens utgång att pröva, huruvida en sådan överflyttning bör ske.

Herr Hellberg: Herr talman! Till utskottets omförmålan under punkt C ha fogats två reservationer, den ena avgiven av åtta och den andra av tre ledamöter. I båda reservationerna anges rätt knapphändigt, att reservanterna anse tillräckliga skäl icke hava funnits för den av utskottet gjorda omförmålan. Det hade ju varit glädjande, om i utskottet några starkare skäl för dessa reservanternas synpunkter hade framförts. Men så är icke förhållandet.

Jag nöjer mig med att påpeka, att det synes mig, att i flera fall frågor, som hört till 50-årsprotokollen, förts i 2-årsprotokollen, och att likaledes i flera fall ärenden, som Kungl. Maj:t förbehållit sig till eget avgörande, avgjorts av tillförordnad regering. Men då frågorna äro av hemlig natur, kan jag icke här

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

närmare gå in på dem. Jag skall gärna medge, att det förekommer rena bagatellärenden, men det gäller även allvarliga frågor. Då det vid behandlingen i utskottet enligt många uppfattning var ostridigt, att gällande grundlagsbud och andra föreskrifter icke följts, och då det synes uppenbart, att det icke varit fråga om ett enstaka tillfälligt förbiseende utan, såsom vi uppfattat det, om en serie misstag, måste jag hävda den meningen, att det ålåg konstitutionsutskottet, sedan en gång dess uppmärksamhet fäst på förhållandet, att därom göra omförmålan till riksdagen.

Av herr statsrådets och chefens för handelsdepartementet anförande framgick ju, att han i viss mån delade utskottets syn på punkten 1, medan han i fråga om punkten 2 icke hade mycken förståelse över för utskottets uppfattning. Nu kan ju enligt min mening ovisshet för framtiden undvikas genom en ändring av instruktionen för tillförordnad regering, men det är måhända ingen lämplig väg. Grunden för den olika uppfattningen hos herr statsrådet och mig är vad som skall menas med ärenden av natur att falla under uttrycket »rikets förhållande till främmande makt». Det kan ju knappast bli något resultat av ett tankeutbyte därvidlag, när man icke kan tala alltför öppet i frågan på grund av dess hemliga natur. Och sedan herr statsrådet har anfört sin mening och utskottet har lagt fram sin åsikt, så kanske diskussionen i frågan kan avsomna.

Det finns personer, bland andra konstitutionsutskottets vice ordförande, som tycka, att årets dechargebetänkande är magert, och att utskottet och enskilda reservanter allt för mycket fäst sig vid petitesser, som orden fallit. Jag vet nu icke, om det är konstitutionsutskottets uppgift att leverera en tjock lunta med en massa anmärkningar. Värdet av konstitutionsutskottets granskning är väl snarast av preventiv natur. Jag är övertygad om att vetenskapen om konstitutionsutskottets nagelfarande av statsrådsprotokollen på många Kungl. Maj:ts beslut har utövat ett ganska hälsosamt inflytande och det alldeles oavsett den politiska kulören hos de skiftande regeringarna. Tyvärr har emellertid icke ens konstitutionsutskottet kunnat undgå att influeras av skilda politiska uppfattningar. Med den utomordentliga parlamentariska förankring, som den nuvarande regeringen har, så är det kanske icke så förvånande, att antalet anmärkningar har stannat vid en. Jag vågar tro, att, om medlemmarna i en regering i gångna tider hade gjort sig skyldiga till exakt samma handlingar, som här i dechargebetänkandet beivrats av enskilda reservanter, det i åtskilliga fall skulle blivit majoritet för framställande av anmärkningar enligt 107 §.

Det har i pressen och annorstädes talats så mycket om minoritetens småfuttighet och vilja att komma regeringen till livs. Jag skall icke på detta stadium taga upp någon debatt i de olika punkter, som de reservationsvis framställda anmärkningarna gälla. Jag vill bara för min del säga, att konstitutionsutskottet och dess enskilda medlemmar för fridens skull snarast visat en alldeles ovanligt stor hänsyn mot regeringen. Utöver vad som här avhandlas i dechargebetänkandet hava åtskilliga erinringar kunnat göras, men de ha dock, som så många gånger i det förflutna, stannat inom utskottet. Ibland har hänsyn till vederbörande frågas strängt hemliga natur manat oppositionens medlemmar till en tystnad, som icke ens brutits, då en ärad kammarledamots talförhet och insikt i dessa hemliga ting gav sig tillkänna här i kammaren, ja icke ens då ett statsråd kanske litet mindre välöverlagt hade några meditationer under ett aftonplenium. Det har även i andra frågor förekommit saker, som, om man velat opposition bara för oppositionens egen skull, mycket väl skulle kunnat framdragas, dock givetvis endast i form av reservationsanmärkningar.

Jag har velat överrätta den här lilla buketten med erinringar till regeringen icke så mycket som någon sorts erkänsla för den utomordentliga duglighet, re-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

geringen representerar, icke bara i sina egna utan även i många andras ögon, utan fastmer som en liten blygsam erinran om att den dock icke är mer än dödlig, och att regeringens ledamöter likaväl som vi alla andra äro i stånd att begå fel och misstag.

Herr Vougt: Herr talman! Innan herr Hellberg gick över till att göra några allmänna reflexioner om dechargegranskningen, uppehöll han sig vid punkt C. Det föreföll, som om han ville göra gällande, att han uti utskottet kunnat konstatera, att något av vad som här påtalats stått i strid mot grundlagen. Hade så varit förhållandet, hade utskottet icke kunnat nöja sig med en omförmälan. Utskottet har funnit de saker, som behandlats under 1. och 2. i punkt C, ganska krångliga, och vi äro säkert tacksamma för de förklaringar, som lämnats från regeringsbanken, förklaringar som gjort, att vi kunna betrakta denna omförmälan såsom helt försvarbar inför riksdagen.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag ber att få erinra herr Vougt om det faktum, att tryckfrihetsförordningen hör till grundlagarna.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren lägga utskottets under punkten gjorda omförmälan till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr Lundqvist: Herr talman! Vid detta dechargeutlåtande finns det ju, såsom redan omnämnts under debatten, fogat ett ganska stort antal reservationsvis framförda erinringar. Jag skall be, herr talman, att få här närmare upptaga ett par utav dessa till debatt. Det är de, som återfinnas under nr V och VI. Först alltså några ord om beredskapsarbetena och handläggningen av hithörande ärenden inom regeringen.

Det förefaller mig, att, vilket system man än vill skall tillämpas, när det gäller att ifrån det allmännas sida söka bemästra arbetslösheten, alla dock skulle kunna vara ense på *en* punkt, nämligen om att det här liksom alltid eljest är nödvändigt, att man har ett verkligt system, att det alltså finns ordning och reda, planmässighet och enhetlighet i handhavandet av den ifrågavarande verksamheten i alla dess olika grenar. Brister det till exempel i fråga om det centrala överblickandet utav arbetslösheten, eller brister det i fråga om den centrala ledningen eller kontrollen av hjälpverksamheten från det allmännas sida, tror jag för min del icke det finns något system, som överhuvud taget kan fylla måttet. Såvitt jag för min del har kunnat finna vid den granskning, som jag har ägnat statsrådsprotokollen och därtill hörande handlingar, har det allvarligt brustit just i nu nämnda hänseenden, sedan de nya direktiven för den statliga hjälpverksamheten i höstas börjat tillämpas. Vad sålunda har framkommit har jag liksom en del av utskottets övriga ledamöter ansett vara av den vikt och betydelse, att utskottet i dechargeutlåtandet bort göra anmärkning mot statsrådet Möller.

Jag tillåter mig här endast erinra om att enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens tidigare beslut den centrala ledningen av den statliga och statsunderstödda hjälpverksamheten skall utövas av arbetslöshetskommissionen. Detta organ äger att med avseende på denna hjälpverksamhet meddela råd och anvisningar. Dess befogenheter äro ganska vittomfattande. Den hjälpverksamhet, som faller under arbetslöshetskommissionen, inkluderar emellertid icke beredskapsarbetena. Skall arbetslöshetskommissionen på ett nöjaktigt sätt kunna fullfölja sina viktiga åligganden, då synes det mig emellertid vara nödvän-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

digt, att kommissionen även får inflytande över igångsättandet av olika beredskapsarbeten samt att kommissionen även i övrigt beträffande dessa arbeten inkopplas på ett effektivt sätt, d. v. s. även i fråga om arbetskraftens anskaffande, kontrollen över arbetena o. s. v. Sker icke detta, så kunna av arbetslöshetskommissionen vidtagna dispositioner, såvitt jag förstår, i många fall komma att hänga i luften. Även bortsett härifrån synes det mig emellertid nödvändigt, att en nöjaktig kontakt med arbetslöshetskommissionen upprätthålles, innan beslut fattas om igångsättande av ett nytt beredskapsarbete, ty, herr talman, det är ju så, att alla dessa arbeten av olika karaktär, beredskapsarbeten såväl som reservarbeten, skola hava till syfte att motverka förekommande arbetslöshet. En första och en viktig förutsättning för att ett sådant arbete skall sättas i gång bör ju då vara, att arbetslöshet av en viss storleksordning finnes, och att det icke redan igångsatts andra hjälparbeten för att råda bot för denna arbetslöshet. Vidare har ju i riksdagen vid upprepade tillfällen och senast i fjol starkt understrukits, att alla de hjälparbeten, som det här är fråga om, skola planläggas och bedrivas så, att de icke kunna komma att kvarhålla arbetskraft, som kan beredas sysselsättning i den öppna marknaden. I fjol tryckte ju riksdagen särskilt i detta sammanhang på svårigheterna för skogsbruk och jordbruk att under vissa tider av året erhålla behövlig arbetskraft. Jag tillåter mig nu att fråga: hur skall det, herr talman, vara möjligt, att ordna med alla dessa hjälparbeten av olika karaktär på sätt som sålunda bör ske — alltså så att intet arbete sättes i gång, om icke det är motiverat av arbetslöshet, och så, att ingen arbetare kvarhålls vid hjälparbete längre än vad som är ur näringslivets synpunkt nödvändigt — för såvitt man icke låter ett och samma centrala organ med därför nödvändiga förutsättningar hava ett avgörande inflytande, när det gäller igångsättande, nedläggande eller avbrytande av dessa arbeten liksom också när det gäller anvisning och återkallande av arbetare? Det skulle för övrigt förvåna mig, om icke här på sina håll den decentralisation, för att icke säga desorganisation, som blivit en följd av Kungl. Maj:ts sätt att handlägga dessa ärenden, redan medfört allvarliga olägenheter i form av direkt konkurrens om de arbetslösa, dels mellan olika allmänna hjälparbeten inbördes, dels mellan sådana arbeten å ena och arbeten i öppna arbetsmarknaden å andra sidan. Vissa uppgifter, som jag fått, ha givit mig anledning uttala en misstanke i sådan riktning. Hur skall det för övrigt med den nuvarande splittringen bliva möjligt att under våren och sommaren förhindra, att arbetskraften bindes vid dessa olika hjälparbeten i sådan utsträckning, att till exempelvis jord- och skogsbruk bliva lidande på arbetskraft? Vilka hjälparbeten skola i förekommande fall nedläggas i första hand, om det nu finns flera olika arbeten inom ett och samma län? Vilken myndighet är det, som här skall ingripa och säga det avgörande ordet? Jag frågar detta därför, att här har ju Kungl. Maj:t beträffande beredskapsarbetena lagt avgörandet i flera olika myndigheters hand. I vissa fall är det kommunerna själva, i andra är det länsstyrelsen och i åter andra är det slutligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som fått att bestämma och kontrollera både vilka arbetare som skola användas och när ett arbete skall inskränkas för att man icke skall tillfoga det enskilda näringslivet några olägenheter. Jag frågar verkligen: vilken av dessa myndigheter är det, som beträffande avgörandet skall hava företräde framför andra, när det icke finns utsagt från Kungl. Maj:ts sida, att någon särskild myndighet skall hava det avgörande inflytandet? Vidare förefaller det mig, som om man också har rätt att ifrågasätta, om alla dessa olika myndigheter verkligen alltid ha nödiga förutsättningar för att tillräckligt kunna överblicka arbetslösheten inom så stora delar av landet, som det kan gälla, liksom också om de hava nödvändiga förutsättningar att kunna följa utvecklingen av näringslivets behov av arbets-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

kraft, så att de kunna ingripa i rätt tid, sätta i gång ett arbete, när det behövs, och avbryta det, när det behövs. Jag måste för min del säga, att jag icke kan finna det vara annat än olyckligt att på det sätt, som här har skett, splittra avgörandet och ansvaret på ett flertal myndigheter. Det förefaller mig vara ganska uppenbart, att överblickandet av den samlade arbetslösheten liksom också överblickandet av den samlade hjälpverksamheten bör finnas hos *ett* centralt organ. Så länge det icke tillskapats något nytt sådant organ, så finns, såvitt jag förstår, icke något annat organ än statens arbetslöshetskommission, som kan hålla den sammanhållande hand över det hela, som här erfordras. Den ende, hos vilken trådarna på detta område f. n. kanske kunna sägas åtminstone i viss utsträckning löpa samman, är väl socialministern själv. Med all respekt för socialministerns intresse för dessa frågor och med all respekt för den stora arbetsförmåga, som han besitter, tror jag i alla fall man icke kan beteckna en sådan organisation av ifrågavarande verksamhet som tillfredsställande, alldeles bortsett ifrån, att denna anordning ju direkt leder fram till ett för vår statsförvaltning främmande utpräglat ministerstyre.

Av de olika skäl, herr talman, som jag här anfört, borde enligt mitt förmenande arbetslöshetskommissionen på ett helt annat sätt än som skett kopplats in i organisationen av de statliga och kommunala beredskapsarbetena, särskilt sedan dessa numera givits så väsentligt ökat utrymme inom ramen för de olika statliga hjälparbetena. Jag menar alltså, att arbetslöshetskommissionen bort regelbundet höras, innan Kungl. Maj:t fattat beslut om statliga och kommunala beredskapsarbeten, och likaså synes det mig hava varit både naturligt och angeläget, att arbetslöshetskommissionen, när det gällt beredskapsarbeten, fått ansvara för att arbetskraft toges från de kommuner, där detta bäst behövdes, liksom också för att inga arbetare kvarhölls vid dessa tillfälliga hjälparbeten så länge, att det kunde bli till skada för jordbruket och näringslivet i allmänhet. Jag tror, att det divisionsansvar, som nu införts, icke bara är ineffektivt utan olyckligt.

Utöver vad jag nu tillåtit mig framföra i fråga om denna reservationsanmärkning skall jag till sist endast erinra om riksdagens uttalande i följande rörande urvalet av arbetsobjekt. Jag har i den gjorda anmärkningen pekat på, att den stora Sandöbron över Ängermanälven av Kungl. Maj:t medtagits som statligt beredskapsarbete, dragande i runt tal en kostnad av 3.5 miljoner kronor. Jag måste fråga, om det kan vara lämpligt att taga med ett arbete av denna karaktär och storleksordning som statligt hjälparbete, till vilket alltså arbetare utan särskilda kvalifikationer böra uttagas genom de olika arbetslöshetskommittéerna. Om något arbete i stor utsträckning kräver specialutbildade fackarbetare, måste det väl vara ett brobygge, sådant som det här nämnda. Om jag icke är felaktigt underrättad, lär denna bro få en höjd över vattenytan av omkring 60 meter. Jag tror, att ett sådant arbete redan av denna anledning ställer särskilda krav på de arbetare, som där skola sysselsättas. Vidare tror jag, att denna bro blir Europas längsta bro i ett spann. Jag anser för min del, att det icke kan vara ändamålsenligt att till ett arbetsföretag av sådan art hänvisa arbetare genom de olika lokala arbetslöshetskommittéerna.

Herr talman! Det spörsmål, som under de olika punkterna i denna reservationsanmärkning berörts, äro enligt mitt förmenande värda särskild uppmärksamhet från statsmakternas sida. Jag anser också, att den uppfattning, som jag här tillåtit mig framföra, ligger helt i linje med den, som riksdagen i dessa frågor hittills omfattat. Det hade därför enligt mitt förmenande varit både naturligt och önskvärt, om utskottets majoritet velat ansluta sig till den i reservationsanmärkningen framförda uppfattningen. Så har emellertid nu icke skett. Jag skall alls icke uttala mig om skälen för detta. För mig har emel-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

lertid frågan syntes så pass viktig, att jag i varje fall har här velat med dessa ord understryka de sakliga synpunkter, som jag i anmärkningen framfört.

Detta alltså, herr talman, om reservationsanmärkningen nr V.

Eftersom vi nu icke här få diskutera olika punkter för sig utan nödgas tala över hela fältet, är jag tvungen att omedelbart taga upp även en annan anmärkning. Jag skall därvid emellertid fatta mig betydligt kortare. Det gäller anmärkningen nr VI, alltså valkretsindelningen i Hallands län. Den anmärkningen riktar sig mot den olika handläggningen av hithörande ärenden i vad angår olika län.

Hallands läns landsting beslöt vid sitt sammanträde i fjol höst sådan jämkning av valkretsindelningen för landstingsmannavalen, att länets minsta städer, Laholm och Kungsbacka, skulle komma att sammanföras med kringliggande landsbygd i gemensam valkrets i stället för att dessa städer tidigare varit sammanförda med Falkenberg och Varberg, för att städerna skulle komma upp i sammanlagt 15,000 innevånare. Detta var alltså Hallands län. Vid det sammanträde, som Örebro läns landsting samtidigt höll, beslöts på samma sätt, att i sistnämnda län befintliga samtliga tre småstäder, Askersund, Linde och Nora skulle sammanföras i gemensamma valkretsar med kringliggande landsbygd.

Beträffande dessa fem småstäder tror jag mig våga säga, att storleksordningen är praktiskt taget precis densamma. Förhållandena torde även i övrigt vara tämligen likartade dem emellan, om jag gör undantag för en av Hallands minsta städer, nämligen Laholm, som, enligt vad som framgår av handlingarna, till mycken stor procent har ren jordbruksbefolkning, beroende på inkorporering. Länsstyrelserna hade i båda fallen tillstyrkt ett godkännande av landstingsbesluten i fråga. Det förefaller under sådana förhållanden naturligt, att Kungl. Maj:t behandlat båda dessa ärenden på samma sätt: antingen — som jag tycker — godkänt båda besluten eller också underkänt båda besluten. Jag medger, att bägge alternativen voro tänkbara på grund av den nuvarande formuleringen av landstingslagen, där det talas om »synnerliga skäl» för sammanförande av landsbygd och stad.

Vad hände då? Jo, Kungl. Maj:t underkände valkretsindelningen för Hallands län men godkände samtidigt den för Örebro län beslutade. Hur kan detta egentligen hänga ihop? Det har jag åtminstone frågat mig. Såvitt av handlingarna framgår, berodde de olika besluten på, att i Hallands län en del representanter för bondeförbundet med herr Eriksson i Toftered — som nyss begärde ordet — i spetsen i skrivelse till Kungl. Maj:t opponerade sig mot landstingsbeslutet i frågan. Därför blev detta beslut upphävt, medan i Örebro län ingen klagade, och därför godkändes här samma förfaringssätt, som i Hallands län underkändes, trots att förhållandena alltså eljest voro fullständigt analoga.

Jag understryker, herr talman, att beträffande Hallands län hade såväl landstingets förvaltningsutskott som länsstyrelsen i sina yttranden över bondeförbundets klagoskrift med skarpa bemött vad i denna skrivelse anfördes och starkt understrukt fördelarna ur olika synpunkter, icke minst med hänsyn till landsbygden, av en valkretsindelning enligt landstingets beslut. Det hjälpte emellertid icke. Sakskälen fingo vika för partihänsyn och partipolitiska speklationer.

Här har ju, herr talman, på senare tid talats många vackra ord om demokrati och demokratiens värde för vårt folk. Alldeles särskilt hörde vi ju vårt svenska folkstyre lovordas i många och starka tonarter från de många talarstolarna landet runt den 1 maj.

Ja, herr talman, jag vill för visso också hava demokrati och folkfrihet i

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
 framtidens Sverige. Men just därför skulle jag vilja ifrågasätta, om det icke ändå vore lämpligt, att dagens maktägare icke bara så ofta talade vackra ord om och för demokrati utan att man också mellan de många lovtalen målmedvetet sökte handla i överensstämmelse med vad en sund demokrati kräver och i sådana frågor som dessa alltså läte uteslutande sakskalet vara avgörande för beslutet i fråga. Jag tror, att man på så sätt vida bättre främjade demokratien och dess fortbestånd i landet än genom än så många vackra tal. Att handla på det sätt, som man gjort i denna fråga, är enligt mitt sätt att se att undergräva samma folkstyre för framtiden.

Herr **Lindskog**: Herr talman! De nuvarande politiska förhållandena göra det rätt naturligt, att det ligger en annan tyngd på reservationsanmärkningar nu för tiden än vad som förr var fallet. Ingen, som känner det nuvarande konstitutionsutskottet, kan tveka om den saken. Där uppträda majoritetens talesmän — jag klandrar dem ej för det utan bara konstaterar fakta — i mycket hög grad som advokater för regeringen. Somliga äro skickliga, mycket skickliga advokater, andra kanske mindre skickliga. Men det är klart, att på det sättet kommer en viss annan tyngd att falla, som jag nämnde, på reservationsanmärkningarna. Det är detta, som gör, att jag anser mig böra taga upp ett par av de frågor, som falla under den avdelning, där jag sitter, nämligen första avdelningen, som har att granska ecklesiastikstatsliksom också justitiestatsärendena.

Här har sagts, att nu har konstitutionsutskottsgranskningen urartat till petitioner. Jag skulle endast vilja, att de, som yttrat sig så, taga och jämföra förhållandena nu, de anmärkningar, som nu framställas, med de anmärkningar, som framställdes, låt mig säga för 10—15 år sedan, och se efter, vilka anmärkningar som äro mest småaktiga. Det är möjligt, att jag får tillfälle att senare återkomma till den saken.

Sedan har man också talat om, att man vill göra i sensationer. Man har till och med använt orden »skandalskriverier» och »skandal». Jag vill bara säga, att om det är sensation, som ligger i den ena eller andra reservationsanmärkningen, beror det på själva fakta och icke på det sätt, varpå reservanterna avfattat dem. Jag tror nog, att utskottets ärade ledamöter — även majoriteten — giva mig rätt i att de anmärkningar, som reservanterna framställt, äro skrivna på ett sätt, som tvärtom söker undvika det sensationella och blott taga fram några spridda fakta.

Den anmärkning, som jag här främst vill fästa mig vid, är den mycket bekanta lärarnämningen av en adjunkt vid ett provårsläroverk i Stockholm. Jag tror ej, att det finnes någonting, som svenska folket är så känsligt för som just utnämningar. Det vill icke veta av våld och mannamån, då det gäller utnämningar. Svenska folket är verkligen ömtåligt på den punkten. Det kan icke förnekas, att här har varit en verklig anledning till anmärkning, som speciellt drabbar ecklesiastikministern. Det har varit, som huvudreservanten säger, en irriterande oberäknlighet, som särskilt inom lärarkretsar vållat ganska mycken oro och osäkerhet.

Det var helt nyligen ett stort socialdemokratiskt möte, där man diskuterade garantierna för utnämning efter förtjänst och skicklighet. En socialdemokratisk f. d. riksdagsman skrev helt nyligen på tal om ett helt annat ärende följande ord: »Man har även andra belägg för, att regeringen numera känner sig ha en sådan stalinsk maktställning, att den vid bruket av densamma ej anser sig behöva eftertänka, om makten ej missbrukas.»

Konstitutionsutskottets ärade ordförande professor Reuterskiöld har nyligen i en inlägga i pressen förklarat, varför konstitutionsutskottet så sällan eller

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

aldrig numera kommer med anmärkningar för utnämningar. Han hade där en utläggning om orden *förtjänst* och *skicklighet*, och han säger, att förtjänsten är det rent objektiva: det är meriter, som kunna bedömas. Men skickligheten är lika viktig, och han säger: »Kungl. Maj:t har bättre förutsättningar än utskottet har att pröva skickligheten.»

Jag måste för min del medgiva, att jag icke riktigt kan tillägna mig denna upphöjda syn på konstitutionsutskottets granskning av utnämningsärendena. Utnämningsärendena skola ju granskas i konstitutionsutskottet och få egentligen ej granskas på annat sätt. Då är detta betraktelsesätt betänkligt enligt min mening. Det är icke så, att jag på något sätt här vill klandra utskottets ärade ordförande. Jag vill blott säga, att jag har en avvikande mening, då jag menar, att det är en betänklig princip att på detta sätt helt enkelt sätta kontrollen, granskningen av utnämningsärendena ur funktion och därmed överlämna utnämningsproceduren i mycket hög grad åt ett visst godtycke. Regeringsmaktens företrädare vet således, att en dylik uppfattning dominerar i konstitutionsutskottet, och jag tror icke, att det är välgörande.

Det egendomliga är för resten, att så resonerar konstitutionsutskottet nu. Resonemanget var något annorlunda, när de politiska förhållandena voro annorlunda.

Som jag nämnde har bland våra läroverkslärare sedan länge faktiskt rätt en känsla av oro. Man behöver blott studera en så välbalanserad tidning som »Tidning för Sveriges läroverk» för att gång på gång finna uttryck för detta. Den beryktade utnämningen av adjunkt vid stockholmsläroverket helt nyligen framkallade en artikel, som slutade så: »Någonting har hänt, som är misskrediterande för demokratisk regim och Hans Majestäts regering.»

Här går det till så, att skolöverstyrelsen samvetsgrant väger de olika meriterna mot varandra. Skolöverstyrelsen känner genom sina inspektioner på ett helt annat sätt de olika lärarna. Den känner deras duglighet och skicklighet. Det är visst icke min mening, att ecklesiastikministern skall slaviskt följa de hemställanden, som skolöverstyrelsen gör. Men att han så mångfaldiga gånger går emot vad den sakkunniga myndigheten föreslår, är det, som väckt vissa bekymmer på många håll. Man frågar sig, vad det är för principer.

Man får det intrycket — jag bara återger en allmän mening — att ecklesiastikministern känner en av de sökande som en duktig karl och så säger han: den tar jag. Men för att visa verklig oväld kräves det ju, att han också skall känna samtliga de övriga sökandena, så att han vet, att icke också bland dem finnas dugliga karlar eller dugliga kvinnor, kanske dugligare än den, som han händelsevis råkar att känna.

Det särskilda fall, som nu herr Bergman med instämmande av flera andra har framdragit, gäller en utnämning, då en sökande, den yngste av alla — så ung, att han ej ens hade de reglementerade fyra terminerna för att söka utan endast genom dispens fick ansökningsrätt, så ung att han icke ens fått högsta tjänstgöringsbetyg — utnämndes bland 14 sökande till denna plats. Rektor nämnde en rad av andra, minst 3—4, som i alla händelser voro före den utnämnde. Skolöverstyrelsen förklarade, att den utnämnde kunde ej ens ifrågakomma på grund av att han icke hade högsta tjänstgöringsbetyget. Jag menar, att det är betänkligt, att man får sådana här fall. Det kan ju kanske sägas, att det icke riktigt hör till saken, när i viss mån också tredje mans rätt trätts för nära i så måtto nämligen, att den mest förtjänste placerades på ett annat ställe i en annan befattning. Men för denna befattning fanns en person, som enhälligt av rektor och skolöverstyrelsen satts i första rummet och som alldeles kom bort på detta sätt.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

För min del beklagar jag, att jag icke nu kan vädja till ecklesiastikministern, något som jag gjort, om han varit här. Han talade i Malmö så vackra ord om rätten till kritik och hur man skall lyssna till kritik. Jag skulle önskat, att han velat lyssna till den kritik, som här kommit fram. Den är allvarlig och faktiskt sättes demokratien betänkligt på spel, om allmänheten får för sig, att här icke strängt objektiva synpunkter läggas på dessa befordringsärenden.

Ja, det finnes även en annan anmärkning, som jag ganska kort skall gå in på. Den gäller också ecklesiastikministern. Den gäller de enligt reservanternas uppfattning alltför höga representationskostnader, som han har åsamkat statsverket. Jag vill för att närmare förklara detta hava sagt, att i anmärkningen verkligen icke ligger, som man på sina håll i pressen velat kasta fram, någon skandallust eller någon sensationslystnad. För att belysa detta skall jag be att få tala om vad som verkligen hänt här. Det var så, att vid fjol-årets granskning hade herr Bergman och jag tagit fram denna sak. Vi hade tagit fram den på sådant sätt, att vi togo den till allvarlig överläggning i konstitutionsutskottet. Det var, vågar jag säga, en rätt allmän känsla då som nu, att det icke var bra som det var. Då riktades emellertid till oss anmärkare den anmodan från majoriteten, att vi skulle låta anmärkningen falla, därför att man lovade, att man skulle framföra detta till ecklesiastikministern, och då vore man säker på, att det skulle göra effekt. Man till och med tillade, att om icke detta gjorde effekt, så skulle man vara med om en anmärkning nästa år.

Vi lade ned anmärkningen. Jag vågar säga, att därmed visade vi väl, att vad vi önskade var verkligen själva saken. Vad blev resultatet av denna hänvändelse från oss? Jo, det enda resultatet för oss var, att när vi i år infordrade dessa handlingar — det var sju handlingar — återkommo samtliga dessa sju ansökningar om utbekommande av handlingarna med orden: »Handlingar saknas.» »Handlingar saknas.» »Handlingar saknas», o. s. v. på samtliga sju aktstycken. Det var först efter förnyad, mycket bestämd anmodan från konstitutionsutskottet, som handlingarna kröpo fram. Det visade sig då, att det var så långt ifrån, att den där aktionen förra året lett till effekt, att i stället slöseriet — som vi funno det vara — var större än förut. Den enda effekten var något, som jag kan nämna därför, att jag själv blivit utsatt icke minst från regeringsorganet i dag för så pass mycken smädelse i »pressfronten», att jag anser mig hava rätt att säga det. Året förut hade vi anmärkt bland annat på, att till och med inbjudningskortet till en middag belöpte sig till den nätta summan av cirka 60 kronor, d. v. s. det var den verkliga lyxutstyrelsen. Jag får medgiva, att på den punkten har en förändring inträffat men också endast på den. I övrigt kan jag icke finna, att någon rättelse skett utan snarare raka motsatsen.

Ja, jag sade något om pressklippet i dag i regeringsorganet. Det är bl. a. ett pressklipp från Örebro-Kuriren. För att få bort all slags mytbildning är jag nödsakad att läsa upp detta pressklipp från Örebro-Kuriren, redaktör Harald Åkerbergs tidning. Det står: »Vi ha också hört en skvallerhistoria, som vi med hänsyn till föreliggande omständigheter inte dra oss för att delge allmänheten. När det blev tal om ecklesiastikdepartementets representationskostnader begärdes ordet av en f. d. skolminister, vilken återfinnes bland reservanterna. Han yttrade: På den tid jag förestod ecklesiastikministeriet bestod jag min representation själv. Han fick emellertid inte det sista ordet. Vid det därpå följande sammanträdet föredrog en av utskottets kalenderbitare valda utanordningar för representation, undertecknade av den nämnde exministern och som ingalunda stannade vid några småsmulor.»

Jag har ansett mig böra läsa upp detta för att tala om, vad som verkligen

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

skedde i konstitutionsutskottet. Det skedde, att jag nämnde, att jag själv icke hade haft några sådana utgifter och att jag icke kände till, att de föregående departementscheferna i regel haft några dylika. Då påpekades det, att jag verkligen hade haft en utbetalning. Det var verkligen alldeles riktigt. Jag hade glömt det men erinrade mig det nu. Jag anser mig böra tala om det. Det är den enda gång jag kan minnas, att jag av statsmedel betalade representationskostnader. Det var en gång i min frånvaro, som en av departementets tjänstemän haft representationsutgifter, och för mig framlade den person, som föredrog saken, att under sådana förhållanden var det praxis i departementet, att dessa kostnader skulle ersättas. För min del fann jag det vara fullkomligt rimligt och riktigt, att så skulle ske. Summan var, om jag ej missminner mig, 290 kronor. Jag vågar påstå, att jag icke för min egen representation har låtit statsverket bekosta ett enda öre. Skulle jag på denna punkt missminna mig, så anmodar jag den, som har bättre minne än jag, att här komma icke med insinuationer eller antydningar utan med bestämda och klara fakta och säga: Det och det skedde den och den gången, och summan var den och den. Men för några antydningar eller insinuationer böjer jag mig ej. Eftersom det i pressen bestämt framställts denna anmärkning mot mig, vill jag säga, att jag hade åtskilliga besök, så vitt jag minnes var det bl. a. två ministrar, som besökte mig. Den ene var från ett land strax söder om oss, medan den andre var från ett land längre bort. Vid det förra tillfället hade jag den ene ministern hemma hos mig i min bostad. En annan gång emottog jag ministern i fråga på Grand Hotell. Det var en fest, som var betydligt enklare än den, som vi här ha talat om. Jag fann det icke heller nödvändigt att samla ihop någon lika stor skara människor. Jag tror överhuvud taget icke att värdet av våra kulturella förbindelser ligger däri, att man drar ihop en massa människor. Jag frågade vederbörande, vilka personer, som han önskade komma i kontakt med och sedan inbjöd jag dessa. Vi voro knappt tjugo personer och kostnaderna gingo icke till hälften av vad den tillställningen gick till, som jag nämnde som exempel i handlingarna. Dessa kostnader bestred jag själv.

Jag skulle icke ha nämnt detta, om det icke i regeringsorganet i dag hade stått dessa för mig skymfande insinuationer. Jag har sagt, att jag ingalunda har någonting emot att statsråden vid enstaka tillfällen få ersättning för en representation, men jag kan icke finna det lämpligt, att staten skall betala rubb och stubb. Jag förstår icke, att statsråd med sina relativt stora inkomster — om vilka jag naturligtvis ej alls har någonting att säga — (lön och i regel också riksdagsarvode) skola ha större rätt att utan vidare få sina representationskostnader täckta, då landshövdingar, generaldirektörer, överintendenter m. fl. icke få det, fastän de också ha en rätt omfattande representationskyldighet. Jag har ingenting emot att denna fråga tas upp till allvarligt övervägande, men i så fall bör det ske i annat sammanhang och undersökning göras om och i vad mån staten bör bekosta representation eller icke. Sverige är för övrigt ett så gammalt och förnämt kulturland att vi, när vi representera, icke nödvändigt behöva slå så förskräckligt på stort. Vi kunna lära oss av England och Frankrike hur det går till, när man representerar. Man kan göra det på ett enkelt sätt. Jag tror icke, att man för den skull imponerar mindre. En annan omständighet är även, att de extra utgiftsmedel, varifrån pengarna tagas, äro, som jag själv kan intyga, en så belastad post, att det är uppenbart att åtskilliga legitima önskemål icke bli riktigt tillgodosedda, som man skulle ha önskat, om man förfar på sätt som här skett. Dessutom är det knappast ett gott föredöme för andra tjänstemän, som verkligen få svara för varje 25-öring, som de lägga ut i onödan.

Jag vill icke gå in i närmare detaljer. Jag har bara nämnt några exempel

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

i betänkandet, därför att jag ansåg det nödvändigt att göra det. Jag skulle kunna öka ut dem rätt väsentligt, men jag skall icke göra det, så framt jag icke blir provocerad. Jag vill sluta med att säga, att just i vår tid, som är en demokratisk provotid, är det nödvändigt icke blott att det övas kritik utan också att de, som sitta vid makten, icke äro alldeles okänsliga för kritik. Det svenska folket är i varje händelse ganska känsligt.

Det är blott dessa två punkter, herr talman, som jag har velat beröra.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Med risk att av herr Lindskog bli betraktad som en oskicklig regeringsadvokat nödgas jag taga till orda i anledning av ett ärende, som han berörde, nämligen frågan om utnämning av adjunkt vid Södermalms högre allmänna läroverk. Jag vill försäkra kammaren och herr Lindskog, att när utskottet icke kunde biträda anmärkningen, var det icke därför att utskottets majoritet har en svagare känsla än andra för att skicklighet och förtjänst böra vara utslagsgivande, när det gäller befordringsgrunder och innehav av tjänster, utan det var svårigheten att bedöma, om man här hade brutit mot denna grundregel, som var avgörande.

Jag skall be att i någon mån få beröra, hur ärendet låg till. Det var så, att den av skolöverstyrelsen till tjänsten i fråga förordade filosofie doktorn hade sökt två tjänster, den ena vid läroverket i Bromma och den andra vid läroverket å Södermalm. Kungl. Maj:t fann, på skäl som varken jag eller någon annan har minsta anledning antaga varit andra än fullt objektiva, att denne lärare icke borde komma till Södermalms högre allmänna läroverk utan till Bromma läroverk. En person, som söker två tjänster, som äro likvärdiga, måste ju också anses ha fått sin fulla rätt, när han fått den ena av de tjänster, han har sökt. Från det hållet har heller icke något klagomål vederligen hörts av. När sålunda denna sak var klar, hade Kungl. Maj:t att bland de 13 övriga sökande utfinna en person, som var lämplig vid provårsläroverket å Södermalm. Det är just när det gäller detta urval, som jag tror att utskottet icke rimligen kan sätta sig till domare. Var och en, som varit i tillfälle att taga del av akterna nödgas nämligen säga sig, att skillnaderna mellan de sökande icke voro så stora. Visserligen kan man finna nyanser, men totalomdömet om dem, som skulle kunna komma i fråga, kunna icke skifta så mycket, att man härpå kan grunda en anmärkning mot Kungl. Maj:ts val.

Reservanterna ha för att framhäva sin syn på saken använt en metod, som jag tycker är ganska märklig. För att ställa den utnämnde i så ofördelaktig dager som möjligt, jämför man honom med den främste enligt den första befordringsgrunden, med den främste enligt den andra befordringsgrunden och med den främste enligt tredje befordringsgrunden. Därigenom kan man naturligtvis få fram att han enligt alla dessa tre befordringsgrunder skulle vara underlägsen de medsökande. Men så är icke alls förhållandet. Den som varit honom överlägsen enligt en befordringsgrund, har varit honom underlägsen enligt en annan. Man måste i dylikt fall se till det hela för att få en verklig bild av den utnämndes förtjänster.

Jag skall icke gå in på någon detaljanalys av denna sak, därför att det knappast skulle vara av något intresse här i kammaren. Jag vill bara konstatera, att, om man söker bilda sig ett fördomsfritt omdöme om denne utnämndes person, skall man finna, att han är en för tjänsten synnerligen meriterad och skicklig person. När det gäller en tjänst som denna vid ett provårsläroverk, är jag nog förmäten att hysa den uppfattningen, att det är det rent personliga, som spelar en ganska betydande roll, och ingen har kunnat förneka, att den utnämnde haft stora rent personliga förutsättningar för att fylla den speciella uppgift, som det innebär att vara lärare vid en sådan läroanstalt.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag skulle sålunda som slutomdöme om denna anmärkning vilja säga, att i fall konstitutionsutskottet och riksdagen skall börja ingå på minutiösa och fina vägningar i utnämningsfrågor, då tror jag, att det är nödvändigt, att införa mycket stränga regler, som begränsa Kungl. Maj:ts utnämningssmakt. Jag skulle vilja säga, att om icke Kungl. Maj:t kan få den rörelsefrihet, som här har tagits i anspråk, då är Kungl. Maj:ts utnämningssmakt ganska litet värd. Det kan väl icke vara meningen, att Kungl. Maj:t skall vara någon sorts siffergranskare, som bara skall sitta och summera ihop vad rektorer och skolöverstyrelsen kommit till. Det är väl ändå så, att Kungl. Maj:t fått denna befogenhet för att i vissa givna situationer kunna göra ett övervägande även ifrån andra utgångspunkter. Om man medgiver Kungl. Maj:t denna rätt och säger, att dessa befogenheter ligga i utnämningssmakten, torde man i detta speciella fall kunna säga, att Kungl. Maj:t gjort ett mycket gott val.

Det påstås att denna utnämning väckt mycket harm och förbittring. Ja, sådant kan naturligtvis inträffa, och det är naturligtvis ytterst beklagligt, men det är ofta så, att dylikt främst gör sig gällande under den första tiden efter utnämningen. Men om den utnämnde visar sig vara en utmärkt person, som väl fyller sin tjänst, brukar stormen bedarar och i det långa loppet brukar man finna, att åtgärden varit ganska förnuftig. Om också ecklesiastikministerns utnämningar understundom verka chockerande har ingen kunnat säga annat, än att de i det långa loppet visat sig vara väl motiverade och på det hela taget till gagn för de institutioner, som fått de befattningshavare han utvalt.

Jag vill slutligen bara säga, att den här frågan har blåsts upp till ganska stora dimensioner och varit beledsagad av en offentlig kritik, som på många punkter skjutit över målet. Visserligen bör man vara tacksam mot alla, som velat vara måna om att icke det demokratiska statsskicket kommer i misskredit. Jag skulle dock vilja säga, att man vid sådana tillfällen bör försöka dämpa känslorna och akta sig för att giva spridning åt en hel del ovidkommande rykten och synpunkter. Man bör se litet mera till saken än till personen. Gör man det, tror jag, att man skulle på ett mycket mäktigt sätt befämja den demokratiska utvecklingen och skänka förtroende åt det demokratiska statsskicket.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Erlander: Herr talman! Jag ber om ursäkt, om jag kommer att återföra debatten från det intressanta område, där herr Lindskog med elegans och sakkännedom rörde sig, till de ting med vilka herr Lundqvist inledde denna debatt.

Herr Lundqvist har under punkt V anfört, att han ansett, att utskottet bort göra anmärkning mot socialministern för det sätt på vilket arbetslöshetsärendena handlagts under den tid granskningen omfattar. Jag måste säga, att jag varken vid genomläsandet av herr Lundqvists reservation eller vid åhörandet av vad han här haft att anföra, kunnat riktigt förstå varåt han syftat. Det vore väl ändå en ganska underlig form för vårt riksdagsarbete, om det skulle bli så, att man i konstitutionsutskottet toge upp till diskussion och prövning frågor, som under den allra närmaste tiden i annat sammanhang och i sedvanlig ordning komma att bli föremål för riksdagens överläggningar.

Jag vill erinra om, att hela denna fråga kring vilken herr Lundqvists resone-mang rörde sig, nämligen frågan om arbetslöshetshjälpens behov av ett centralt organ, icke på något sätt är avförd från dagordningen. När man hör herr

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Lundqvist verkar det nästan, som om han menade, att vi här i vårt land redan ha ett centralt organ för arbetslöshetshjälpen, nämligen statens arbetslöshetskommission, och att man icke behöver göra någonting annat än att låta arbetslöshetskommissionen även taga hand om de statliga och kommunala beredskapsarbetena. Herr Lundqvist, det är icke riksdagens mening, i varje fall var det icke så, när riksdagen i fjol yttrade sig om regeringens förslag om de statliga och kommunala beredskapsarbetena, ty då hette det, att riksdagen förväntade att frågan om ett centralt organ skulle komma att underställas riksdagens prövning på förslag av Kungl. Maj:t. Hade det varit så att herr Lundqvist i fjol haft den uppfattningen, som han har i dag, att arbetslöshetskommissionen redan nu är ett centralt organ för all arbetslöshetspolitik, då skulle det sagts i fjol, då riksdagen uttalade önskemålet, att vi skulle få ett centralt organ härvidlag. Riksdagen har ingalunda ställt sig på den ståndpunkten, att arbetslöshetskommissionen a priori skall vara detta organ.

Jag sade nyss, att frågan om ett centralt arbetslöshetsorgan icke är avförd från dagordningen. 1937 års arbetslöshetsakkunniga arbeta ju fortfarande, och i årets proposition nr 284 angående beredskapsarbetena säger departementschefen, att frågan om ett centralt arbetslöshetsorgan torde vara av den art, att den bör i sinom tid föreläggas Kungl. Maj:t. Jag måste under sådana förhållanden finna det underligt, att konstitutionsutskottet, vars sakkunskap i arbetslöshetsärenden icke är så överväldigande stor, skall gå statsutskottet i förväg och giva direktiv för hur arbetslöshetspolitiken skall drivas i detta land. Det bör väl finnas litet konsekvens i det sätt, på vilket vi handlägga ärenden i riksdagen.

Utom detta, som var det centrala i herr Lundqvists anförande, vill jag säga, att under punkten V har herr Lundqvist även en del resonemang, som han försiktigtvis icke berört i sitt anförande i kammaren. Han säger bl. a., att Kungl. Maj:t på statsrådet Möllers föredragning beviljat arbeten som beredskapsarbeten, trots att kommunen i fråga begärt dessa såsom reservarbeten, en förfärlig synd alltså mot de heliga principer, som herr Lundqvist vill ha tillämpade i arbetslöshetspolitiken. Hur förhåller det sig då med denna sak? Jo, när dessa ansökningar kommo in, gällde ännu de gamla bestämmelserna för beredskapsarbetena, alltså 1933 års bestämmelser. 1937 förelägger Kungl. Maj:t riksdagen en proposition, där Kungl. Maj:t säger, att Kungl. Maj:t har för avsikt att bevilja beredskapsarbeten efter andra principer än tidigare, och säger bland annat uttryckligen, att det finns en del arbeten i Bohuslän, som ha den karaktären att de böra bedrivas såsom statliga beredskapsarbeten. Detta återfinnes på sidan 43 i propositionen nr 300 till fjolårets riksdag. Därpå uppräknar statsrådet vilka arbeten, som det är fråga om och nämner speciellt Marstrandsvägen, angående vilken herr Lundqvist här anmärker, att den icke bort beviljas som beredskapsarbete. Vad är nu detta för någonting? Herr Lundqvist och herr Lindskog ha talat om demokratien och att man skall vara aktsam om demokratiens former. Här har Kungl. Maj:t gått så långt i aktning för riksdagen, att Kungl. Maj:t frågat 1937 års riksdag: Ha ni någonting emot att Marstrandsvägen utföres såsom beredskapsarbete i stället för såsom reservarbete? Nej, säger riksdagen, det ha vi ingenting emot. Vid det tillfället hördes i varje fall icke herr Lundqvists stämma. Men i år vill herr Lundqvist att konstitutionsutskottet skall säga, att riksdagen begick en förfärlig dumhet i fjol, då den gav Kungl. Maj:t fria händer därvidlag. Jag undrar vart det skulle bära hän, om man i ett sådant ärende skall komma med anmärkning efteråt från konstitutionsutskottets sida.

Herr talman! Jag har velat taga upp detta. Här är det icke fråga om så spännande saker, som det förmodligen kommer att bli efteråt. Men det är rätt

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

viktiga saker ändå. När jag hörde herr Lindskog säga, att det är en speciell tyngd över årets anmärkningar, därför att de frampressats från ett minoritetsblock, som icke har haft annan möjlighet att göra sig gällande, kunde jag icke undgå att konstatera, att bland dessa tunga och viktiga anmärkningar återfinnes dels denna anmärkning om Marstrandsvägen och dels anmärkningen beträffande dansen i Vaggeryd.

Herr **Lundqvist**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Endast ett par ord till herr Erlander. Jag konstaterar, att han icke fann anledning ingå på något sakligt bemötande av reservationen på någon enda punkt.

Beträffande frågan om Marstrandsvägens utförande som beredskapsarbete vill jag endast säga herr Erlander, att jag mycket väl vet, att Kungl. Maj:t har underställt denna fråga riksdagens prövning. Men jag finner, att det hör till god ordning, att också den kommun, som på sin tid begärde anslag till arbetets utförande som reservarbete, borde ha tillfrågats, innan Kungl. Maj:t fattade sitt beslut om arbetets utförande under andra former.

Beträffande den centrala ledningen har jag i mitt anförande sagt, att, så länge inte något annat organ tillskapats, finns det ingen annan central myndighet än arbetslöshetskommissionen, som kan ha överinseende över dessa arbeten. Jag vidhåller detta. Jag skulle mycket gärna ha velat höra ett ord av herr Erlander, hur han tänkt sig att man skall klara av de svårigheter, som jag påtalade i mitt förra anförande. På den punkten lämnade han intet svar. Det är tillräckligt talande.

Herr **Lindskog**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Utan att ingå på själva sakfrågan skall jag blott tillåta mig att korrigera ett citat, som herr Erlander gjorde ur mitt sista anförande. Jag yttrade inte alls, att det i år låg någon särskild tyngd över de reservationer, som framförts — det är möjligt att man kan säga så, men jag sade det i varje fall inte. Vad jag sade var, att under nuvarande politiska förhållanden ligger det större tyngd i en reservation än det gjorde förut under andra politiska förhållanden.

Vidare erhöles, likaledes för kort genmäle, ordet av

Herr **Erlander**, som anförde: Till herr Lundqvist vill jag endast säga, att den debatt om formerna för den statliga arbetslöshetspolitikens rätta förande, som herr Lundqvist har velat dra upp, icke hör hemma under detta ärende. Det är ingenting annat jag velat säga.

Herr förste vice talmannen gav härefter, jämväl för kort genmäle, ånyo ordet till

Herr **Lundqvist**, som yttrade: Jag vill endast svara herr Erlander, att jag som ledamot av konstitutionsutskottet har att granska, hur förvaltningen har skötts under det gångna året, och jag har gjort anmärkning på att Kungl. Maj:t icke har följt riksdagens direktiv.

Vidare anförde:

Herr **Fast**: Jag begärde egentligen ordet för att säga några ord med anledning av herr Lundqvists yttrande rörande hans under punkterna V och VI framförda reservationer. Beträffande gällande direktiv för reservarbete och beredskapsarbete — punkt V — kan jag efter herr Erlanders anförande fatta mig kort. Jag skall dock be att få göra ett par reflexioner med anledning av herr Lundqvist anförande.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag beundrar mycket herr Lundqvists stora sakkunskap på alla områden såväl när det gäller kommunala frågor och arbetslöshetsfrågor som konstitutionella ärenden. Men hans omdömen äro ibland litet tvärsäkra, och han spar ju inte heller på starka omdömen.

Herr Lundqvist sade strax i början av sitt anförande, att det av hans reservation framginge, att vederbörande statsråd allvarligt hade brustit i handläggningen av vissa ärenden rörande arbetslöshetspolitiken. Jag väntade då förväntat på att få höra, i vilka punkter statsrådet allvarligt hade brustit, och jag satt och var litet rädd å egna vägnar, därför att jag inte hade gjort anmärkning på en del av dessa punkter, vid vilkas behandling jag hade varit närvarande i utskottet. Det måste ju innebära en oerhörd pliktförgätenhet att inte ha velat vara med om en anmärkning som går ut på, att vederbörande statsråd allvarligt brustit i omdöme vid handläggningen av dessa ärenden. Men när jag sedan hörde herr Lundqvists försvar för sin reservation, framgick det av hans anförande inte stort mer än vad som återfinnes i hans reservation. Jag tänkte att det var någonting alldeles extra, som han hade att komma med, förutom det han anfört i reservationen. Men det kom ingenting. Nu vill jag endast säga till herr Lundqvist, att det icke vid behandlingen av dessa frågor är herr Lundqvists eller mitt omdöme och vad vi personligen tycka, som bör vara avgörande, utan vi måste väl grunda våra omdömen en liten smula på sakskalet. När man använder så starka uttryck som herr Lundqvist gör, bör man ha synnerligen goda skäl.

Om riksdagen beslutar arbetslöshetsdirektiv, som herr Lundqvist inte tycker om, bör han försöka att få dessa direktiv ändrade i vanlig ordning. Om några dagar kommer väl ett utlåtande att ligga på riksdagens bord, vid vars behandling herr Lundqvist har all anledning att säga sin oförgrifliga mening på samma grunder som jag har anledning att framföra en motsatt åsikt. Men att framföra sin uppfattning i denna fråga i den form, som herr Lundqvist valt, i samband med behandlingen av dechargememorialet, tycker jag är ganska besynnerligt. Man kan väl inte klandra statsrådet för att han följt de direktiv, som riksdagen själv givit för handläggning av dylika frågor.

Beträffande frågan, huruvida Kungl. Maj:t icke följt riksdagens direktiv skall det bli väldigt intressant att se, vilket omdöme det utskott kommer att avge, som är sakkunnigt på området och som om några dagar kommer med yttrande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition. Det vore ju synnerligen önskvärt, om man läte detta vara detta och inte toge i på det sätt som herr Lundqvist gjort i detta sammanhang. Om man vidare ser efter, vilka som biträtt herr Lundqvists reservation, skall man finna, att de icke representera någon speciell sakkunskap i dessa frågor.

Sedan vill jag endast säga ett par ord om reservationen nr VI. Jag hade trott, att vi skulle börja med dansen i Vaggeryd, men vi kanske skola sluta med den. Vi behöva väl också ha litet roligt i denna debatt. Jag håller herr Lundqvist räkning för att han inte tagit upp denna reservation utan stannat vid punkterna V och VI, som man kan diskutera allvarligt. I fråga om punkt VI tillät sig herr Lundqvist även ett uttalande, som jag anser stå på gränsen till vad man i detta sammanhang bör kunna tillåta sig. Han talade om demokrati och faran för att partihänsyn och politiska spekulationer få vara förhärskande moment vid fattandet av Kungl. Maj:ts beslut och vid vederbörande statsråds råd. Menar herr Lundqvist flärmed, att partihänsyn och politiska spekulationer varit avgörande vid denna frågas behandling? I sådant fall måste jag säga, att det är besynnerligt, att herr Lundqvist stannat för en anmärkning enligt § 107 regeringsformen. För min del skulle jag inte ha tvekat att under sådana förhållanden tillämpa § 106. Jag anser t. o. m. att det i sådant fall

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

hade varit anmärkarens skyldighet att göra detta. Det är ju mycket allvarliga erinringar, som i detta sammanhang göras.

När det gäller frågan om valkretsindelningen, herr Lundqvist, kan det vara skäl att erinra om en del omständigheter, som ligga litet tillbaka i tiden och som Kungl. Maj:t har skyldighet att taga hänsyn till. Det förhöll sig nämligen så, att när landstingslagen antogs, hade utskottet framlagt ett yrkande, vari det helt enkelt förbjöds att stad skulle få förenas med landsbygd. Till detta utlåtande var fogad en reservation — även jag återfanns bland reservanterna — vari det yrkades, att stad skulle under vissa betingelser kunna få sammanföras med kringliggande landsbygd. Första kammaren biföll utskottets förslag, men andra kammaren följde reservationen. Högern anslöt sig odelat till den ståndpunkten, att stad icke skulle få förenas med landsbygd. Det gällde då att åstadkomma en sammanjämkning mellan dessa mot varandra stridande ståndpunkter och finna en formulering, som gjorde det möjligt att fatta ett beslut i ärendet, som var möjligt att praktiskt tillämpa. Den delegation, som hade i uppdrag att få en sammanjämkning till stånd och som jag själv tillhörde, uttalade i lagtexten, att stad och landsbygd skulle kunna få förenas till en valkrets, då »synnerliga skäl» därtill förelågo. Därmed avsågs icke vilka skäl som helst, utan det måste vara »synnerliga skäl». Det ansågs då som självklart, att man överlät åt Kungl. Maj:t att bedöma, huruvida sådana synnerliga skäl förläge i de fall, som skulle kunna tänkas uppstå.

Jag skulle knappast ha tagit till orda, om inte herr Lundqvist hade velat göra gällande att partihänsyn hade spelat in, när Kungl. Maj:t å ena sidan hade tillåtit städerna i Örebro län Askersund, Nora och Linde att förenas med kringliggande landsbygd men inte tillåta detsamma ifråga om Kungsbacka och Laholm. Om jag lägger tillsammans befolkningssiffrorna för Askersund, Nora och Lindesberg, kommer jag till en siffra på 8,727, som icke, såvitt man vill följa bestämmelserna i författningen, gör det möjligt för dessa städer att få välja ens tre landstingsmän. De äro för små för att bilda en valkrets, och en ändring måste komma till stånd. När det däremot gäller Kungsbacka och Laholm, som landstinget hade sammanfört med Varberg och Falkenberg till en valkrets, kommer man upp till en siffra av 21,000 innevånare. Det framgår av dessa siffror, att det är fullständigt oriktigt att anse, att det råder likställighet mellan förhållandena i Örebro län och Hallands län.

Det är även ur andra synpunkter oriktigt att jämföra de båda länen. När herr Lundqvist redogjorde för landstingets förvaltningsutskotts uttalande i Hallands län, glömde han att tala om, att det inte var enhälligt. Ett antal medlemmar i detta förvaltningsutskott reserverade sig. Jag anser den omständigheten — det måste jag, herr talman, bekänna — att man ingalunda är enig om saken i länet och inom länets beslutande myndighet, också utgöra ett skäl, som man har skyldighet att vid sidan av övriga sakliga skäl ta hänsyn till och icke utan vidare kan avfärda. Jag tror att alla nu äro glada över att utvecklingen gick i den riktning den gick. Nu är befolkningen i Hallands län i stort sett enig om ett förslag att få en ny valkretsindelning till stånd, vartill årets riksdagsbeslut öppnat möjlighet. Jag måste under sådana förhållanden fråga, vad det är för olycka som har skett. Ingen alls, så vitt jag kan finna. Man tillämpar därnere en valkretsindelning, varom hela befolkningen kan enas. Detta har blivit slutresultatet, och det är min förhoppning, att Kungl. Maj:t kommer att godkänna detta förslag.

Jag har velat anföra detta för att visa upp, hur litet underlag det finns för de starka ord, som yttrats i denna diskussion från vissa håll, och för det språk, som i vissa avseenden har förts i tidningspressen. Jag skall inte beröra de övriga reservationerna. Men jag har haft behov av att säga detta till herr Lundqvist.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr **Hällgren**: Jag har delvis blivit förekommen av herr Erlander. De synpunkter, som han framförde beträffande arbetslöshetspolitikens omläggning från reserv- till beredskapsarbete, underströk jag själv i konstitutionsutskottet vid behandlingen av herr Lundqvists anmärkningsyrkande. Herr Lundqvist hade därför mycket väl reda på, när han skrev sin reservation, att riksdagen i fjol beslutat att godkänna Kungl. Maj:ts förslag att byggande av allmänna vägar skulle kunna utföras såsom beredskapsarbete. Jag framhöll detta i utskottet — och det medverkade antagligen till att herr Lundqvists anmärkningsyrkande inte vann gehör. Då jag sökte efter propositionen 300 i utskottet, återfann jag den framför herr Lundqvist på bordet. Han har ju även i sin reservation citerat en del av de yttranden, som återfinnas i denna proposition.

Trots att herr Lundqvist är medveten om att riksdagen har godkänt att allmänna vägbyggnadsarbeten få omläggas från reserv- till beredskapsarbete, säger han likväl i sin reservation: »Utskottet har icke kunnat undgå att uppmärksamma, att här ifrågasvarande båda arbeten av Kungl. Maj:t beslutats skola utföras som beredskapsarbeten, medan berörda kommuner och länsstyrelsen föreslagit, att arbetena skulle utföras såsom reservarbeten och utan att dessas mening inhämtats rörande ändringen av arbetenas karaktär.» Och så yrkar han anmärkning mot statsrådet Möller, därför att denne följt de direktiv, som riksdagen på hans framställning beslutat. Jag tror knappast, att man kan anse en sådan anmärkning vara av någon särskild tyngd.

Jag har vidare inte kunnat godkänna det resonemang, som från anmärkans sida har förts beträffande en del andra beredskapsarbeten, som reservanternas ha ansett skola utföras som reservarbeten genom statens arbetslöshetskommission. Jag tänker då närmast på den förteckning, som återfinnes på sidan 68 i konstitutionsutskottets memorial och varav framgår, att de beredskapsarbeten, som Kungl. Maj:t har låtit utföra, huvudsakligen äro sådana arbeten, som äro förlagda till av arbetslöshet tyngda norrlandslän och i söder huvudsakligen till Bohuslän och Blekinge. I det senare fallet ha dessa beredskapsarbeten till största delen bestått i byggandet av fiskehamnar eller ombyggnad av sådana. Andra arbeten av denna karaktär ha under årens lopp icke utförts genom statens arbetslöshetskommission utan genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som har tillgång till en kunnig arbetsledning, lämpligt arbetsmaterial och yrkeskunniga arbetare. Grovarbetarna tar man sedan från arbetslöshetsklientelet i respektive orter.

Jag har därför för min del icke kunnat anse det vara ur praktiska synpunkter motiverat att i detta avseende genomföra en sådan omläggning, som herr Lundqvist påyrkat, och låta statens arbetslöshetskommission få hand om denna byggnadsverksamhet. Riksdagen har icke heller tidigare utom i något enstaka fall gått in för en sådan åtgärd. I Blekinge utföres arbetet vid de statsägda fiskehamnarna som statligt beredskapsarbete under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi och kontroll. Att på något sätt låta statens arbetslöshetskommission få ökat inflytande på förbättringsarbetet vid dessa hamnar anser jag vara en synnerligen opraktisk åtgärd, som icke bör komma i fråga. Då den praxis, som under de senaste åren följts i detta avseende och godkänts av riksdagen, har visat sig vara till fördel för dessa arbetens ändamålsenliga utförande, har jag icke kunnat biträda en anmärkning av det slag, som herr Lundqvist har framfört. Det är förmodligen också av denna anledning den icke vunnit någon särskild anslutning inom utskottet.

Herr **Eriksson** i Toftered: Herr förste vice talman! Beträffande anmärkningen, att enhetliga synpunkter icke lagts till grund för bedömning av de olika fallen, då Kungl. Maj:t upphävt landstingets beslut i Hallands län men

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

fastställt det i Örebro län, skulle jag kunna avstå från att yttra mig efter herr Fasts anförande. Jag skulle dock vilja framhålla ett par synpunkter på denna fråga.

I landstingslagen § 8 mom. 2 stadgas, att städer och landsbygd icke utan synnerliga skäl få sammanföras till gemensamma valkretsar. Nere i Halland hade jag jämte åtskilliga andra personer den uppfattningen, att det icke förelåg några synnerliga skäl, som talade för ett sammanförande av de ifrågavarande städerna med omkringliggande landsbygd till gemensam valkrets, därför att landstingsområdena voro stora nog att själva välja det antal landstingsmän, som lagen föreskrev. Av denna anledning framförde vi vårt missnöje med landstingets beslut.

Jag vill i detta sammanhang påpeka för herr Lundqvist, att det förutom undertecknad var ett tjugotal personer, som skrevo under den skrivelse till socialdepartementet, i vilken vi hemställde om ändring i landstingets beslut. Av dessa voro även en del från städerna; det var sålunda icke allenast representanter för landsbygden. Jag känner icke så väl till, hur förhållandena gestaltade sig i Örebro län, men jag antager, att om lika starkt missnöje anförts därifrån som från Hallands län, det är mycket möjligt, att Kungl. Maj:t hade upphävt beslutet även där. Nu hade emellertid något missnöje icke försports från Örebro län. Detta berodde väl på att synnerliga skäl talade för en sammanföring i Örebro län, varför Kungl. Maj:t ansåg sig föranlåten att fastställa beslutet där. Så åberopar herr Lundqvist, att landstingets förvaltningsutskott uttalat sig för landstingets beslut. Ja, det är ju en sanning med modifikation. Det var tre av förvaltningsutskottets ledamöter, som reserverade sig mot detta uttalande — förvaltningsutskottet var alltså icke enhälligt. Och det egendomliga var, att i och med att förvaltningsutskottet gjorde detta uttalande gick utskottet ifrån vad det uttalat tidigare i sitt yttrande över länsstyrelsens första förslag.

Vad slutligen de partipolitiska spekulationerna beträffar vill jag bara påpeka, att jag undrar, om icke det låg lika mycket partipolitiska spekulationer bakom det beslut, som fattades i landstinget.

Herr Hallén: Herr talman! Det som föranledde mig att ånyo taga till orda var det anförande, som hölls av herr Lindskog. Han började med att ge en särskild spets åt vad han skulle säga genom att lyfta en smula på förlåten till konstitutionsutskottet och berätta, att när det gällde granskningen av särskilt ecklesiastikdepartementets representationskostnader, hade man redan i fjol fäst uppmärksamheten på att allt icke var riktigt som det skulle, men man hade velat låta nåd gå för rätt därför att någon fällt förböner för vederbörande. Man hade menat, att om saken rättades till under hand, behövde man icke taga upp den någon mer gång. Jag är åtminstone för min del främmande för denna eventuella s. k. uppgörelse. Den är för mig alldeles okänd. Men även om den träffades mellan några andra, tror jag, att det är ganska misslyckat att nu framställa denna reservationsanmärkning såsom ett slags varning nr 2, vilken skall följas ett tredje år av en anmärkning i skärpt form.

Herr Lindskog använde uttrycket, att på grund av det politiska maktläget måste man tillmäta reservationerna en större tyngd än eljest. Jag antecknade precis det uttrycket. Ja, man kan betygsätta sig själv och sin verksamhet naturligtvis, men om betygsättningen stämmer med verkligheten är en annan historia. Nu är det faktiskt så, att det i konstitutionsutskottet till detta memorial framställets en hel rad anmärkningsyrkanden, som voterats ned med 18—19 röster. Nog kan man alltså ifrågasätta om, därför att en viss minoritet kommit med en del anmärkningar, dessa ha en särskild tyngd.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag begärde ordet, herr talman, därför att jag ville med några ord belysa det sätt, varpå man här går tillväga, när det gäller anmärkningarna rörande representationskostnaderna inom ecklesiastikdepartementet. I reservationen omtalas, att enligt en av finansminister Wigforss den 15 februari i följande dagtecknad promemoria fastställts ett högsta traktamente för resa i Frankrike av 41 kronor. Detta är mycket riktigt. Men jag tycker, att man bör i en reservation korrekt återge offentliga handlingar, och det hade icke skadat, om man också återgivit vad som står i promemorian, nämligen att för särskilda fall högre ersättning kan utgå. Det heter nämligen, att om förrättningsman har mera avsevärd representationsskyldighet, särskild ersättning härför kan medgivas. Det hade ju, då man rör sig med citat, varit mera klädsamt, om man återgivit även detta ganska viktiga tillägg. Detta var den ena saken. Sedan kan man säga, att det är en omdömesfråga vad dylik representation för landet på främmande ort skall få gå till, och alla måste ju kräva, att det icke får ske något orimligt slöseri. Men denna tendens att liksom söka få ecklesiastikministern i särskild klass är icke på sin plats. Då kan man ju också vända sig mot våra delegater i Genève. Jag vet icke, om herr Lindskog har reda på vad de ha för ersättning. De ha 60 schweiziska francs per dag, d. v. s. 54 kronor, jämte fria hotellrum. Det vore betydligt lämpligare, att anmärkningarna vände sig mot de delegater både inom det egna partiet och andra partier, som på statens bekostnad åtnjuta sådana ersättningar. Vidare vill jag påpeka, att denna reservation skrivits så, att man får den föreställningen — och pressen har åtminstone fallit offer för den missuppfattningen, som ju verkar ganska insidiös — att finansministerns meddelande av den 6 augusti 1937, vilket jag nyss citerade, skulle vara föranlett av ecklesiastikministerns påtalade resa. Detta säga visserligen icke reservanterna, men meddelandet är insatt och citerat på ett sådant sätt, att man kan tro, att uttrycket »på förekommen anledning» syftar på den saken. Detta är enligt förklaring från statssekreteraren i finansdepartementet icke alls förhållandet. Där har man icke haft en tanke på denna resa, utan meddelandet har föranletts av förfrågningar i andra ärenden, som kommit in från underlydande verk.

I reservationen användes vidare uttrycket: »Ecklesiastikministern har låtit tillerkänna sig ersättning med 65 kronor per dag.» Det ser nästan ut, som om det skulle vara avsiktligt vilseledande, då det måste suggerera fram den föreställningen, att ecklesiastikministern själv stått som föredragande. Som bekant har han icke det, utan ärendet föredrogs av statsrådet Quensel, som för övrigt är finansdepartementets konsult. Det bör man observera. Och på tal om dessa högre kostnader vill jag påpeka en sak. Vi kunna ju alla tycka, att nog kan väl också ett statsråd röra sig i Paris på billigare kostnader än 65 kronor om dagen, då, som det sades i utskottet, vår egen utrikesminister kan klara sig på 40—41 kronor. Men när utrikesministern var i Paris ställde legationen en väning gratis till hans förfogande. När däremot statsrådet Engberg jämte t. f. statssekreteraren var där nere för att förhandla om våra kulturella förbindelser med Frankrike och om tillkomsten av det blivande franska institutet här i Stockholm, hade honom ovetande legationen skaffat icke precis en väning men flera rum, vilka under utställningstiden betingade nästan 100 % högre pris än eljest. Detta medverkade till att kostnaderna blevo så pass mycket drygare. Jag tror jag kan nämna här, att dessa åsamkade kostnader icke tjänat till dessa personers förströelse och förnöjelse i världsstaden utan äro faktiska utgifter för representation, vilken resulterat i att de själva fått vidkännas en kontant förlust på mellan 145 och 150 kronor vardera. Alla dessa uppgifter, herr talman, angående fördyrade bostäder och de rena förluster, som vederbörande fått vidkännas i anledning av sitt represen-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tationsuppdrag där nere, ha vi refererat i utskottet. Man borde naturligtvis ha tagit hänsyn till sådant, och hade man gjort det, hade man icke skrivit på det sätt som nu skett. Detta visar emellertid, att det finns en synnerligen stark åstundan att bringa dessa saker till offentligheten.

Herr Lindskog vidrörde en smula det formella sättet för behandling av räkningarna från varjehanda kalas. Jag vill förresten säga, herr talman — jag nämnde något om det också i mitt första anförande i dag — att nog är det underligt, att konstitutionsutskottet skall sitta och sträva ihop en stor promemoria på 35 å 40 sidor om saker som dessa, sitta och granska räkningar och se efter vad undervisningsminister Hannula från Finland fick betala för sitt rum på Hotell Reisen, vad sillgratinen i Haparanda kostade på morgonen dagen efter, vilken ersättning som gått till skjutskarlarna och dem som rott sällskapet över älvarna o. s. v., allt möjligt, stort och smått. Det är ju egentligen sådant som man tycker tillhör statsrevisorerna att granska. Den enda naturliga vägen är, att räkningar av detta slag gå till riksräkenskapsverket, där det finns rikliga tillfällen för statsrevisorerna att göra undersökningar. Men att konstitutionsutskottet skall sitta och syssla med dylika ting är högst egendomligt.

Här kan jag själv gå händelserna och herr Lindskog en smula i förväg genom att tala om vad man egentligen disputerat om. Det visade sig t. ex., att när herr Engberg och hans t. f. statssekreterare skulle fara ned till Paris, hade de relativt ont om tid, och de beslöto sig då för att flyga dit ned. Flygbiljetterna gingo på 567 kronor för dem var. De gjorde verkligen så, att de även läto försäkra sig mot olycksfall. Nu har man fört en förfärlig strid om detta i utskottet och tyckt, att det var något alldeles rysligt. Skall staten betala för dessa mer eller mindre dyrbara liv — det må vara dessa personers ensak, om de vilja försäkra sig! Det skall icke statsverket stå för! Slår man ihop dessa summor, visar det sig, att biljetterna med denna försäkring kostat 607 kronor. Hade de nu i stället tyckt, att de haft god tid på sig, och rest på tåg, hade biljetterna kostat 611 kronor 90 öre. D. v. s. de ha nu inbesparat 4 kronor 90 öre. Nu har man i utskottet suttit och diskuterat sådana ting: skola de verkligen få göra så; hade det icke varit bättre, om de icke tagit denna försäkring på 40 kronor o. s. v. — och så resonerar man om vad dessa besparingar kunna vara värda. Jag menar, att det är att låta dechargegranskningen urspara, då man går tillväga på ett sådant sätt.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag påpeka en sak som herr Lindskog vidrörde. Han nämnde, att det varit så svårt att få in handlingarna i detta ärende, och detta har också beskrivits i reservationen på sidan 60. När man läser vad som står där, måste man få den föreställningen, att departementet velat undanhålla utskottet vissa konseljhandlingar. Verkliga förhållandet är ett helt annat. Det är nämligen det, att enligt hittills följd, långvarig praxis verifikationer till utgifter av detta slag icke brukat behandlas som konseljhandlingar. I dylika fall fattar Kungl. Maj:t beslut endast på föredragande statsråds muntliga framställning, och någon till Kungl. Maj:t inkommen ansökan, åtföljd av handlingar, som kunnat diarieföras eller förses med inkomststämpel, föreligger icke. Herr Lindskog har själv omnämnt ett fall, då han såsom ecklesiastikminister låtit departementet betala en räkning för representation. Den gick på ungefär 290 kronor, trodde herr Lindskog. Ja, det var mycket korrekt sagt av herr Lindskog: strängt taget löd den på 293 kronor. Hur gjorde man även där? Jo, det visar sig, att man då förför på precis samma sätt. Räkningen var icke diarieförd eller försedd med inkomststämpel, och ingen har anmärkt på den saken, ty det är den praxis som är vanlig. Så förfar man också i flera av våra övriga departement. Därför gav man också

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
detta första besked i utskottet, när utskottet ville ha dessa detaljhandlingar. Men när så begäran upprepades från utskottets sida, resonerade man så i departementet, att de minnesanteckningar och verifikationer, som vederbörande tjänstemän hade i behåll, lämpligen borde överlämnas till utskottet för att underlätta utskottets bedömande av frågan. Departementet hade ju därvidlag rakt ingenting att fördölja.

Om man, herr talman, som ett enda stickprov tager denna anmärkning mot den franska resan, må det väl icke förtänkas oss, om vi sätta ett frågetecken efter herr Lindskogs påstående, att över reservationerna ligger det en alldeles särskild tyngd i år.

Herr Flyg: Herr talman! Jag vill börja mitt anförande med att ställa en samvetsfråga till herr Hallén. Jag gjorde den reflexionen, när herr Hallén nyss höll sitt anförande: Skulle herr Hallén här i kammaren ha hållit samma ursäktande och för den anklagade parten förstående anförande, om det hade varit en annan regering än den som nu sitter, om det hade gällt ett statsråd, som representerade högerpartiet eller folkpartiet? Jag vore ytterst intresserad av att få ett svar på den frågan, ty med dess besvarande komma vi till diskussionens kärnfråga.

Jag har följt denna angelägenhet, innan den kom till riksdagen, genom tidningarna, och den diskussion, som där förts, har i viss mån varit likartad med den som i dag förts i kammaren. Där har sagts — något som man redan erinrat om — att det är fråga om detaljer. Det är fråga om struntsaker, om petitesser. Och jag kan säga utan att tveka eller darra på målet, att i viss mån och på visst sätt förstätt ha de som anför sådana synpunkter givetvis rätt. Om vi se på dessa siffror och tänka, att det är staten som betalar, så är det ju egentligen inga summor, och det finns säkerligen också all anledning att, som herr Hallén nyss gjorde, erinra om vad som betalas vid andra tillfällen. Men, mina herrar, var börja petitesserna och var sluta de? Och är det icke anledning för oss att betänka, hur saker som dessa ses nedifrån? De människor, som herr Lundqvist i dag talat om i sitt speciella avsnitt av denna debatt, A. K.-arbetarna, tycka nog icke, att ett dagtraktamente på 65 kronor är någon petitess. Jag skulle tro, att det är synpunkterna från det hållet vi ha anledning att här framför allt beakta.

Efter herr Lindskogs förklaring i dag, delvis bestridd av herr Hallén, att denna angelägenhet föregående år påtalades i konstitutionsutskottet, förvånar det mig, att det bara är reservanter, som föra fram anmärkningarna kring petitesserna. Om det förhåller sig på det sätt herr Lindskog säger — i det hänseendet ha herrar Lindskog och Hallén två motsatta uppgifter — synes det mig naturligt, att saken kommit fram inför offentligheten, vilket den nu gjort. Det hade varit ett konstitutionsutskottets, ett riksdagens naturliga intresse — och låt mig säga därmed även ett demokratiskt intresse — att det icke varit några få reservanter, som fört fram den, och att man härvidlag hade lagt bort sina partiglasögon, herr Hallén. Jag är övertygad om att om det förhållit sig på det sättet, att en annan regering, en regering av annan kulör, hade varit vid makten, den socialdemokratiska pressen manat fram rikshushållaren Thorsson, och vi skulle ha hört hans ande ur åtskilliga pressorgan tala kraftigt fördömande ord. Och frågan är, om icke dagens fråga då hade varit ett rätt väsentligt inslag i den socialdemokratiska förstamajförkunnelsen. Det är här jag tror, att det allvarliga i denna angelägenhet möter oss, och jag tycker, att det är enbart att beklaga, att man efter den redogörelse, som här givits om att frågan ett år tidigare varit uppe och att en admonition då givits, får bevittna, att saken kommer upp i det skick, vari den nu föreligger.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Sedan, herr talman, skulle jag vilja säga, att det är givetvis ytterst svårt för en, som icke representerar något av de partier, som i denna församling ha äran att sitta i utskott, att uttala sig i denna debatt, ty här har den ena representanten efter den andra stått upp för konstitutionsutskottet och i mer eller mindre förtäckta ordalag inför kammaren sagt, att jag skulle kunna säga mycket mera, men tills vidare tiger jag. Mina herrar! Om konstitutionsutskottet har någon uppgift så är det väl att blotta vad skumt är för att åstadkomma att man kan rätta till det som är krokigt. Dess ledamöter kunna då stå och säga, att vi veta mycket mera, men i viss mån äro handlingarna hemligstämplade och dessutom ta vi vissa hänsyn. Även den saken, herr talman, ber jag att få markera i kammarens protokoll över denna debatt, och det ger i varje fall mig en underlig uppfattning om — även om jag inte begär allt för mycket — vad konstitutionsutskottet är. Det förefaller mig, som om detta utskott i varje fall icke är, vad det borde vara, och icke fyller den uppgift, som det har enligt gällande bestämmelser.

Sedan skulle jag ha velat sagt, att när herr Hallén upplyser om att våra delegater i Genève åtnjuta ett dagtraktamente av 54 kronor per dag plus fria hotellrum, så förstår jag, att de herrar och damer, som bruka bli valda till delegater, så varmt hålla på medlemskapet i N. F. Det är en vacker stad, den ligger utomordentligt vackert, och får man 54 kronor per dag i arvode plus den lön, som man givetvis samtidigt lyfter, då man är tjänstledig för ett sådant uppdrag, och sedan fria hotellrum, må det vara en underbar kallelse att bli utsedd till ombud och resa dit. Här borde det sannerligen finnas anledning att pruta ned detta arvode med halva beloppet. Ge vederbörande 25 kronor om dagen och låt dem betala hotellrum själva! Det räcker alldeles ypperligt, herr Hallén, att leva på i Genève, och mer är vistelsen där inte värd, knappast värd ens det.

Till sist skulle jag vilja säga, herr talman, ett par ord om herr Lundqvists speciella punkt. Han har här framträtt såsom talesman för en uppfattning, att A. K. icke bara skall få bibehålla den verksamhet den har, utan den skall dessutom utvidgas och borde vara utvidgad till att vara det centrala organet för all statens arbetslöshetspolitik. Ja, det är ju ingen ny uppfattning för högerns vidkommande, som herr Lundqvist här för fram, men jag vill ha sagt, att om man vet, hur mycket pengar, som slösas bort i detta land bara vid vissa detaljarbeten, genom statens arbetslöshetskommission, så måste man säga, att det är ju väl att inte högern har möjlighet att genomdriva vad den vill i detta avseende, rent nationalekonomiskt sett. Det finns inte ett organ — jag skulle tro inte ens salig bränslekommissionen — inom vilket och kring vilket så många skandaler grupperats i det här landet. Vi skulle nog behöva ett särskilt råfst- och rättarutskott, som granskade denna institution, som herr Lundqvist vill föda till nytt liv, göra starkare och ingjuta högerns politiska ande i.

Jag har velat säga de orden och jag vill tillägga, att i detta avseende borde det nog kommit anmärkningar mot regeringen av motsatt karaktär. I det fallet kan ju inte konstitutionsutskottet komma med anmärkningar, därför att utskottet kan väl inte anmärka på svikna heliga löften. Men ack, herrar socialdemokrater, hur många gånger ha ni inte under valrörelserna i det förflutna utlovat A. K:s avlivande! Jag är motståndare till dödsdomar, men i det fallet ha de varit tio gånger förtjänta. Det är bara beklagligt att de inte äro verkställda.

Jag har velat säga detta, herr talman, i denna debatt, och till sist ber jag att få understryka ytterligare, att jag anser att konstitutionsutskottet här har begått ett mycket stort misstag. Man behöver inte söka sak vare sig med regeringen eller med vederbörande statsråd för att uttrycka, vad som säkerligen är

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
bakom partietiketterna en allmän uppfattning, att det som här påtalas icke får fortsätta i längden.

Herr Lindskog har aldrig varit någon fackelbärare för mig. Tvärtom, jag ser i honom en av de mest reaktionära typerna här i landet. Det är därför jag beklagar, att man har utlämnat en anmärkning av den art, som det här är fråga om, i händerna på den mannen och därmed låtit honom faktiskt representera en mening, som han tyvärr i det här fallet inte är ensam om, och dessutom en mening, som kommer att växa ute bland de fattiga folkskikten och som kan utnyttjas av alla dem, vilka genom dylika angelägenheter söka sak med demokratin och även få möjlighet att angripa densamma.

Herr Hallén erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Flyg ställde till mig en fråga, om jag hade varit med om en sådan anmärkning, om det gällt en borgerlig ecklesiastikminister.

Jag vill på det svara, herr talman, att sedan jag för 24 år sedan kom in i konstitutionsutskottet har jag varit med och granskat många även borgerliga ecklesiastikministrars ämbetsförvaltning. Men jag har hållit för princip att aldrig vilja vara med om anmärkningar, som på något sätt kunna få karaktär av att man antingen vill skandalisera vederbörande eller också ge anmärkningarna en sådan personlig udd, att det ger ett sådant intryck. Sådana anmärkningar har jag alltid skytt att vara med om, och jag hoppas att jag så länge jag får sitta i utskottet skall kunna följa samma princip.

Herr Flyg, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag vill i anledning av denna herr Halléns deklaration säga, att jag tolkar den så, att han alltså i sak godkänner den framställda anmärkningen men tar avstånd ifrån den på grund av den personliga utformning den fått.

Herr förste vice talmannen gav, likaledes för kort genmäle, ånyo ordet till

Herr Hallén, som anförde: Herr talman! Herr Flyg tror visst, att vi äro på något enklare valmöte, där man kan så grovt försynda sig mot logikens allmänna lagar som han nu gör.

Därför att man anser att en anmärkning kan verka skandaliserande, har man ju inte sagt, att vad som står i anmärkningen är sanning. Det kan även i densamma vara oriktiga och felaktiga påståenden, som verka inför den allmänna opinionen skandaliserande, och jag har sökt att genom mitt vederläggande, åtminstone när det gäller den franska resan, visa, att om man ägt tillgång till en del andra uppgifter, man aldrig kunnat framställa en sådan anmärkning.

Härpå yttrade

Herr Tengström: Herr talman! Debatten i dag har på mig gjort ett intryck av att man har varit närvarande vid en trolleriföreställning, där konstitutionsutskottets majoritet försökt att med metoder à la Dante trola bort en del objektiva förhållanden, som man — och speciellt personer, som utom konstitutionsutskottet ha varit inne i förhållandena — inte har kunnat blunda för. Det hör samman med detta sätt att trola, att vi här få diskutera olika frågor omväxlande med varandra. Jag skall be att få återföra debatten till den fråga, som har — det vågar jag påstå — inte bara väckt oro bland stats-tjänarna utan upprört opinionen inom dessa kretsar.

Jag brukar inte ta till orda i sådana här frågor, då jag vet, att vi som representera statstjänarna knappast ha det moraliska stöd inom kamrarna,

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

som arbetar- och lantbrukarrepresentanter ha, men jag gör det ändå därför att jag anser, att vid ett tillfälle sådant som detta det är vår rättighet att påpeka och för riksdagen framlägga de synpunkter, som vi anse vara de viktigaste.

Det var herr Sundström i Skövde, som gjorde sig till talesman för majoriteten inom konstitutionsutskottet, när det gällde denna utnämning, och han uttalade några satser, som voro av sådan beskaffenhet att jag mot min vilja måste begära ordet. Han påpekade där, att konstitutionsutskottet inte kunde sätta sig till domare över Kungl. Maj:ts utnämningbefogenhet, därför att man där saknade den fackkunskap, som man skulle behöva för att kunna rätt bedöma dessa saker. Jag tror, att han underskattar konstitutionsutskottets sakkunskap i detta avseende, och jag vill tillägga, att i det speciella fall, som det här rör sig om, sakkunskapen inom konstitutionsutskottet kan stödja sig på en enhällig sakkunskap inom skolöverstyrelsen. Jag skulle för övrigt vilja fråga, huruvida man är fullkomligt säker på att den sakkunskap, som finns inom ecklesiastikdepartementet, från början har varit inne på ecklesiastikministerns linje. Jag tror, att konstitutionsutskottet kan med stor ro behandla frågor av denna beskaffenhet, speciellt i ett sådant fall som detta, där de objektiva grunderna för en undersökning inte äro av den beskaffenhet, som herr Sundström påstår, nämligen att skillnaden mellan de sökande inte är så stor att man på den kan grunda ett omdöme, som är avvikande från det som Kungl. Maj:t kommit till. Jag skall tillåta mig att med den kännedom jag har sedan många år tillbaka om det sätt, på vilket dessa frågor behandlas, påpeka ett par synpunkter.

Det är ju så, att man vid utnämningar av detta slag har att skilja på tre befordringsgrunder. Den första gäller skickligheten i undervisning, den andra gäller själva kunskaperna och den tredje tjänstgöringstidens längd. Men dessutom tillkommer här en fjärde synpunkt, nämligen den att det är fråga om tillsättning av en tjänst vid ett provårsläroverk, alltså vid ett läroverk, som befinner sig i en särklass i förhållande till andra läroverk. Det sägs ju också om detta i läroverksstadgan, att man skall ta speciell hänsyn härtill vid tillsättning av tjänster vid dessa läroverk.

Jag skall inte gå in på den första och andra befordringsgrunden, ehuru man mycket väl skulle kunna ta upp herr Sundströms i Skövde resonemang på den punkten, nämligen att man bara har gjort jämförelser mellan den utnämnde och den bäste enligt varje befordringsgrund. Meritförteckningarna uppvisa en fallande skala, och i denna fallande skala kommer i alla fall inte den utnämnde på något sätt alldeles intill den, som kommer först. Jag skall emellertid endast ta upp den tredje befordringsgrunden till prövning, nämligen den som gäller tjänstgöringstidens längd. Därvid är att beakta, att den dispens, som vederbörande har fått, icke av regeringen, som det påpekats i det öppna brevet till ecklesiastikministern, utan av skolöverstyrelsen, är byggd på praxis, en praxis, som uppkommit på grund av att det funnits vissa svårigheter att tillsätta vissa tjänster. Nu har skolöverstyrelsen sagt: Efter som vi tillämpat denna praxis, när det varit svårighet att få sökande, kunna vi tillämpa den även i detta fall. Det var således en rent formell åtgärd, som skolöverstyrelsen vidtog i detta avseende, samtidigt som skolöverstyrelsen sade ifrån, att den ansåg att vederbörande icke skulle komma i åtanke vid detta speciella tillfälle.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att den tjänstgöring på icke fullt fyra terminer, som vederbörande har haft, består av »sönderhackade småvikariat bl. a. i högre folkskola och endast en termins sammanhängande realskole-tjänstgöring».

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Mina damer och herrar! Det är väl ändå av ganska stor betydelse för denna frågas bedömning att veta, att den lärare, som utnämnes vid provårsläroverk, vanligen skall, så fort han tillträder den ordinarie tjänsten, också bli handledare eller lärare för dem, som skola utbildas till lärare! Här sätts således en man, som endast haft en termins sammanhängande realskoletjänstgöring, såsom lärare för dem, som skola utbildas till lärare vid läroverk, och han skall ge betyg åt dessa för deras framtida arbete. Ty kom ihåg, att dessa betyg sätts endast en gång och stå sedan under den tid, som vederbörande tjänstgör. Det finns visserligen möjlighet till s. k. undervisningsprov för förändring i betyg, men detta sätt tillämpas mycket sällan, och för övrigt tror jag att de betyg, som då erhållas reellt inte ha samma värde, även om de ha det formellt, som de ursprungligen satta betygen.

Det är en utomordentligt viktig sak vid bedömandet av denna fråga, att man poängterar detta att man vid utnämningen icke tagit hänsyn till just denna omständighet.

Herr Sundström i Skövde påstod också — jag antecknade det genast — att denne sökande hade rent personliga förutsättningar för den sökta tjänsten. Jag har av de upplysningar, som jag införskaffat, icke kunnat verifiera, att han skulle ha rent personliga förutsättningar för just detta kall. Det är möjligt, som herr Sundström sade, att han i det långa loppet skall visa sig ha de antagna förutsättningarna, men därom vet man ju vid utnämningen ingenting alls. Skall Kungl. Maj:t göra sina utnämningar efter vad man tror skall ske i det långa loppet, då äro vi väl inne — kanske inte på det rena godtycket men nog är det åtskilligt, som påminner om något sådant.

Jag konstaterar, att vederbörande sökande icke har visat med intyg eller på annat sätt sin fallenhet för att få en så krävande syssla som det gäller i detta fall.

Jag beklagar, att ecklesiastikministern varken har svarat på det öppna brev, som ställdes till honom i Stockholms-Tidningen eller infunnit sig i dag för att försvara sig, i den mån han anser sig böra försvara sig i en sådan sak. Jag vill endast fråga, huruvida det påstående, som finns i den sökandes handlingar, nämligen att han är handledare vid ett provårsläroverk, är verkligen objektivt. Såvitt jag har kunnat läsa ut ur akterna och de upplysningar, jag erhållit, hade han fått löfte att vid en framtida tidpunkt bli handledare, men han hade aldrig varit det. Det är möjligt, att Kungl. Maj:t på grund av denna formulering har sagt sig: Mannen i fråga är ju handledare, och han kanske är lämpad för det! Men att bygga en så viktig utnämning som denna på en sådan otydlig passus finner jag vara icke i överensstämmelse med den aktning, som man bör ha och hysa gentemot övriga sökande, speciellt med så utmärkta betyg som dessa ha. Ty det fanns sökande, som hade i provåret till och med upp till sex a, av vilka sökande den enda, som jag för min del skulle kunna säga har ett betyg på att vederbörande skulle kunna tjänstgöra inom ett provårsläroverk, är en dam — vem bör man ju inte säga här, men som har A i fallenhet.

Det finns alltså, ärade kammarkolleger, en rad av skäl speciellt på den punkten, som visa, att man bort gå försiktigt tillväga. Och jag säger till slut: Varför skulle den utnämnas, som hade den kortaste tjänstgöringstiden, om det inte fanns skäl av positiv art, vilka voro av den betydelsen, att hans namn tvingade sig fram? Jag vill säga det, ärade kammarledamöter, att det inte är min mening att på minsta sätt kasta en fläck på den unge man det här är fråga om. Det är beklagligt, att han kommit i skottgluggen på detta sätt. Men vi måste från oppositionens sida ha rättighet att framlägga våra bekymmer både för andra kammaren och för regeringen i frågor som dessa. Jag tror,

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

att om man någonsin skall kunna tala om ett dödgräveri och ett mullvadsarbete i fråga om demokratien, är det på detta område. De, som skola vara funktionärer i staten skola kunna känna, att deras ledare hålla dem om ryggen och tillämpa principer, som kunna hålla i längden. Och i detta speciella fall är det så, att den unge man, som utnämndes, icke hade högsta betyg för sin tjänstgöring. Det finns i detta avseende en viss princip som tillämpats och alltjämt tillämpas av skolöverstyrelsen och, såvitt jag vet, tidigare även av Kungl. Maj:t, men som inte tillämpats *denna gång*.

Herr **Sundström** i Skövde, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Jag skall med anledning av vad herr Tengström yttrat be att få göra några korta anmärkningar. Herr Tengström säger, att konstitutionsutskottet hade sakkunskapen inom skolöverstyrelsen att stödja sig på. Till detta vill jag endast erinra, att sedan den av skolöverstyrelsen förordade blivit utnämnd till tjänst vid annat läroverk, var det beträffande de övriga sökandena som omdömet skulle fällas.

I fråga om de påstadda divergerande meningarna inom ecklesiastikdepartementet vill jag säga, att därom ha vi åtminstone inom konstitutionsutskottet inte haft någon kunskap. Det kan ju tänkas, att herr Tengström på denna punkt är bättre underrättad än vi varit. Han uppehåller sig vid en befordringsgrund här, nämligen tjänstgöringstidens längd. Däremot vill jag endast erinra, att det i läroverksstadgan även står, att om en sökande är överlägsen i fråga om de andra befordringsgrunderna, så kan det uppväga underlägsenheten enligt övriga grunder.

Herr Tengström efterlyste vidare, varpå jag kunde grunda min uppfattning att den utnämnde hade kvalifikationer för att handleda lärare vid ett provårsläroverk. Jo, den uppfattningen grundar jag på den omständigheten, att den utnämnde under den tid, då denna anmärkning behandlades i utskottet, faktiskt tjänstgjort vid ett läroverk här i Stockholm såsom handledare för provårskandidater och att han därvid erhållit de allra bästa vitsord för sina förutläggningar härvidlag. Jag anser sålunda, att mitt omdöme på denna punkt var fullständigt dokumenterat. Jag kan också belysa, hur man kommer i svårigheter, om man renodlar vissa saker. Herr Tengström nämnde en kvinnlig sökande. (Talmannen uppmanade talaren att iakttaga att tiden gått till ända, herr Sundström fortsatte:) Jag tillåter mig tillägga, att det torde vara förlåtligt, om herr ecklesiastikministern inte besvarade det öppna brevet i Stockholms-Tidningen.

Herr **Tengström**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! När det gäller den av herr Sundström sist berörda saken, nämligen att statsrådet inte besvarat det öppna brevet, vill jag endast fråga: Fanns det i detta brev något av sådan beskaffenhet, att en man, som hade rent mjöl i påsen, inte kunde besvara det?

När herr Sundström sedan påpekar, att en lägre förtjänst i fråga om en viss befordringsgrund kan uppvägas av en bättre ställning i fråga om andra befordringsgrunder, vill jag säga, att den sökande det här är fråga om icke var etta i något fall, och icke heller tvåa. Han var trea i ett fall och femma i ett, samt stod sist i fråga om den tredje befordringsgrunden.

Vidare anförde:

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Sundström i Skövde hade sitt första anförande. Efter det svar, herr Tengström sedan läm-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

nat i anslutning till vad herr Sundström yttrade, vill jag bara vända mig mot den detalj i herr Sundströms anförande, där han manade minoriteten att för att rädda demokratin, dämpa kritiken och dämpa den oro, som uppstått ute i landet på grund av denna utnämning. Det förefaller mig vara en något underlig väg att gå, om man vill slå vakt om demokratin. Är det något, som är nödvändigt och välgörande för den, är det väl just den fria kritikrätten. Om sorgen om demokratin hade bort föranleda herr Sundström att adressera sin maning att tänka på demokratin till herr statsrådet i stället för till kritikerna.

Sedan har ju under den förda diskussionen åtskillig kritik riktats mot vad jag tillåtit mig här uttala i anslutning till de båda reservationsvis framförda anmärkningar, för vilka jag står i detta utskottsutlåtande. Herr Fast har som representant och talesman för konstitutionsutskottets majoritet ansett sig böra nu som en och annan gång tidigare taga fram pekpinnen för att undervisa oss, som tillhöra minoriteten och oppositionen, om vad vi ha att rätta oss efter. Herr Fast talade om, att jag använt något tvärsäkra omdömen. I viss mån har kanske herr Fast rätt. Jag brukar säga ifrån vad jag menar, för att man skall veta var man har mig. Jag tycker inte, att det är något fel. Herr Fast undvek emellertid inte heller själv tvärsäkra påståenden. Det tråkiga därvidlag var emellertid, att herr Fast i hastigheten inte tagit så noga reda på vad jag verkligen sagt och därför fällde dessa sina tvärsäkra omdömen om yttranden som jag icke gjort mig skyldig till. Detta kanske är allvarligare, allra helst när det gäller en så tränad ledamot av kammaren och av konstitutionsutskottet, som herr Fast ändå är. Jag har nämligen, herr talman, inte sagt — och det går ju an att kontrollera detta i det stenografiska referatet — att socialministern skulle allvarligt brustit i utövandet av sitt ämbete, när det gällt dessa frågor. Vad jag sagt är något helt annat. Jag har sagt, att det har allvarligt brustit i fråga om den centrala ledningen och i fråga om det centrala överblickandet av arbetslösheten och arbetslöshetsverksamheten. Och ännu har ingen, vare sig herr Fast eller någon annan, kunnat påvisa, att jag därvid yttrat mig felaktigt. Det anser jag vara en mycket viktig sak.

Vidare vill jag säga, att den, som lugnt läser igenom vad jag yttrat, säkerligen skall finna, att jag ingalunda har opponerat mig därför att här förts en arbetslöshetspolitik som jag inte gillar. Jag har velat, att konstitutionsutskottet skulle göra anmärkning mot socialministern därför att han inte följt de direktiv, som riksdagens majoritet i fjol angav. Det är en helt annan sak. Att riksdagen då gick in för nya principer därvidlag, vet jag självfallet, då jag skrivit av hela detta riksdagens uttalande i min anmärkning, som återfinnes på sidan 34 i utskottets utlåtande. Men herr Erlander avfärdade detta så lättvindigt. Vad skrev då riksdagen ifråga om dessa direktiv? Det står, att dessa beredskapsarbeten böra så planläggas och bedrivas, att de icke kvarhålla arbetskraft, som kan beredas sysselsättning i öppna marknaden. »Det bör», säges det, »med andra ord tillses, att för reserverbeten gällande bestämmelser i nu berörda hänseende i tillämpliga delar beaktas. Med hänsyn till skogs- och jordbrukets svårigheter att under vissa perioder erhålla tillräcklig arbetskraft böra vidare sådana anordningar eftersträvas, som göra det möjligt att under nämnda tidsperioder avbryta eller inskränka beredskapsarbeten.» Då har jag frågat: Hur skall det vara möjligt att se till dessa direktivs efterlevnad om svaret är uppdelat på tre, fyra eller fem olika myndigheter? Hur skall jag då ha någon garanti för att direktiven efterlevas och vilket eller vilka arbeten skola nedläggas, då det gäller arbetskraft till jordbruket? Är det de arbeten, som drivas i kommunernas regi eller de, som länsstyrelserna svara för, eller de, som andra ha att svara för? Jag tror, att man skall vara en trollkarl, som

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

herr Tengström sade nyss, för att med framgång göra gällande, att minoritetens anmärkning på denna punkt inte är sakligt befogad.

Vad sedan beträffar den andra anmärkningen, den om valkretsindelningen i Halland, ha ju både herr Fast och herr Eriksson i Toftered yttrat sig om denna punkt. Jag ber om ursäkt, om jag säger, att jag inte kunde finna, att man från någotdera hållet kom fram med synpunkter som på något sätt kunde innebära något nytt utöver vad tidigare anförts i denna fråga. Att Kungl. Maj:t måste taga hänsyn till vad som förevarit och taga hänsyn till lagens bestämmelser om »synnerliga skäl» är ju alldeles självfallet, men varken herr Fast eller herr Eriksson i Toftered har kunnat påvisa ett enda sakligt skäl för sammanförande, vilket kunnat rubriceras såsom »synnerligt», som fanns i de andra länen, men inte i Hallands län och Blekinge län, de enda län, där bondeförbundet överklagade landstingets beslut och där detta även upphävdes under det att i alla andra län motsvarande beslut godtogs. Det är väl inte bara det, att man kommer in med en missnöjesskrivelse, som bör vara avgörande, utan det gäller väl att taga hänsyn till sakliga skäl i allmänhet.

Sedan har man från herr Fast och herr Erikssons i Toftered sida varit mycket angelägen att framhäva, att förvaltningsutskottet inte var enhälligt, när det tillstyrkte förslaget. Det har jag inte heller sagt, men faktum är, att förvaltningsutskottets majoritet har för sin del tillstyrkt detta. Att inte de klagande själva varit med om förslaget, torde man kanske inte få fästa alltför stort avseende vid.

Sedan har herr Fast — och det var visst även någon annan av majoritetens talesmän som gjorde det — efterlyst en gräns ifråga om framställandet av anmärkningar. Man skulle ju också behöva ha litet roligt här, tyckte herr Fast och efterlyste »dansen i Vaggeryd». Jag medger att det kanske skulle passa bra in i den trolleriföreställning, vartill denna debatt håller på att urarta, såsom herr Tengström nyss höll på att karakterisera den. Och visst kan man vara litet överlägsen, när man tillhör majoriteten, herr Fast. Visst kan man säga, att en anmärkning är en bagatell, men saken var inte, herr Fast, en bagatell, när den bragtes inför Kungl. Maj:t, eftersom Kungl. Maj:t fann anledning att desavouera landshövdingen och upphäva länsstyrelsens beslut. Hade det varit fråga om en bagatell, borde man inte haft anledning därtill. Men det kanske var först när frågan kom inför konstitutionsutskottet som den blev en bagatell. Jag skall nöja mig med detta om den frågan. Det förefaller mig emellertid, som om det inte är så lätt för en minoritet eller opposition att vara majoritetspartierna till lags. Och jag hoppas för min del, att vi inte heller skola komma dithän, att majoriteten skall bli nöjd med oppositionen. Men jag skulle vilja be vännen Fast, när han får litet mer gott om tid, att läsa några valda stycken ur det föredrag, som den här frånvarande ecklesiastikministern höll i Skåne den 1 maj. Herr Lindskog har litet tidigare berört vad han där sade. Hans starka framhävande inte bara av majoritetens makt utan även av minoritetens rätt att utöva sin kritik tycker jag att man här, när man gått att bedöma minoritetens arbete, inte riktigt velat följa.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag hade egentligen begärt ordet med anledning av herr Sundströms i Skövde yttrande, men efter det som herr Tengström nu sagt, tycker jag, att det är onödigt att gå vidare in på den saken. Det är bara en enda punkt som jag vill gå in på. När man här talar om, att den utnämnde hade så fint vitsord om sin provårstjänstgöring, så är det ett faktum, att han blev utnämnd 14 dagar innan han började sin provårstjänstgöring.

Sedan vill jag säga några få ord med anledning av herr Halléns uttalande.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag komplementerar herr Hallén för den försiktighet, varmed han tog på detta rätt ömtåliga problem. Herr Hallén sade emellertid en sak, som också herr Flyg senare berörde, när han yttrade, att det var olika meningar om vad som förekommit i utskottet i fjol. Det är icke riktigt. Herr Flyg har tolkat saken oriktigt. Herr Hallén sade endast, att han *icke hade vetskap om*, vad jag upplyst om, och jag begär inte alls, att han skall ha vetskap om detta. Men däremot säger jag, att det är vilseledande av herr Hallén att yttra, att det skulle ha träffats någon slags privat överenskommelse med några andra, ty vad som överenskoms i utskottet det överenskoms vid sittande sammanträde i konstitutionsutskottet. Om herr Hallén var frånvarande då, det kan jag inte komma ihåg, men det är självklart, att han måste ha varit frånvarande. Men det var, som sagt, vid sittande sammanträde som detta förekom, vilket jag tillät mig erinra om.

Sedan gick herr Hallén in på några andra saker, som jag kan få beröra. Han gick så försiktigt in på en sådan sak, som jag annars inte talat om. För att visa, hur minoriteten här är småaktig. Han talade om, hur vi under debatten i konstitutionsutskottet påtalat, att ecklesiastikministern vid sin resa hade låtit staten betala olycksfallsförsäkring inte bara för ecklesiastikministern själv utan även för den tjänsteman som åtföljde honom. Jag kan inte på något sätt finna att ett dylikt förfaringsätt är riktigt. Jag har hört talas om, att staten försäkrar särskilt dyrbara konstverk, när de skickas ut, men att staten skall försäkra särskilt dyrbara statsråd, när de skickas ut, är en fullkomlig nyhet i förvaltningen, såvitt jag vet. När herr Hallén sedan förklarar, att det blev 4 kronor billigare tack vare flygresan, vill jag säga till herr Hallén, att herr Hallén därvidlag i sina kalkyler glömmer, att statsrådet har fri resa inom Sverige. Det har han glömt, och det kommer alltså ett par hundra kronor till på de räkningarna. Men detta spelar ingen roll. Men om jag vill olycksfallsförsäkra mig, så har jag väl inte rätt att göra det på statens bekostnad. Eftersom herr Hallén kommit in på detta ämne, får jag säga, att det kan vara intressant att se, hur olika staten uppskattar värdet av sina tjänstemän. Statsrådet olycksfallsförsäkrades något mer än dubbelt så högt som statssekreteraren. Det tycker jag inte riktigt stämmer med den socialdemokratiska principen om jämnlighet, men det råder tydligen olika uppfattningar därvidlag.

(Herr *Lövgren* gjorde här följande inpass: »Det är olika uppfattningar om vad som är kvickt också.»)

Herr *förste vice talmannen* yttrade därvid: Herr *Lindskog* har ordet.

Herr *Lindskog* fortsatte: Jag talar här om fakta, och vare sig det är kvickt eller icke, är det ett faktum, att så gick det till. Herrarna säga, att det här är sensationellt eller något sådant. Ja, det beror på, om fakta äro sensationella eller icke.

(Herr *Lövgren* inföll här: »Det är inte sensationellt, men det är larvigt.»)

Jag skall anhålla, herr talman, att icke bli avbruten.

Sedan anmärkte herr Hallén på uttrycket, att ecklesiastikministern låtit tillerkänna sig 65 kronor i dagarvode. Jag kan för min del inte finna, att uttrycket är på något sätt oriktigt. Däri ligger just detta, att det är en annan än han själv som varit föredragande. Men det är ju självklart, att det inte är utan ecklesiastikministerns vetskap som detta dagarvode bestämts.

Vidare säger herr Hallén, att legationen, statsrådet ovetande, skaffat en våning i vederbörande stad, och att den blev så och så dyr. Jag undrar vad

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

man skulle säga, om en vanlig statstjänsteman förklarade, att han kommit att få ett så och så dyrt rum, och att han därför måste ha större dagtraktamente. Detta betraktelsesätt är orimligt och felaktigt. Om sedan resan gick ihop eller icke, hör inte hit.

Slutligen anmärkte herr Hallén också på, att i den promemoria, som utdelades, står omtalat sillgratin och hotellrum och så vidare. Herr Hallén vet mycket väl, att uti dessa promemorior ha vi ledamöter ingen som helst del. De göras ju upp av konstitutionsutskottets kanslipersonal. Jag har ingenting att göra med det som står i promemorian.

Ja, detta är bara några utav de saker, som herr Hallén hade att komma med. När herr Hallén talar om, att det är praxis, att dylika konseljbeslut aldrig åtföljas av några handlingar, vill jag bara säga, att det är ett faktum, att vi året förut omedelbart fingo ut handlingarna, alltså ett handlingssätt, som är alldeles motsatt det, som i år kommit oss till del.

Det är blott och bart dessa upplysningar som jag har velat lämna. De må vara skandalösa eller inte, de må vara kvicka eller inte. Men det är fakta.

Herr Vougt: Herr talman! Jag misstänker, att kammaren börjar tycka, att denna debatt snart skulle vara slut, eller i vart fall, att konstitutionsutskottets ledamöter, som diskuterat dessa saker ganska länge i utskottet, inte skulle behöva dra fram vidare detaljer här.

Jag tror, att kammaren också finner, att debatten varit olustig. Ett av skälen härtill är den omständigheten, att en av de saker man fastnat för ligger i reservationsvis framförda anmärkningar, på vilka det enligt kutym inte brukar svaras från statsrådsbanken. Det är alldeles klart, att även om man från deras sida i utskottet, som vilja försöka klargöra de synpunkter, som varit vägledande för en regeringsledamot, inte kan göra detta på samma sätt som det är möjligt för den ansvarige regeringsledamoten själv. För min del skulle jag nog vilja säga, att det kanske skulle ha varit ganska lyckligt, om eklestiastikministern i det här påtalade fallet om utnämningen vid Södermalms läroverk skulle funnit det lämpligt att offentligen ange de skäl, som varit vägledande för honom.

Det förefaller mig som om herr Lindskog på ett märkvärdigt sätt försvarar sig själv varje gång han tar till orda och polemiserar emot dem, som göra gällande, att herr Lindskog skulle vilja skandalisera regeringen. Herr Lindskog uppger bestämt, att det är bara omtanke om demokratin och ingenting annat, som motiverat hans framträdande. Herr Lindskog kan väl inte tro, att vi skulle vilja betvivla en sådan försäkran från hans sida. Men jag vill ju säga, att det finns högermän inom utskottet, som bedömt lämpligheten av att framföra en anmärkning i fråga om eklestiastikdepartementets representationskostnader på ett annat sätt än herr Lindskog gjort. Herr Björkman har sålunda velat, utan att dra fram några detaljer, i korthet fästa uppmärksamheten på att utskottet granskat vissa representationskostnader. Det hade varit mycket bättre, herr Lindskog, om herr Björkman fått sin vilja fram därvidlag, och detta av det skälet att dessa representationer gällt vis-à-vis utlänningar. Ett av de skäl, som gjort det absolut omöjligt för mig att ansluta mig till denna anmärkning, har just varit att man påtalat, att ett svenskt departement har varit rundhänt gentemot gäster i Sverige. Nu trodde den ärade minoriteten i utskottet, att man skulle kunna skriva så finurligt, att ingen skulle kunna räkna ut, vilken resa man särskilt syftade på, när man skildrade denna resa i minoritetens anmärkning. Herr Lindskog torde emellertid ha observerat, att redan nu öppet talas om vilken resa som i själva verket avsågs. Jag tror inte,

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

att ett sådant tillvägagångssätt kan vara så synnerligen rekommenderande för konstitutionsutskottet. Jag kan också erinra herr Lindskog om, hur det gått för en av utskottets anmärkare, nämligen en politisk medarbetare i Nya Dagligt Allehanda, som under en halv veckas tid förde en polemik mot sin egen ledarspalt, där man absolut inte ville godkänna den ståndpunkt, som han intagit i utskottet. Nu har emellertid herr Lindskog fått instämmande av herr Flyg, och det bör ju glädja honom. Vad herr Flyg själv beträffar, så vill jag säga, att om herr Flyg tycker, att det finns människor som se på saker och ting ur olika synpunkter vid olika tidpunkter, så händer det, att denna förebräelse kan drabba också honom själv. Om jag inte är felaktigt underrättad ägde det rum en liten debatt i Stockholms stadshus häromdagen i en fråga, i vilken herr Flyg tog ställning emot en kritik, som riktades mot en av hans egna partivänner, som dessutom är ledamot av denna kammare, för ett alltför högt dagtraktamente.

Nåväl, jag har inte tagit till orda för att förlänga debatten genom att kanske reta herr Flyg eller någon annan att begära ordet. Jag har emellertid några ord att säga också om denna utnämningsfråga vid Södermalms läroverk, som uppenbarligen icke blivit tillräckligt belyst här i kammaren, ty om vi skulle ha gjort det, skulle vi ha tagit kammarens tid alltför mycket i anspråk. Jag vill emellertid säga till herr Tengström, att han inte känner till denna sak. Vi ha i utskottet studerat och grundligt gått igenom densamma. Jag fann av herr Tengströms anförande, att det är åtskilliga luckor i herr Tengströms kännedom om den, bland annat i fråga om bedömandet av de vitsord, som den utnämnde läraren fått. Det är dock ett faktum, att den utnämnde av läroverkets rektor från första början ställdes i en grupp, som kunde tävla i tredje rummet om att bli utnämnd. Den som kom i första rummet eliminerades genom att utnämnas till ett annat läroverk. De som kommo i andra rummet eliminerades på grund av vissa utav ecklesiastikministern med riksdagens godkännande tillämpade principer vid befordran av adjunkter, och följaktligen kom den person, som blev utnämnd enligt rektors förord, att stå som den som var närmast till tjänsten. Detta skall herr Tengström ta hänsyn till, därest herr Tengström till äventyrs skulle fortsätta att tro, att han kan bedöma den här saken bättre än konstitutionsutskottet, vilket han inte kan.

Sedan, herr talman, har i denna debatt såsom alltid den beskyllningen framförts emot dem, som inte velat delta i anmärkningen, att det är politiska bevekelsegrunder, som lett dem. Det är klart, att det är mycket svårt att värja sig mot en sådan misstanke, även om man som jag befinner sig i det läget att ha deltagit i den enda majoritetsanmärkning som framförts här, en sak, som jag också fått uppbära klander för. Det är klart att det är svårt att aldeles frigöra sig från de politiska synpunkterna, när ett ärende kommer upp till granskning i konstitutionsutskottet. Man får ju trösta sig om man kan försöka att i mesta möjliga mån hålla bedömandet fritt från politiska bevekelsegrunder. Lyckas inte detta, är det ju i varje fall ganska sannolikt att svårigheterna att frigöra sig från ett politiskt bedömande äro lika stora inom alla de olika riktningarna. Kanske man till och med kan säga, att det ligger nära till hands, när de olika omständigheterna inte äro sådana, att många anmärkningar av sig själva komma fram, att de, som äro i opposition och anmärkningslystna, försöka draga fram sådana frågor, som vi haft exempel på just i dag och till vilka jag då räknar denna kritik emot ecklesiastikdepartementet för dess representationskostnader. Men om det å ena sidan till äventyrs kan sägas, att den nuvarande regeringens partier äro mera ovilliga att gå med på anmärkningar än vad kanske andra regeringars partivänner varit, så kan det ju å andra sidan inte heller bestridas, och det är ganska sannolikt, att, när en majoritetsregering suttit

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

en ganska anseelig tid, och dess ledamöter äro gamla och tränade i sina värv som statsråd, detta för med sig en säkerhet vid handläggningen av regeringsärendena, som gör att man inte utan vidare kan förutsätta en påfallande försumlighet hos regeringen. Om man studerar det dechargememorial som här föreligger, tror jag nog att man kan säga, att det närmast tyder på att man fått lov att söka upp ganska artificiella anledningar för att kunna rikta något klander emot regeringen.

Det har befunnits lämpligt av bland annat herr Lundqvist att rikta en varning till majoriteten. Riksdagen skulle sålunda bidra till att lägga hyende under lasten, och vi skulle överhuvud taget vara i färd med att på det sätt vi nu handla, gräva den svenska demokratiens grav. Jag vill säga till herr Lundqvist, att vi inom utskottet, som deltagit i behandlingen av dessa ärenden, ha tagit på dem ganska allvarligt, och att vi inte alls finna någon anledning att ta emot några varningar från minoritetens sida. Om herr Lundqvist skulle tro, att majoriteten är särskilt missnöjd med oppositionen inom konstitutionsutskottet, misstar han sig fullständigt.

Herr **Tengström** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det var herr Vougts lilla reprimand till mig, som föranledde mig att begära ordet.

Om detta varit min första riksdag, skulle jag nog ha blivit tillplattad, när en ledamot av konstitutionsutskottet satte sig på mig. Eftersom jag emellertid nu sett och hört så pass mycket att jag kan läsa mellan raderna, vill jag svara honom, att jag är fullt lika mycket inne i denna fråga som den ärade ledamoten av konstitutionsutskottet. Jag har också, för den händelse så skulle behövas och för att vara fullt säker, medfört handlingar i detta ärende, som göra att jag nog vågar stå för vad jag säger. Jag beklagar bara, att jag på en punkt på grund av den första tryckta versionen, som jag erhöll utav det brev, som riktades till statsrådet, fått den uppgiften, att det var fråga om *en* sammanhängande termin i stället för om *tre* sammanhängande terminer.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Övanmyra: Herr talman! I den debatt som förts här i dag är det i synnerhet ett ärende, som figurerat på framträdande plats, och det är ecklesiastikministerns representationskostnader. Det må sägas att ämnet är av ömtålig natur, och man förstår, att det är en sak, som det går att göra något av, inte minst i pressen. Där har den också figurerat och blåsts upp till stora dimensioner. Jag vill bara för egen del säga, att när jag inte biträtt anmärkningen jag inte gjort detta alldeles reservationslöst. Jag håller naturligtvis före, att man bör iaktta en viss försiktighet i fråga om utgifter med statens medel och inte minst på detta område. Men på samma gång vill jag även göra gällande, att man inte skall blåsa upp saken till större omfång än den i själva verket är värd.

Svenska folkets psyke kan man ju karakterisera på många sätt. Den som säger, att det ligger ett krav på försiktighet, sparsamhet och varsamhet längst därinombords, kan ju ha rätt, men vi kunna nog också konstatera, att när det gäller att representera eller att utöva värdskap svensken även privatim nog kan vara ganska flott. Jag vet till exempel från min egen samhällsklass, att man vid 50-årsfiranden och sådant ställer till med riktigt sjundrande kalas. När det gäller det internationella umgänget kanske man vill hålla före, att man därvidlag skall föregå med gott exempel och inte slå in på dylika överdrifter. Ja, detta må ju vara sant, men jag tror dock, att vi i viss mån åtminstone kunna vara ense om, att när det gäller att ta emot gäster, böra vi visa

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

oss måna att våra möjligheter i det avseendet inte skola framstå i en alltför miserabel dager. Sedan kan man ju naturligtvis ifrågasätta var gränsen går i detta hänseende. Jag tror emellertid knappast, att vi vinna något med att på sätt som skett både här och i pressen och inte minst i en större Stockholmsavisa hudflänga vederbörande till allmänt gyckel och begabbande på torget. Jag tror knappast, att man därigenom gagnar landet.

Detta har jag velat ha sagt kanske litet mera så där i förbigående. Jag begärde egentligen ordet för att säga några ord på en annan punkt, som här inte förut berörts, och där jag befinner mig bland anmärkningarna. Det gäller den punkt, som rör fastighetsdeklarationsformuläret. Det är ju ett långt och krångligt ord, men det är ju ganska karakteristiskt för blankettens innehåll. Deklarationer äro nog inga populära dokument i och för sig, men det formulär vi i höstas fingo att fylla i får jag väl ändå lov att säga slog alla rekord. Man kan nog starkt ifrågasätta, om det kan vara lämpligt med en statistik av detta innehåll och omfång och med alla dessa detaljer. När man granskar detta formulär och till exempel finner, att det upptar inte mindre än 24 olika sädesslag och brukningsformer, blir man ju ganska förbluffad över vilken vetenskap jordbruket nu är. För all del, det finns ju både det ena och det andra i den vägen, men huruvida det i verkligheten nyttar någonting till med en uppdelning i statistiskt hänseende så som här skett, kan man ju starkt ifrågasätta. I fråga om våra husdjur är det inte mindre än 29 olika kräk som man har att deklarerera för. Det är bl. a. inte mindre än 8 sorters hästar och 5 sorters grisar. Sedan komma kalkoner med inom parentes »även ungar», vidare gäss. »även ungar» och ankor »även ungar». Sedan komma bisamhällena, men här tycks visst på grund av något förbiseende »även ungar» ha ramlat bort. När det gäller våra arma trädgårdsland och småbrukarens trädgårdstäppa skall man deklarerera inte bara själva arealen för köksväxtodlingen utan därutöver särskilt till exempel arealen för odling av jordgubbar. Inför allt detta blir ens anlete nog ganska frågande. Vidare skall man deklarerera antalet vinbärsbuskar, krusbärsbuskar, hallonbuskar och allt det där. Det är inte underligt om bonden — åtminstone dalkarlen — känner sig harmsen och arg, när han skall fylla i det här formuläret, och kanske han säger som en bondhustru hemma i min by, som på tal om krusbärsbuskarna sade — jag tillåter mig använda bygdens egen dialekt — »Vor'önt lagom tå stjick båta däm krusbärsbuskar me mjöldagg å alltihop?» («Vore det inte lagom att skicka till dem krusbärsbuskarna med mjöldagg och allt?») Det har varit mjöldagg på dem sedan tiotal av år tillbaka.

Summa summarum, med det anförda har jag endast velat framhålla, att man skall icke driva statistiken in absurdum på detta sätt. Det bör kunna ske åtskilliga inskränkningar och åtskilliga beskränkningar av ett träd, som har växt ut på ett dylikt sätt. Det kan ju sägas, att detta bara är småfuttigheter, men det må dock gälla för vad det är. Vi skola i alla fall icke tillskapa formulär i detta land, som utmana det rena rama löjet.

Låt mig till sist, herr talman, endast säga, att det är en omständighet, som jag har funnit vara anmärkningsvärd i denna debatt, och det är, att anmärkningarna i gemen vid nästan varje ärende ha framhållit med mycken skärpa, att demokratien på grund av det och det förhållandet löper stor fara i vårt land. Beträffande den sista punkt, som jag har dragit fram, vill jag säga, att demokratien icke alls löper någon fara. Jag har endast velat andraga det till den kraft och verkan det hava kan.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet i denna debatt, om icke herr Hallén i sitt anförande föll ett yttrande, som icke bör få stå oemotsagt. Herr Hallén gjorde gällande, att avsikten med de anmärkningar, som framställdes under punkt IX, och jag förmodar även punkt X, varit att skandalisera ecklesiastikministern, och han påstod, att anmärkningarna här blivit framförda på sådant sätt, att de fått en rent personlig udd. Jag vill rikta den frågan till de närvarande ledamöterna av kammaren, som åhörde herr Lindskogs anförande, om de verkligen anse, att detta anförande var anlagt på sensation eller på att skandalisera. Jag tror inte att herr Hallén får många på sin sida. Den föreliggande anmärkningen är också enligt min uppfattning avfattad i sådana ordalag, att man icke har rätt att rikta en sådan beskyllning mot de personer, som stå bakom den.

Jag är för min del glad åt att anmärkningen kom fram under den form, som skett, och att debatten fick denna upptakt, och jag skulle ha önskat, att den i fortsättningen också hade hållits på det planet. Det lyckligaste för ecklesiastikministern hade enligt mitt förmenande varit, om debatten icke hade fortsatts av herr Hallén utan det hade fått vara slut med de anmärkningar, som herr Lindskog framställde i så hovsamma ordalag, ty jag hade en stark känsla av att vad herr Lindskog sade rönte ganska allmänt gillande i kammaren. Jag tror, att med detta anförande vann man också vad man velat ha fram med anmärkningen, nämligen att fästa uppmärksamheten på en sak, som icke blott enligt reservanternas och anmärkarnas uppfattning utan enligt en mycket allmän uppfattning inom riksdagen och även bland allmänheten icke får upprepas. Det bör bli ett slut på detta förhållande. Jag tror, att man skulle ha vunnit det syftet på ett sätt, som hade varit minst ägnat att väcka onödigt uppmärksamhet om debatten icke hade fortsatts av herr Hallén. Man hade då undvikit att gräva i detaljer på ett sätt, som enligt mitt förmenande var onödigt.

När herr Vougt nyss frågade herr Lindskog, varför han icke kunnat förena sig med herr Björkman i den anmärkning, som denne har framställt och vari endast uttalats ett önskemål om att man måtte gå fram med större försiktighet när det gäller representation på statens bekostnad, så vill jag fråga tillbaka, varför icke herr Vougt förenade sig med herr Björkman. Det kunde ju ha varit en plattform för ett gemensamt uttalande från utskottet. Jag tror för min del, att det hade varit det bästa, om man hade lyckats komma till ett enhälligt uttalande i sådan form, som herr Björkman föreslagit. Nu har detta icke skett, och därför ligger saken som den gör.

Jag tror, att ecklesiastikministern har anledning att be: Gud bevara mig för mina vänner! när det gäller försvaret för honom här i kammaren och i pressen. ty de ha sannerligen icke gjort hans sak bättre utan snarare sämre. Denna sak är nämligen icke alldeles så oskyldig, som man på sina håll vill göra gällande, och icke heller så ofarlig. Om det varit så, att det förhållande, som här blivit påtalat, endast varit känt av de ledamöter av konstitutionsutskottet, som genom infortrade handlingar hade fått vetskap om detaljerna, så hade det kanske icke varit så farligt, men det är ett faktum, att det varit rätt mycket tal i vida kretsar om dessa förhållanden under lång tid. Det är farligt, när man försöker undertrycka en anmärkning rörande förhållanden, som äro kända i vida kretsar.

Jag hör icke till dem, som vilja överdriva denna sak. Det är motbjudande att behöva göra anmärkning mot representationsåtgärder, som avse utländska gäster — jag ger herr Vougt alldeles rätt i detta — men det är enligt mitt förmenande farligare, om vi för att komma ifrån en obehaglig diskussion skylla på detta, att vi icke böra taga upp en sak, som rör en främmande makt, låt vara mycket indirekt, och därför skola tysta ned det hela. Denna sak bör nämligen icke tystas ned utan bör behandlas med allvar, därför att den i själva verket är

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
allvarlig. Den innebär ett avsteg, såsom också reservanternas ha påpekat, från en praxis, som är nedärvd inom den svenska förvaltningen. Den innebär också, vilket är det betänkligaste, att man velat göra en skillnad mellan de krav i fråga om försiktighet, återhållsamhet och kontroll i detta avseende, som ställas på statens vanliga ämbetsmän, högre och lägre, och de krav, som ställas på ett statsråd.

Herr Hallén frågade bland annat, varför man stannat vid ecklesiastikdepartementet och försökt sätta detta i en särklass. Jag förmodar, att svaret på detta bör bli, att sådana förhållanden, som här påtalats, ha icke förekommit inom något annat departement. När herr Hallén i det sammanhanget gjorde en liten utveckling och talade om de traktamenten, som utgå till delegerade i Genève, är det klart, att den anmärkningen icke drabbar något statsråd. Men jag vill be herr Hallén att begagna det tillfälle, som ges varje riksdag, att försöka få en ändring i dessa traktamenten, nämligen vid behandlingen av utrikesdepartementets huvudtitel och den post, som rör anslag för Sveriges representation och deltagande i Nationernas förbund. Det finns anledning att göra det. Jag skall gärna ge honom rätt, att de arvoden, som utbetalas, äro för höga, åtminstone under nuvarande förhållanden, men jag vill också erinra om att dessa arvoden ha gång på gång under senare år blivit nedsatta. De ha således tidigare varit mycket högre på grund av särskilda förhållanden.

Jag sympatiserar livligt med herr Andersson i Ovanmyra i hela hans uppläggning, och jag skulle önska, att jag kunde se så generöst på saken, som han gör. Men när han jämför denna representation med en femtioårsdag, som man enligt svensk sed firar med ett sjudundrande kalas, får man ju komma ihåg, att det är den lilla skillnaden, att femtioåringen betalar sin fest själv, medan staten får betala representationskostnaderna.

Det är till sist bara ett ord, som jag skulle vilja säga. Det har här framhållits, att man icke får mäta med olika mått, när det gäller statens ämbetsmän i högre eller lägre ställning och när det gäller ett statsråd. Även om ett statsråd har större representationsförpliktelser, får han därför icke tillerkännas en sådan frihet, som uppenbarligen har begagnats i de påtalade fallen. Jag vill i förbigående framhålla, att när det gäller besök av utländska ministrar, är det väl riktigt, att hans excellens utrikesministern får sköta representationen. Denne har ju också ett särskilt anslag för detta ändamål. Naturligtvis kunna emellertid fall inträffa, då även en annan statsrådsledamot bör representera. Även om man anser, och det tror jag finns fog för, att statsråden böra ha större möjligheter till representation än vad som nu finns, så vill jag hålla på, att det icke bör ske på sådant sätt som i de anmärkta fallen förekommit. Jag vill icke, att vi skola behandla regeringsledamöterna som söndagsskolebarn, som skola vara omgärdade med alla försiktighetsåtgärder för att de icke skola hoppa över skacklarna. Därför att man ogillar vad som i vissa fall förekommit i de här påtalade representationsfallen behöver man inte vara småaktig. Men generositeten skall också ha sina gränser. Det är dock icke omfattningen och arten av ett middagskalas, som är avgörande för det värde, som vederbörande besökare sätter på den svenska gästfriheten. Det är alldeles riktigt, som herr Lindskog säger, att de stora kulturnationerna äro i många fall mycket mera återhållsamma på denna punkt än vad ett litet land är. Det är en iakttagelse, som flera ha gjort, att när det gäller representation äro de små och fattiga staterna ofta de vräkigaste, under det att de stora och rika staterna ha bättre förstånd att hålla igen, vilket jag tror är mycket klokt. Vi befinna oss i den lyckliga situationen att ha råd att betala, men också att ha råd att låta bli att visa någon vräkighet. Detta skola vi hålla på. Det överensstämmer bäst med hela andan i vårt samhällsskick.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag vill icke sälla mig till dem, som i dag ha sagt, att demokratien står på spel för denna saks skull, men jag skulle vilja understryka, att den anda av sparsamhet och enkelhet, som är ett arv från gammal äkta och god svensk demokrati, är värd att hålla på. I denna samhällsanda ingår en stark känsla av ansvar för var och en som har att göra med statens pengar och kravet på försiktighet med alla utgifter av statsmedel.

Sedan gäller det ju för oss alla utan undantag, att det skulle vara utomordentligt värdefullt, om vi svenskar litet till mans kunde komma fram till litet enklare former i vårt levnadssätt och våra vanor. Jag tror icke, att aktningen för oss i utlandet på något sätt skulle försvagas, om så bleve fallet.

Herr Fast: Herr talman! Jag ämnar icke fortsätta debatten på denna punkt om representationskostnaderna, ty den har en lång stund tagit samma karaktär som en debatt, som jag erinrar mig förekom för ett par år sedan, då det gällde burkar med skönhetsmedel och dylikt. Jag tror nämligen icke på lämpligheten av att vi i fråga om vårt förhållande till gästande utlänningar skola använda riksdagen och konstitutionsutskottets utlåtande för att giva föreskrifter för svenskmannased i fortsättningen. Det ha vi nog åtskilliga tillfällen att göra i annat sammanhang utan att behöva göra det nu.

När man frågar, varför vi icke anslutit oss till den av herr Björkman avgivna reservationen, så vill jag framhålla, att om mitt minne icke sviker mig, har något sådant yrkande aldrig ställts i utskottet, utan det gällde endast yrkande om anmärkning. Sedan var det väl den omständigheten, att det blev svårt för reservanterna att komma överens om en motivering, som gjorde, att herr Björkman tvingades gå sin egen väg, för vilket jag håller honom räkning. Det är intet tvivel om den saken. Jag tror ingalunda, att jag i denna skildring av förhållandena har felbedömt läget.

Jag tror, att man kan säga, att den debatt, som här blivit förd, drabbar i oändligt mycket mindre utsträckning ecklesiastikministern än den drabbar riksdagens eget anseende. Det skulle vara förfärligt tacksamt att fortsätta diskussionen och visa, att vad man exempelvis anser, att en svensk departementschef icke får tillåta sig gentemot utlandet, det blundar man för, då det gäller tingshusmedel, vägstyrelser och annan allmän förvaltning. Jag undrar, om det icke finns uppfostringsmetoder efter andra linjer, om man vill ha ett annat handlingssätt. Då borde man kunna säga ifrån om detta i annat sammanhang.

Jag begärde emellertid ordet för att säga ett ord till min vän Andersson i Ovanmyra angående hans reservation. Jag har icke det ringaste emot, om man skulle kunna komma fram till litet enklare och klarare formulär än vad hittills varit fallet. Jag har emellertid omöjligt kunnat biträda en anmärkning på denna punkt, ty i detta fall hade ju en proposition avlämnats till riksdagen, i vilken finansministern redogjort för hur man tänkte sig, att dessa blanketter skulle uppställas, och det uttalades då icke något önskemål från det sakkunniga utskott, som behandlade denna proposition. Om man då önskat få större enkelhet till stånd, hade det ju varit naturligt för riksdagen att göra ett påpekande härom, men det skedde icke. Vidare är det ju så, att finansministern i detta fall beskurit vederbörande statsmyndigheters önskemål om ytterligare en rad uppgifter. Jag skulle kunna instämma i herr Anderssons i Ovanmyra anmärkning, om den riktades till annan adress, nämligen till jordbrukets egna sakkunniga myndigheter, som velat få med mera än vad som nu kom med på formuläret. Jag tror, att det är nödvändigt och riktigt att göra detta påpekande.

Vad sedan beträffar den påtalade utnämningen vill jag säga, att jag icke

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tagit del i behandlingen av den punkten. Emellertid kunde jag icke värja mig för den känslan, när jag hörde herr Tengström framhäva skolöverstyrelsen och dess uppfattning — överhuvud taget frågar man ju alltid, varför Kungl. Maj:t icke följt det och det ämbetsverket — att skulle vi göra anmärkning på alla de punkter, där till exempel ecklesiastikministern icke följt skolöverstyrelsen, så skulle det kanske icke kunna läsas utan finge lov att sjungas. Jag tror icke, att vi vore betjänta med en Kungl. Maj:t, som endast följer myndigheternas råd. Vi skola väl ändå ha en regering, som vågar ha en egen mening och icke bara slaviskt följer ämbetsverken. De senare skola icke regera utan skola ge råd och upplysningar. Jag tror, att man kan säga, att nog har man fått bra karlar och bra tjänstemän, även om man gått emot skolöverstyrelsen. Jag tror, att herr Tengström också kan vittna om att så varit fallet.

Till herr Lundqvist skulle jag vilja säga, när han nu uppträder såsom representant för den förtryckta minoriteten, att icke får man något allvarligt intryck av något förtryck. Det är icke någon, som angripit honom vare sig för vad han sagt eller för hur mycket han har sagt. Jag tror, att också herr Lundqvist måste erkänna, att det föreligger icke någon fara för oppositionens rättigheter i detta land. Vore det lika väl ställt i andra länder, vore det sannoligen ingen fara för demokratin.

Jag har endast en liten erinran att göra i anledning av vad herr Lundqvist yttrade. Han sade, att jag skulle ha gjort mig skyldig till ett fullständigt misstag i fråga om vad herr Lundqvist yttrat. När han sade, att statsrådet allvarligt brustit i objektivitet vid handläggningen av detta ärende, så antecknade jag detta yttrande ordagrant, men det är ju möjligt, att herr Lundqvist lindade in det på det sätt, som sedermera skedde i hans andra anförande. Jag vill emellertid fästa herr Lundqvists uppmärksamhet på att även i det andra anförandet kan detta yttrande om att det allvarligt brustit i handläggningen icke drabba någon annan än socialministern. Den centrala ledningen av arbetslöshetens bekämpande i vårt land handhas nämligen av Kungl. Maj:t, och vi ha icke godtagit den fordran, som herr Lundqvist ställde, att arbetslöshetskommissionen skall vara det centralt ansvariga organet. Herr Lundqvist vill ju ha en ändring på denna punkt, men när nu förhållandena äro sådana, som de äro, tror jag han måste medge, att även med den senare formuleringen var det min uppfattning att hans anmärkning av denna allvarliga karaktär riktade sig mot socialministern.

Herr Erlander: Herr talman! Herr Lundqvist framhårdar i sitt betraktelsesätt, att hans reservationsvis framförda anmärkningar i hög grad ha fog för sig. Jag nödgas därför än en gång taga upp hans synpunkter.

Det var emellertid en viss moderation i hans sista anförande, i det han där lämnade diskussionen i sakfrågan åsido och konstaterade, att vad det här gällde var frågan, huruvida den föredragande departementschefen handlat i strid mot riksdagens direktiv eller icke. Nu skulle jag vilja fråga herr Lundqvist: Är det så, att här förts en arbetslöshetspolitik, som står klart i strid med den åsikt, som är gängse i riksdagen och som accepterades i fjol av en enhällig riksdag? Det är mycket viktigt att få den saken klarlagd. Jag vill fråga herr Lundqvist, på vilka punkter man kan tala om att departementschefen rått Kungl. Maj:t att handla i strid mot riksdagens direktiv. Jag tillät mig i mitt förra anförande att taga upp en sak, som gällde Marstrandsvägen, en av de punkter, där herr Lundqvist anser, att Kungl. Maj:t gått emot riksdagen. Marstrandsvägen är förelagd 1937 års riksdag, så att det kan väl icke gärna vara tal om att det på den punkten finns fog för herr Lundqvists anmärkning.

Så kommer vidare frågan om avbrytande av beredskapsarbetena. Jag vill

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

då erinra om vad riksdagen skrev i fjol på denna punkt. Riksdagen skrev icke, att Kungl. Maj:t skulle för varje arbete se till att det när som helst kunde avbrytas. Jag hoppas, herr Lundqvist, att han är en tillräckligt praktisk karl för att inse, att man icke alltid kan, när ett arbete är halvfärdigt, plötsligt avbryta detta arbete och därmed kasta bort de summor, som nedlagts däri. Riksdagen skrev icke någonting så dumt, utan riksdagen skrev, att arbetet skulle *planläggas* samt bedrivas så o. s. v. I planläggningen ligger, att man väljer ut arbeten på sådana orter, där man vet, att det finns brist på arbetstillfällen. Jag tror, att herr Lundqvist icke kan uppvisa ett enda arbete, där arbetarna kvarhållits. Jag skulle t. o. m. vilja säga, att det på sätt och vis ligger mera i vad herr Flyg sade, nämligen att arbetena tyvärr icke hade kunnat bedrivas i så stor utsträckning, att man kunnat absorbera den arbetslöshet, som man hoppats kunna absorbera. Är det så, herr Lundqvist, då gäller det för att kunna tala om att departementschefen gått emot riksdagens direktiv att bevisa, att arbetet förlagts till sådana platser i landet, där det bort avbrytas i nuvarande situation. Intill dess detta bevisats, herr Lundqvist, finns det, såvitt jag förstår, ingen anledning till anmärkning på den punkten.

Beträffande en central organisation, herr talman, skulle jag vilja fråga: vad var det riksdagen skrev på den punkten? I sitt svar på Kungl. Maj:ts anhållan att få i ökad utsträckning använda beredskapslinjen skrev statsutskottet följande, som kanske passar bättre att citera än de ord, som herr Lundqvist citerade: »Under förutsättning att såsom departementschefen jämväl uttalat vid arbetets utförande i största möjliga utsträckning anlitas av arbetslöshetskommittéerna anvisad arbetskraft, har utskottet icke något att erinra mot förslaget i denna del.» Vad avsåg förslaget i denna del? Jo, att under detta budgetår i ökad utsträckning använda beredskapslinjen. Mot detta har riksdagen icke uttalat någon som helst avvikande mening utan tvärtom understrukit vad departementschefen anfört. Vad riksdagen skrivit om en centralorganisation, gäller icke det budgetår, som det nu är fråga om, och vilket år herr Lundqvists anmärkning avser, utan riksdagen har skrivit, att man för den fortsatta arbetslöshetspolitiken skulle förelägga riksdagen förslag rörande en centralorganisation för arbetslöshetspolitiken. Nu tillåter jag mig fråga: Hur menar herr Lundqvist egentligen, att departementschefen skulle ha handlat? Skulle departementschefen i strid mot riksdagens uttalade vilja och utan att höra riksdagen ha skapat denna centralorganisation? Hade det varit i överensstämmelse med de demokratiska principer, för vilka herr Lundqvist så varmt gått i elden? Riksdagen har sagt, att för ett kommande budgetår får beredskapslinjen användas på sätt, departementschefen föreslagit, och att man i fortsättningen skall taga i övervägande skapandet av en centralorganisation och framlägga förslag därom till riksdagen. Det är ganska underligt att tänka sig, att herr Lundqvist har den uppfattningen, att departementschefen bort skapa en centralorganisation utan vidare och utan att höra riksdagen, vilket riksdagen uttryckligen begärt. Herr Lundqvist, jag tror icke, att det finns så förfärligt mycket kvar av den anmärkningen, om man vill vara fullt objektiv.

Herr **Flyg**: Herr talman! Herr Vougt uttalade som sin uppfattning, att den förda debatten hade en mycket beklaglig karaktär. Jag tror, att jag på visst sätt kan instämma i den uppfattningen, men det mest beklagliga härvidlag synes mig likväl vara något annat, nämligen konstitutionsutskottets roll beträffande den anmärkning, som här diskuteras. Efter herr Lindskogs andra anförande är det klart, att konstitutionsutskottet i fjol i plenum beslöt att beträffande vissa representationskostnader uttala ett indirekt beklagande och en maning till vederbörande att på detta område vidtaga rättelse. Konstitutions-

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

utskottet är ju riksdagens organ för granskning av huru regeringen handhar sitt ämbete, och detta utskott reagerar året därpå, då det visat sig, att ingen rättelse i det påtalade fallet kommit till stånd, på så sätt, att endast en liten minoritet av detta utskott opponerat sig, medan utskottet såsom sådant använt sig av en enligt min mening mycket oskicklig advokatyr och förklarar och försvarar en sak, som herrarna egentligen icke alls vilja försvara. Detta är i varje fall mitt mycket bestämda intryck av de anföranden, jag lyssnat till från konstitutionsutskottsledamöternas sida. Det anser jag vara det beklagliga i denna debatt, och kanhända är det ur riksdagens synpunkt och med hänsyn till riksdagens anseende, herr Vougt, det mest tråkiga i den angelägenhet, som vi här syssla med.

Sedan vill jag blott säga, herr talman, ett par ord till herr Vougt, då han talade om Stockholms stadshus. Jag har icke något mandat i stadshuset, utan jag tillhör såsom herr Vougt landsorten. Beträffande den angelägenhet, som herr Vougt berört, råder jag honom att lämpligen diskutera den med sina partikamrater, vilka även här äro de, som stå främst i skottlinjen för den framställda anmärkningen.

Herr **Lindskog**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: I anledning av herr Flygs anförande nödgas jag göra en korrigerig, och det är en ganska viktig sådan. Det är naturligtvis icke alls så, att konstitutionsutskottet beslöt något, utan saken är helt enkelt den, att vid sammanträdet framställdes från flera håll inom utskottets majoritet en önskan, att man skulle lägga ned denna anmärkning, och att man skulle privatim göra en framställning till ecklesiastikministern om vad som förekommit. Jag har ansett mig nödsakad att här korrigera denna uppgift, för att icke någon felaktighet skulle kunna insmyga sig.

Härpå anförde

Herr **Vougt**: Herr talman! Med anledning av den fråga, som riktades till mig av herr Ivar Anderson, vill jag säga, att såvitt jag har mig bekant, och efter att hava konsulterat med de kamrater i utskottet jag haft tillfälle att träffa på denna lilla stund, i utskottet icke framställt något yrkande av samma innehåll som det yrkande, som framställdes i herr G. A. Björkmans reservation. I utskottet ha stått mot varandra ett yrkande på en anmärkning i den form, som närmast företrädes av minoriteten, och som avgivits av herr Lindskog, och ett yrkande om avslag på denna. Sedermera har tydligen herr G. A. Björkman, när det gällde för honom att utforma sin reservation, icke velat göra sällskap med herr Lindskog och andra av utskottets ledamöter, som funnit det nödvändigt att med detaljer belysa sitt klander mot ecklesiastikdepartementets representation.

Herr talmannen gav för kort genmäle ordet till

Herr **Lindskog**, som yttrade: Herr talman! Jag är tvungen att göra en kanske formellt sett mera oväsentlig korrigerig. Det är ju så — och det vet herr Vougt mycket väl — att inom konstitutionsutskottet sättas icke mot varandra en motiverad anmärkning enligt § 107 och en på annat sätt motiverad anmärkning, utan det ställes blott och bart frågan om anmärkning enligt § 107 eller icke. Anmärkningen enligt § 107 avslogs med stor majoritet. Det var blott högern och en folkfrisinnad, som röstade för den. Hade däremot denna anmärkning vunnit majoritet inom utskottet eller hade utskottet varit enigt om densamma, då är det klart, att en alldeles ny fråga uppstått om formuleringen, och det hade varit en annan sak. Då hade frågan legat annorlunda till.

Ang. gransknina av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Vidare anförde:

Herr Lundqvist: Herr talman! Beträffande denna sista sak måste det väcka en viss förvåning, att herr Vougt helt kryper bakom den uppgiften, att det icke från oppositionshåll framförts något yrkande om en anmärkning under C. Hade det varit så, att socialdemokraterna ansett saken vara av den art, att den bort påtalas, men de icke ville vara med om en sådan anmärkning, som det här talats om, hade de väl varit oförhindrade att, när det av herr Lindskog ställda yrkandet avslagits, själva framställa ett yrkande om en anmärkning under C.

Jag vill vidare till herr Erlander endast säga, att år 1933 uttalade sig riksdagen för att arbetslöshetskommissionen skulle höras beträffande kommunala beredskapsarbeten. Jag har i reservationen pekat på fall, där sådant hörande icke skett. Jag nöjer mig med detta exempel. Jag skulle kunna draga fram andra, men jag vill icke i onödan förlänga debatten. Vidare har jag konstaterat, att herr Erlander, trots det att han haft ordet flera gånger, dock icke försökt att på något sätt visa, huru det vore möjligt, att, när man splittrat kontrollen, man skulle kunna tillse, att arbetskraften icke komme att kvarhållas längre än som vore lämpligt och i överensstämmelse med hänsynen till näringslivets behov av arbetskraft. Det skulle vara mycket intressant att se, huru man skall kunna klara upp den saken, när man icke har lagt avgörandet i en central myndighets hand.

Slutligen sade herr Erlander med majoritetsmannens överlägsenhet, att efter hans kritik — och om man ville vara objektiv — måste nog alla erkänna, att det icke är mycket kvar av herr Lundqvists anmärkning. Jag undrar endast, om herr Erlander är rätte mannen att tala om objektiva synpunkter i denna speciella fråga.

Herr Lindskog: Herr talman! I anledning av herr Lundqvists yttrande, att det stått fritt för majoriteten i utskottet att framställa en anmärkning under C, vill jag blott lämna den upplysningen, att, sedan anmärkning enligt § 107 avslogs, framställde herr Mosesson ett yrkande om anmärkning under C. Vid votering om denna anmärkning nedlade naturligtvis högern och herr Bergman, som röstat för en anmärkning enligt § 107, sina röster. Herr Mosesson blev emellertid *ensam* om anslutning till en anmärkning under C!

Herr Fast: Herr talman! Jag vill i anledning av den skildring av utskottets inre arbete, som herr Lindskog lämnat, blott säga, att så lättvindigt går det icke till i utskottet, att man blott framställer ett yrkande om anmärkning enligt § 107 mot en departementschef, utan det skall vara klart formulerat vad anmärkningen grundar sig på och vad den går ut på. Det är dessa grunder, som i detta sammanhang varit avgörande. Att vi icke velat ansluta oss vare sig till en anmärkning enligt § 107 eller till en anmärkning under C, är anledningen till att vi både i kammaren och ute i landet ansett oss kunna försvara vad som härvidlag ägt rum.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 5.

Herr statsrådet Wigforss avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 308. angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

Andra kammarens protokoll 1933. Nr 31.

Ang. granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

nr 309, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 310, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 312, angående överenskommelse om svensk-danskt samarbete för bekämpande av mul- och klövsjukan.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar jämte en i ämnet väckt motion.

Fullmäktige i riksgäldskontoret — som den 10 juni 1937 uppdragit åt fullmäktiges ordförande fil. dr K. Hildebrand, fullmäktigen A. Lindqvist och riksgäldsdirektören F. Sandberg att verkställa vissa utredningar i ärendet — hade med skrivelse den 20 januari 1938 till riksdagen överlämnat ett av 1937 års riksdag begärt yttrande i anledning av då föreliggande förslag angående förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. Samtliga till ärendet hörande handlingar hade hänvisats till bankoutskottet.

Till utskottets förberedande handläggning hade vidare hänvisats en inom första kammaren under nr 241 väckt motion av herr *Lindhagen*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering förordat låta verkställa ändrings- och reparationsarbeten beträffande riksdagshuset;

dels ock för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1938/39 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1,378,000 kronor;

B) att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att efter erforderlig utredning till riksdagen inkomma med förslag till ordnande av planen framför riksdagshuset; samt

C) att förevarande motion I: 241 måtte anses besvarad med vad ovan anförts och hemställts.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

1) av herrar *Holmgren, Ehrnberg, Bjurström, Swartling, Osberg* och *Svedman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad reservanterna i sin motivering förordat låta verkställa ändrings- och reparationsarbeten beträffande riksdagshuset;

dels ock för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1938/39 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett reservationsanslag å 1,358,000 kronor;

B) att riksdagen må — — — (= utskottet) — — — framför riksdagshuset; samt

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

C) att förevarande motion I: 241 — — — (= utskottet) — — — och hemställts; samt

2) av herr *Paulsen*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen förordats låta verkställa ändrings- och reparationsarbeten beträffande riksdagshuset;

dels ock för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1938/39 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1,118,000 kronor;

B) att riksdagen måtte — — — (= utskottet) — — — framför riksdagshuset; samt

C) att förevarande motion I: 241 — — — (= utskottet) — — — och hemställts.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! År 1905 uppläts detta hus åt riksdagen. Nu kommer man 33 år senare med krav på anslag icke blott på 1,700,000 kronor för nödvändiga underhålls- och reparationsarbeten utan även på 1,500,000 kronor för vissa anordningar, som avse att öka bekvämligheten och underlätta riksdagens arbete. Man behöver icke vara utrustad med någon slags fjärrskådarblick för att kunna förutspå, att om cirka 30 å 40 år komma nya krav på anslag för tillgodoseende av nya krav på bekvämlighet. Pretentionerna växa ju. Jag säger emellertid icke detta såsom en anmärkning utan vill endast konstatera faktum. Tiden går framåt, och pretentionerna komma att växa. Riksdagens verksamhet kommer tvivelsutan att utvecklas och intensifieras, och därmed komma krav på ökat utrymme. Det blir för dem, som då leva, ofrånkomligt att tillgodose behovet av ökat utrymme antingen genom att bygga på en våning på detta hus eller bygga ut det med flyglar eller också, vilket är det troligaste, genom ett nytt riksdagshus. Att man så där vart 75:te eller 100:de år bygger ett nytt riksdagshus anser jag icke vara så märkvärdigt.

Med den inställning, jag har till denna fråga, är det också helt naturligt, att jag icke nu velat vara med om något annat än sådant, som innebär ett nödvändigt underhåll och utgör anordningar, som äro till verkligt gagn för riksdagens arbete. Det är främst dessa synpunkter, som lett oss reservanter, när vi till detta betänkande fogat en reservation, ovanför vilken mitt och andra namn äro tecknade. I denna reservation ha vi kommit med åtskilliga förslag, vilka — det måste jag säga — icke hos mig framkallat någon nämnvärd entusiasm, men som jag ansett mig kunna gå med på, därför att de innebära vissa fördelar för riksdagens arbete. På en punkt äro emellertid alla reservanter fullkomligt eniga, och det är, när det gäller det motstånd, som vi rest mot tanken på att anordna en nedre hall i riksdagshuset — detta framför allt på grund av de konsekvenser, som skulle följa med ett dylikt arrangemang. Vi ha därvidlag haft samma uppfattning, som byggnadsstyrelsen givit tillkänna. En konsekvens därav skulle först och främst bli den, att den vackra trappan utanför riksdagshuset skulle bort. Man vill lämna ett trappsteg kvar åt oss. Nu tror jag, att, särskilt på vintern om det kommer ett kraftigt yrväder, åtföljt av ett kraftigt töväder, detta trappsteg säkerligen icke skulle räcka ens till att hålla vattnet utanför. Den vackra trappan skulle emellertid bort. Det vore ur estetisk synpunkt synnerligen olyckligt, om den trappan toges bort.

Att i övrigt röra vid fasaden anser jag vara fullkomligt oriktigt. Det är naturligtvis lika oriktigt som när någon, vilken ser en vacker tavla, som han gärna

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
vill ha, men finner brister på densamma, vill ändra denna tavla samt börjar måla om den. Denna fasad är en konstnärs skapelse. Arkitekten har skapat denna fasad, och den bör få stå kvar, såsom han tänkte sig den, då han gjorde den. Nu kan man mot detta resonemang göra den invändningen, att jag har själv varit med på att göra ändringar på taket, och jag är med om att delvis taga bort ornamenteringen. Ja, det är sant, att man kan göra den invändningen, men jag kan bemöta den invändningen med att säga, att arkitekten själv önskat få bort dessa utväxter på taket. När arkitekten gjorde upp ritningarna, hade han tänkt sig en kupol på riksdagshuset, och i samband med denna kupol krävdes en viss utsmyckning av taket, vilken utsmyckning, när kupolen är borta, också saklöst kan vara borta. Däremot är jag icke säker på att arkitekten skulle ha gillat, att man skapade om hela fasaden och tog bort trappan och sålunda gav porten och entrén en helt annan form än han tänkt sig från början.

Om man nu tänker sig, att detta förslag genomförts, kommer man från detta trappsteg direkt in i vestibulen, som är sänkt i nivå med detta trappsteg. Vi möta så den stora huvudtrappan, som på grund av vestibulens sänkning måste utökas med minst åtta trappsteg. Sålunda kommer trappan att sluta mycket närmare porten än den nu gör. Sedan skola vi bege oss ned till den nedre hallen, där vi ha våra kläder. För att komma dit måste vi utför en eller ett par trappor med sexton trappsteg. När vi så kommit ned till detta rum, som endast har artificiell belysning, skola vi där placera våra kläder. Sedan skola vi antingen gå uppför trapporna eller taga hissen, innan vi komma till de övre våningarna.

Att en anordning med garderoberna nere i den undre hallen kan ha sina fördelar, vill jag naturligtvis ingalunda bestrida. Ty hade så icke varit fallet, hade något förslag därom naturligtvis icke kommit. I synnerhet måste man säga, att det är fördelaktigt i regnväder, ty det är en olägenhet med den nuvarande anordningen, att vi ha våra våta kläder hängande alldeles utanför salen. Fördelarna med en sådan anordning tror jag emellertid icke kunna uppväga nackdelarna med en anordning med en central hall. Det kan hända litet var, det kan hända den bästa, att ha glömt något i rocken. Sitta vi nu inne i kammaren och vilja hämta vad vi glömt eller lägga något i rocken, skola vi nedför trapporna för att komma ned i hallen och sedan skola vi upp igen. Vi ha det mycket ginare och bekvämare nu.

Men det är i all synnerhet, när det gäller att hålla reda på var man har en riksdagskamrat i huset, som ganska stora olägenheter äro förenade med det nya förslaget. Såsom det nu är ordnat, går det ofta till på följande sätt, när någon vill konferera med åtskilliga av oss. När han konfererat med t. ex. mig, frågar han kanske, om den eller den finnes tillgänglig, och då går jag till dennes klädhängare här uppe och ser efter, om hans kläder finnas där, och kan därefter giva besked om att vederbörande finns i huset, varvid det är ganska lätt att få reda på honom. Om vi nu få den nya hallen, måste helt andra anordningar utföras för att denna upplysningsverksamhet skall kunna ordnas. Vi måste ha direkta telefoner från kammaren eller från korridoren dit ned och påpassning på dessa telefoner, om man ringer ned och frågar, om den eller den finns tillgänglig o. s. v. Med en sådan anordning kommer utan tvivel att följa personalökning utöver den, som tillkomsten av hallen gör absolut nödvändig. Det finns så många som få nöja sig med enklare anordningar för att förvara sina kläder än dem vi för närvarande ha. Jag kan åtminstone för min del ej stå till svars med att lägga ned 471,000 kronor ävensom ökade årliga kostnader för avlöning av behöflig personal för en sådan här anordning, som jag ej kan finna vara nödvändig och ej heller vara till verkligt gagn för riksdagsarbetet samt knappast innebära någon ökning av bekvämligheten i detta hus. Det blir

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
nog, som en av mina riksdagskamrater häromdagen sade till mig, när vi talade om denna sak, ganska dyra rockpengar.

Herr talman! Med dessa ord ber jag för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet förgade reservationen.

Herr Paulsen: Herr talman! När en nyvald riksdagsman för första gången kommer in i detta hus och går uppför stora trappan, så är han säkerligen både stolt och glad över att få arbeta i ett sådant fint hus. Men så småningom blir han mera kräsen, och det går honom på samma sätt som det gick gubben, som varit intagen på lasarett. När han kom hem och de frågade honom, om han nu var glad över att komma hem, så svarade han: ja, det borde jag egentligen vara, men så är det icke; jag har blivit på något sätt förfinad, jag har blivit van vid höga fina salar, ljusa trevliga rum och sköterskor i vackra kläder, som ta på mig med mjuka händer; nu tycker jag, att stugan är för låg, att rummet är för litet och att gumman ej är fin tillräckligt; det är beklagligt men så har det gått. Det har gått precis på samma sätt med riksdagsmännen här i huset. Huset är ej vackert nog, det finns ej tillräckligt många rum, luften är dålig och allting är eländigt, och man vill ha ett nytt hus. Förslaget härom föll ju redan föregående år, men nu vill man göra kolossala förändringar beträffande detta hus.

Vad det yttre angår skall det ej göras mera, än att man tager bort en del prydnader, och det sker därför, att arkitekten säger, att de måste tagas bort, ty annars kan man ej tätat taket. Jag tänker, att om jag tagit med mig en murare hemifrån, skulle arkitekten blivit på det klara med, att hans utsago ej var mycket värd. Vad skola vi göra med de många rummen? Det skall bli 30 rum på vinden. Jag undrar, vad man skall ha dem till. Om vi gå från strömmen runt om huset, så finna vi, att där ligga 12 rum, i vilka man mycket sällan ser någon människa. Så ha vi de 7 rummen för tillfälliga utskott, vilka rum äro mycket litet använda. Vidare ha vi statsrådsrummet vid bankoutskottets lokal. Det har under alla dessa år, jag varit i riksdagen, aldrig blivit använt. Det blir sammanlagt ungefär 20 rum, som ej användas i någon nämnvärd utsträckning. Men nu skall man därtill ha dessa 30 rum på vinden, och vad man skall ha dem till, har jag mycket undrat över. Det har sagts, att man kan bli sjuk och att det då kan vara gott att ha någonstans att taga vägen. Mätte Herren bevara oss från så stor sjukdom i kammaren, att vi skulle komma att fylla alla dessa rum.

Vad sedan angår den nedre hallen, så blir det en mörk låda, som naturligtvis skall ha elektrisk belysning. Där skuffas man in i denna lokal för att lägga av sina rockar. Det blir en trängsel utan like. Jag skall emellertid ej yttra mig vidare därom. Herr Holmgren har talat så förnuftigt om hur det i detta fall kommer att ställa sig, att jag ej behöver gå in på den saken.

Vad jag vill komma till är, att jag vill, att huset skall göras i ordning, att taket skall tätas, att restaurangen och köket skola omändras samt att det hela skall göras fint och bra. Jag vill ej vara med om att det skall göras någon förändring här i kammaren. Man har därvidlag påpekat, att här borde utrymmet ökas, därför att det var för smått tilltaget. Detta förslag har emellertid strandat av praktiska skäl. Jag tycker ej, att bänkarna äro för små. Här sitter Janne Nilsson och jag tillsammans, och jag skulle tro, att det är de hårdast belastade bänkarna i denna kammare. Anledningen till att Janne Nilsson ej sitter här så mycket nu, är emellertid ej, att vi trängas, utan anledningen till att han ej sitter här nu, veta vi alla i kammaren är en helt annan.

Jag vill med detta ha sagt, att jag ej vill vara med om utskottets förslag och

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
ej med om det förslag, som framlagts av de många reservanterna med herr Holmgren i spetsen. Jag vill, att huset skall bli fint och vackert samt att det skall göras i ordning, så att även de, som ha svårt att trivas, därför att luften är så unken, skola trivas med vad jag föreslagit.

Jag ber därför att få yrka avslag både på utskottets hemställan och den av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen och bifall till min reservation.

Herr Andersson i Falkenberg: Herr talman! Jag ber att få erinra om att det nu är tredje året i följd, som riksdagen haft att behandla frågan om förändringar beträffande riksdagshuset. Två särskilda gånger har riksdagen begärt utredning, och utredningsuppdraget har överlämnats åt riksgäldsfullmäktige. 1936 begärdes sålunda, att fullmäktige skulle verkställa utredning och utarbeta förslag till genomgående förändringar av riksdagshuset, och förslaget kom 1937, alltså förra året. Riksdagen ville då ej taga förslaget i dess helhet, sådant det förelåg, utan gav i stället vissa direktiv åt riksgäldsfullmäktige och hemställde om att få ett nytt förslag till innevarande riksdag, och det är det som nu föreligger här till behandling.

I olikhet mot vad förhållandet var förra året äro riksgäldsfullmäktige nu fullständigt eniga om det framlagda förslaget. Olika meningar hava eljest framkommit i fråga om vilka förändringar av riksdagshuset som skulle vidtagas. Det finns en grupp, som ej haft någon talesman i utskottet. Det är den som vill göra så litet som möjligt för att snarast möjligt få ett nytt riksdagshus. Det finns en annan grupp, som företrädes av herr Paulsen. Den vill göra så litet som möjligt men ändå ej ha ett nytt riksdagshus. Vidare ha vi en tredje grupp, som anser att man skall göra allt som kan anses vara nyttigt och behöfligt men ingenting därutöver. Sedan är det en fjärde meningsriktning som gör sig gällande, och den vill, att man inom det nuvarande riksdagshuset skall söka så mycket som möjligt utnyttja alla utrymmen som finnas. Jag tror, att man har anledning att taga på denna fråga med litet större allvar än åtminstone herr Paulsen gjorde.

I vad avseende är det nu i verkligheten som de olika meningarna skilja sig åt? Herr Paulsen vill gå in för ett rent underhållsarbete. Han vill ej lämna sin medverkan till att något nytt utrymme kommer till. Han vill vara med om att täta taket och vill vara med om att göra restaurangen i ordning, och det kan ju ha sina särskilda orsaker. Kostnaderna enligt herr Paulsens förslag stanna vid ett belopp av 1,637,800 kronor. Det är sålunda ingen liten summa, som herr Paulsen vill vara med om att offra. Gentemot utskottsmajoritetens förslag innebär emellertid hans förslag en besparing på ungefär samma belopp eller med 1,619,600 kronor.

De reservanter, som här företrädas av utskottets vice ordförande, vilja gå med på det väsentliga av vad som föreslagits av riksgäldsfullmäktige. Det är dock en speciell sak som de ha riktat sig emot, och det är den s. k. nedre hallen. Den vilja de under inga förhållanden vara med om. Om man nu bifaller deras framställning, följer ju därmed också, att de nu befintliga ingångarna bli oförändrade och att de nuvarande hissarna vid huvudingången komma att bibehållas ehuru i något förändrad form. Hissarna vid Riksgatan skulle flyttas in i trappornen, och på det utrymme som därmed erhålles skulle inredas rum, som skulle användas för riksdagsarbetet.

Utskottets nu föreliggande förslag innebär som förut nämnts ett bifall till det av riksgäldsfullmäktige framlagda förslaget. Detta innefattar även inredandet av denna nya hall, som vissa av riksdagens ledamöter ej synas anse böra komma till utförande. Med denna nya hall följa fyra nya hissar, som möjliggöra snabbare transport upp och ned på olika håll till olika våningar

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
inom riksdagshuset. Man får visserligen sänka trappan åt huvudingången, och däremot har herr Holmgren riktat sig. Jag tror emellertid ej, att den saken är så farlig. Inom parentes vill jag säga, att de olägenheter som detta skulle medföra kunna kanske till viss del förebyggas, såsom också påpekats i utskottet, och arkitekten har också lovat att taga detta under övervägande. Det kan i viss mån vidtagas den ändringen, att de två trappsteg som finnas innanför porten läggas till det trappsteg, som finnes utanför, så att man sålunda låter tre trappsteg komma utanför. Därigenom kan man i stort sett bibehålla den monumentala ställning som den nuvarande trappportalen har.

De förändringar som vidtagas i samband med den nedre hallens inredande föra med sig, att man får en vacker ingång även från Riksgatan. Var och en som är van att gå i detta hus och kommer in från det hållet, får medge, att den nuvarande ingången lämnar ett allt annat än behagligt intryck. Och att den ej kan giva något särskilt gott intryck av hur riksdagen vill ordna sina förhållanden, torde var och en förstå. Det har alltmer utvecklats sig därhän, att en avsevärd del av riksdagens ledamöter gå in den vägen. Även de besökande, som använda ingången från Riksgatan, kunna ej få något gott intryck.

Sedan har det gjorts en erinran emot att, när man kommer in genom huvudingången, får man gå ned för sexton trappsteg för att komma till den nedre hallen, såsom påpekats av herr Holmgren. Det är ju riktigt, men medför detta verkligen någon särskilt stor olägenhet? När man kommer ned, har man ju hissar att fara upp med, och om man vill gå upp, har man den nuvarande trappan, visserligen något utökad men ej så mycket, att det kan vara något speciellt att erinra däremot. Genom de föreslagna förändringarna får man även möjlighet att helt utnyttja trappornen för att få ökat lokalutrymme. Reservanterna hålla ju på att de hissar som finnas åt Riksgatan skola flyttas in i trappornen, men därigenom blir lokalutrymmet förminskat.

Jag tror således för min del, att det förslag som här föreligger från utskottsmajoritetens sida är värt beaktande. Det har ju som förut nämnts enhälligt tillstyrkts av riksgäldsfullmäktige, och det har fått en vävillig och god behandling inom utskottet. Visserligen förefinnas vissa rent formella erinringar från byggnadsstyrelsens sida, men var och en som läser, vad byggnadsstyrelsen har yttrat i detta ärende, måste medgiva, att de erinringar, som förts fram därifrån, ha kommit fram, därför att byggnadsstyrelsen ansett sig skyldig att påpeka dessa saker. Var och en som litet känner till byggnadsverksamhet, vet ju, att det ej uppstår någon större eldfara genom att man lägger en trappa vid den ena eller andra sidan. Eldfaran kan ej ökas därigenom, att trapporna flyttas från det nuvarande läget till ett annat bredvid.

När man säger, att hallen blir mörk och ej får direkt dagsljus, så är det nog riktigt, men vi veta av våra erfarenheter från olika områden, att även ett utrymme, där man ej kan få in dagsljus, kan bli ljust och trevligt. Vad vinner man med utnyttjandet av denna hall? Man vinner framför allt, att man får en samlingsplats, dit alla som skola in i detta hus och vilja lämna av sina kläder måste gå. Man får lättare att hålla reda på var ledamöterna finnas och var man har att söka dem. I olikhet med vad herr Holmgren påpekade, att man först skulle få springa hit upp och sedan gå ned i hallen för att få reda på om en ledamot finns i riksdagshuset, vill jag framhålla, att först går man in i hallen, och där kan man få reda på om en ledamot finns här. Det framgår av om hans kläder finnas därnere eller ej. Genom utskottets förslag få vi en vacker och trevlig entré från Riksgatan, och i stort sett blir hela trappuppgången oförändrad.

Mot herr Paulsens påstående, att vi ha tillräckligt utrymme, som vi nu ha det, vill jag bestämt reagera. Förhållandet är ju — åtminstone har jag gjort

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
den erfarenheten — att det är nästan omöjligt att här i denna lokal finna ett rum, där man kan få sitta i fred och ro och arbeta. Det finns visserligen två å tre rum häruppe, men försök att komma dit och försök att få vara där ostörd, och ni skola få samma erfarenhet, som kommit mig till del. En av de största bristerna med det nuvarande riksdagshuset är att det saknar rum, där ledamöterna kunna få tillfälle att ägna sig litet åt sig själva. Hur skulle det gestalta sig, om vi genomförde de föreslagna förändringarna och skulle kunna ta de rum i bruk, som då skulle bli disponibla? Vi skulle i stort sett kunna få ett rum för varje länsbank. Det vore vidare önskvärt, att vi i detta rum kunde få en telefon, en skrivmaskin och ett skåp, där varje ledamot skulle kunna förvara sina tillhörigheter. På ett sådant rum skulle en riksdagsman kunna sitta i lugn och ro och utföra sitt arbete. Hur mycket skulle inte med en sådan ordning vara vunnet för den personliga trevnaden och hur skulle det icke underlätta det arbete, som en riksdagsman har att utföra förutom att vistas här i kammaren? Den som har sådana behov tror jag inte skall ge herr Paulsen rätt utan instämma med mig i stället.

Dylika rum skulle även vara till stort gagn om någon ledamot av riksdagen blir sjuk eller trött. Jag har själv vid flera tillfällen sett hur ledamöter av kammaren blivit illamående och varit i behov av litet vila. De ha då måst lägga sig på en bänk, och det har inte funnits möjlighet att ens skaffa en ordentlig huvudkudde. De ha fått ligga där i alla förbipasserandes åsyn. En sådan sakernas ordning kan inte vara svenska riksdagen värdig.

Mot det föreliggande förslaget har även riktats anmärkning från pressens sida, och det har påpekats att utrymmet i pressens lokaler blir för litet. Jag kan inte bedöma denna sak. Pressen får emellertid icke mera utrymme genom ett bifall till reservanternas förslag. Jag vill vidare erinra om att utskottets yttrande är så avfattat, att den som får i uppdrag att ombesörja dessa ändringsarbeten har möjlighet att på ett smidigt sätt tillämpa de grundlinjer, som uppdragits för arbetet. Det är en given sak, att den som har ansvaret för detta arbete, även kommer att försöka tillgodose de berättigade krav, som från pressens sida kunna framställas.

Jag anser således, herr talman, att det förslag som föreligger från riksgäldsfullmäktige och som förordats av bankoutskottets majoritet, erbjuder mycket stora möjligheter att åstadkomma det bästa möjliga resultat. Kostnaderna för detta förslag uppgå visserligen till ungefär 430,000 kronor mera än för reservanternas förslag. Ett genomförande av utskottets förslag är emellertid ägnat att skapa bästa möjliga trevnad och ordning både inom och utanför denna byggnad. Jag tror att det kan vara värt att offra denna summa för att nå detta resultat.

Jag skulle till slut vilja påpeka ytterligare en sak. Jag tror för min del, att om dessa ändringsarbeten enligt utskottets förslag komma till stånd, kommer talet om ett nytt riksdagshus att tystna. Jag tror att det är till stort gagn att så sker. Det kan icke vara till någon fördel för den svenska riksdagen, att man i tidningspressen och i den offentliga debatten allt som oftast skall kunna peka på att riksdagen behöver ett nytt hus, och att denna tanke hålles vid liv. Om vi nu iordningställa byggnaden på ett ordentligt sätt och utnyttja de möjligheter som föreligga, ha vi förutsättningar att få talet om ett nytt riksdagshus att tystna åtminstone för en avsevärd tid framåt.

På grund av vad jag anfört hemställer jag sålunda, herr talman, om bifall till bankoutskottets förslag.

Herr *Lovén* instämde häruti.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

Herr **Svedman**: Under de båda senaste riksdagarna ha till behandling framlagts förslag om ganska omfattande ombyggnads- och ändringsarbeten i riksdagshuset. Intet av dessa förslag har vunnit kamrarnas bifall. Förmodligen därför att de ansett dem vara alltför genomgripande. Dessa förslag ha inneburit starka ingrepp i byggnadens såväl yttre som inre arkitektur. Fjol-årets riksdag uppdrog därför åt riksgäldsfullmäktige att inkomma med nytt förslag i ärendet. Ett sådant förslag föreligger nu och har rönt ett sympatiskt mottagande hos bankoutskottet, särskilt på grund av att det, jämfört med tidigare förslag, är synnerligen behärskat. Riksdagshusets yttre arkitektur lämnas i huvudsak orörd; man tar bort obeliskerna och en del krön, men Sveagruppen, barriären och exteriören i övrigt få vara kvar. De monumentala delarna i byggnadens inre, särskilt den stora trappan från vestibulen och sammanbindningsbanan, lämnas också orörda.

Riksgäldsfullmäktiges byggnadskommitté har indelat de föreslagna ombyggnadsarbetena i tvenne grupper, dels förändringar och underhållsarbeten, som måste anses nödvändiga, dels önskvärda omändringsarbeten. Den första gruppen skulle betinga en kostnad av 1,720,000 kronor, den andra skulle bli något billigare, och det hela skulle sluta på en summa av ungefär 3,270,000 kronor.

Som tidigare påpekats har bankoutskottets majoritet helt och hållet godtagit riksgäldsfullmäktiges förslag, men en manstark grupp reserverar sig icke godkändt förslaget fullständigt utan uteslutit den s. k. nedre centrala hallen. En ensam reservant har yrkat bifall till utförande av de arbeten, som betecknas som nödvändiga. Ett bifall till hans reservation skulle säkerligen inte lösa riksdagens byggnadsfråga mer än för stunden.

De övriga reserveranterna ha som sagt motsatt sig inrättandet av den s. k. kapphallen, av såväl praktiska och ekonomiska som estetiska skäl. De estetiska skälen ha berörts av herr Holmgren, då han påpekade, att den stora stentrappan vid huvudingången skulle ersättas med ett enda trappsteg. Porten skulle sänkas 1.2 meter, d. v. s. den skulle få helt andra proportioner än vad den för närvarande har. Det skulle alltså bli en helt annan portal i huvudfasaden än den som arkitekten gjort, och den skulle verka störande på fasadens proportioner.

Om man icke inrättar denna hall, spar man i anläggningskostnad inemot en halv miljon kronor, men man spar betydligt mera genom att slippa de driftskostnader en dylik hall skulle kräva. Den måste nödvändiggöra en avsevärd utökning av vaktmästarekåren. Den skulle kräva bränsle och ljus i hög grad, då den icke har direkt tillgång till dagsljus. Dessutom skulle en dylik hall ta utrymmen i anspråk, som nu användas för andra ändamål. Jag vill som exempel endast nämna ett rymligt pappersmagasin, som innehåller rätt stora pappersförråd, som, om denna hall inrättas, måste hyras in i andra lokaler ute i staden. Det blir alltså ganska avsevärda kostnader för driften, som måste läggas till de siffror, som återfinnas i utlåtandet och reservationen.

Jag och mina medreserveranter kunna icke förstå vilka praktiska syften man vinner med denna hall. Det kommer icke att bli så lätt som det nu är att konstatera, om en riksdagsman finnes inom husets väggar eller inte. Man får nog i likhet med byggnadsstyrelsen, som avstyrkt förslaget om inrättandet av denna hall, förutsätta, att varken riksdagens ledamöter eller de besökande komma att begagna sig av hallen, som är avsedd att vara ett gemensamt kapprum för hela riksdagshuset, utan att många, som hittills skett, komma att fortsätta att taga upp sina ytterkläder, även om de inte låta sig avskräckas av att en källar-lokal i och för sig icke är någon lämplig garderob. Ty hur mycket och hur

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.) omsorgsfullt man än uppvärmer en dylik lokal, kan man nog inte frigöra den från en viss grad av fuktighet.

Reservanterna ha alltså enligt min mening anfört starka skäl för att avstyrka förslaget om byggandet av denna kapphall. I övrigt torde det säkerligen inte vara någonting att invända mot det nu framlagda förslaget till omändring och ombyggnad av riksdagshuset. Det är som sagt ett behärskat och måttfullt förslag i jämförelse med dem som tidigare framlagts. Avsikten är ju att genomföra ombyggnaden i tre etapper, och därom äro både utskottsmajoriteten och samtliga reservanter ense.

Jag vill inte upprepa vad andra tidigare i detta sammanhang ha sagt, utan slutar, herr talman, med att yrka bifall till herr Holmgrens m. fl. reservation.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Den förste talaren i detta ärende, herr Holmgren, yttrade i början av sitt anförande, att om vi nu göra en ombyggnad av riksdagshuset, komma inom trettio eller fyrtio år nya krav på ombyggnad och utvidgning av riksdagshuset att framställas. Jag tycker för min del, att resultatet av den ombyggnad, som nu föreslås, verkligen blivit gott, om det dröjer trettio till fyrtio år innan nya och starka krav på omändringar resas. Jag tackar herr Holmgren för denna profetia, och jag hoppas att den kommer att slå in.

När frågan om riksdagshusets ombyggnad var föremål för överläggning här i kammaren för två år sedan och vi hade att bedöma ett mycket vidlyftigt förslag till ombyggnad, tillät jag mig yttra, att man vid en ombyggnad borde först och främst utföra de arbeten, som äro nödvändiga för byggnadens bestånd, och därutöver vad som kan vara praktiskt och lämpligt för vinnande av bättre utrymmen och för undanröjande av vissa påtagliga olägenheter i fråga om byggnadens inredning. Detta anförande rönt då instämmande från många håll i kammaren.

Det förslag som nu föreligger och som är utarbetat genom riksgäldsfullmäktiges försorg, täcker enligt min mening i väsentlig mån de krav, jag då uppställde. Det har ju även vunnit en tämligen enhällig anslutning från bankoutskottets sida, och meningsskiljaktigheterna röra egentligen endast den s. k. nedre hallen. Jag skall därför inskränka mig till att något litet vidröra detta spörsmål.

Jag skall gärna erkänna, att när ombyggnadsförslaget började behandlas av riksgäldsfullmäktige, även jag var ganska betänksam mot denna nedre trapphall. De skäl, som emellertid framförts för densamma inrättande, ha enligt min mening varit fullkomligt övertygande. Det allra viktigaste skälet synes mig vara, att man genom anordnandet av denna trapphall kan nå fullt tillfredsställande kommunikationer inom byggnaden. Endast genom inrättandet av denna hall kan man få fram bästa möjliga anordning av hissarna. Reservanternas förslag innebär i detta avseende icke någon fullt tillfredsställande lösning. Reservanterna föreslå bibehållandet av hissarna på deras nuvarande platser mot Drottninggatan. Detta medför dels att de taga bort ett visst utrymme i bottenvåningen, som man bättre skulle kunna utnyttja, och dels att de icke bli på samma sätt tillgängliga som från den centrala trapphallen. Genom inrättandet av denna trapphall vinner man vidare kontroll över ingångarna till riksdagshuset. Det är ju under andra förhållanden ofantligt svårt att göra denna kontroll effektiv. Under nuvarande förhållanden finnes ofantligt många möjligheter att komma in i denna byggnad. Vi ha inte endast de båda mitt emot varandra liggande stora ingångarna; vi ha dessutom flera sidoringångar, t. ex. de båda sidoringångarna, som ligga mot riksbanken. Detta medför, att åtskilliga personer komma in i riksdagshuset, som egentligen inte

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.) skulle få komma in. Kontrollen av de besökande är överhuvud taget mycket bristfällig. Det må vara tillåtet att i detta sammanhang nämna, att det exempelvis i år har förekommit, att vilt främmande personer ha ertappats i utskottens lokaler, sysselsatta med att genomsöka utskottssekreterarnas papper. Detta borde vara tillräckligt för att visa, att en något bättre kontroll över besökarna här i riksdagshuset är nödvändig. En effektiv kontroll kommer under nuvarande förhållanden med bibehållandet av alla dessa små ingångar att ställa sig ganska besvärlig och kommer att kräva en ännu större utökning av personalen än den som man vill göra gällande skulle bli nödvändig genom anordnande av en nedre trapphall.

Det är mycket lätt att å ena sidan förälska sig i en viss anordning och att å andra sidan vara benägen till alltför mycket klander. Jag tror att man gått till dessa ytterligheter även när det gäller bedömande av riksdagshusets nuvarande skick. Jag vill icke höra till dem, som anse, att byggnaden är så urbota och otrevlig, som man från många håll gör gällande. Jag tycker även, att den nuvarande anordningen av garderoberna har kommit att spela en alltför stor roll i diskussionen för eller emot den centrala trapphallen. Den nuvarande anordningen är dock på intet sätt idealisk. Den medför den olägenheten, att kläderna hänga i en lokal, som egentligen för närvarande är riksdagsmännens rökrum. Det kan vidare vid vissa tillfällen förekomma — riksdagsmännen taga ju ofta bekanta med sig, t. ex. vid en remissdebatt — att det är så mycket folk i korridorerna, att det är hart när omöjligt att komma fram. Jag tror att man skulle kunna vinna en förbättring i dessa avseenden genom att förlägga garderoben till den undre trapphallen.

Det har vidare mot den föreslagna anordningen invänts, att man när man kommer ifrån Rikspanen in i vestibulen måste gå ned några trappsteg. Man bör då å andra sidan komma ihåg, att denna olägenhet uppväges av den fördelen att man, när man kommer ifrån Drottninggatan, har denna trapphall i plan med denna gata. Dess inrättande medför alltså den stora vinsten, att man har allting samlat på en central punkt, vare sig man skall åt ena eller andra hållet.

Jag vill därför ge uttryck åt den uppfattningen, att vi nu borde kunna samlas till en lösning av denna fråga i enlighet med utskottets förslag. Jag tror att den kostnadsökning, det här gäller, icke är större än att vi böra kunna taga densamma och uppnå en lösning av denna fråga, som jag för att tala med herr Holmgren hoppas skall bli bestående trettio till fyrtio år framåt i tiden.

Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Leffler* och *Ryberg*.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlättande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Lithander**, som anförde: Givetvis torde ingen inom andra kammaren hava haft någon erinran att göra emot att den vid plenum i kammaren den 3 maj 1938 beviljade interpellationen bliver föremål för statsrådets och chefens för kommunikationsdepartementet beaktande.

Det finns emellertid synpunkter utöver de av den ärade interpellanten an-

Interpellation. (Forts.)

förda, som böra bliva föremål för statsrådets övervägande. Det råder nämligen inom vårt land mycket delade meningar om önskvärdheten av att eventuellt övergå till högertrafik. Många hålla före, att olägenheterna äro större än fördelarna, i varje fall för den övervägande delen av landets egen befolkning.

I stort sett hela den nuvarande svenska befolkningen, något över 6 miljoner personer, gamla och unga, äro invanda vid vissa trafikregler. De gamla av ålder, de unga hava från början fått inpräntat i hem och skolor, hur man skall passera en väg och från vilket håll trafiken kommer.

Den svenska allmogen, som i mycket stor utsträckning trafikerar vägarna, är invand vid i Sverige gällande vägregler.

Skall allt detta behöva omändras, som det framhållits »i trafiksäkerhetens intresse»? Är det inte snarare önskvärt »i trafiksäkerhetens intresse» att bibehålla de trafikregler, som hela den inhemska befolkningen är van vid?

Finns det inte ganska enkla och billiga möjligheter att när utländska bilar passera svenska gränstullar de genom tydliga anslag på olika språk uppmärksammas på att det i Sverige gäller vänstertrafik.

Vill man understryka det genom att en tulltjänsteman, som klarerar bilen, lämnar bilföraren ett tryckt papper härom, är givetvis detta lätt ordnat.

Det har framhållits, att omkörning vid högertrafik är mindre riskfylld än vid vänstertrafik. *All* omkörning är riskfylld om ej stor försiktighet iakttages.

Olyckor förebyggas ej genom vare sig höger- eller vänstertrafik utan genom att försiktig körning iakttages samt hänsyn till andra. »Vägvett» hos varje bilist och varje cyklist är det viktigaste för att minska trafikolyckor.

Det är sant att våra grannländer, med vilka en ständigt ökad bilsamfärdsel äger rum, hava högertrafik, men vi hava även en ej obetydlig bilsamfärdsel med England, där någon övergång till högerkörning torde vara ganska osannolik.

Ett ur alla synpunkter synnerligen beklagligt olycksfall i Danmark den 26 sistlidne april har i ovanberörda interpellation ävensom i pressen framhållits såsom belysande behovet av att i Sverige övergå till högertrafik. Av polisutredningen i Danmark har emellertid, enligt meddelande av T. T. i Sydsvenska Dagbladet den 1 maj 1938, icke framgått, att den svenska bilen kört felaktigt, men väl att den mötande danska lastbilen dels befunnit sig på fel sida av vägen, dels haft för hög fart. Denna mycket beklagliga olycka kan alltså ej åberopas såsom argument för högertrafik i Sverige.

Till sist ett skäl för betänksamhet och som det synes mig ett viktigt dylikt. Kan det vara välbetänkt att i dessa tider med stor skattebelastning för hela befolkningen gå in för en bestämmelse, vars kostnad säkerligen ej stannar vid beräknade 8 å 10 miljoner kronor? Det är ej enbart refuger, signalväsende m. m. i storstäderna, som få ändras, utan automobilismens vägmärken över hela riket få omflyttas. Finnas ej enklare och för skattebetalarna billigare möjligheter att nöjaktigt lösa frågan?

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande fråga: Behagar herr statsrådet vid besvarandet av den 3 maj 1938 av andra kammaren beviljade interpellationen rörande eventuell övergång till högertrafik även beakta ovan anförda synpunkter?

Denna anhållan bifölles.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.59 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 4 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning bankoutsrottets utlåtande, nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivning. *Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar.*

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar.

(Forts.)

Herr **Osberg**, som anförde: Herr talman! Eftersom jag tillhör reservanterna, skall jag be att få framföra de synpunkter, som varit avgörande för detta mitt ställningstagande. När vi i år började behandlingen i utskottet, uttalades det från flera håll, att vi borde försöka ta hänsyn till varandras uppfattning i denna sak, så att vi i görligaste mån kunde komma till ett enhälligt beslut. Jag har trott, att när man gör ett dylikt uttalande, är det vanligt att man då får jämka med sig för att det skall kunna bli något helt. Det visade sig dock snart, när debatterna kommo i gång, att det icke var så ärligt menat med sammanjämkningen från vissa ledamöter, utan man höll stramt på vad riksgäldsfullmäktige hade föreslagit.

Orsaken till att frågan blev återremitterad till riksgäldsfullmäktige i fjol var just den omständigheten att en stor majoritet inom utskottet vänt sig emot den mycket omtalade hallen. Man hade då tänkt sig, att när ett nytt förslag framkom, denna sak, vilken ju utgjorde det egentliga tvistefröt, skulle ha blivit släppt, men så var icke fallet. Det må vara mig förlåtet, om jag själv har den uppfattningen, att detta nog innebär ett mycket försåtligt försök att komma fram till vad man önskade i fjol. Meningen var väl, att man nu skulle taga tre fjärdedelar av hela programmet, varefter det icke skulle bli mycket kvar — det bleve huvudtrappan och så en del av planen kvar. Följden skulle bli, att det hela komme att te sig rätt ofullständigt, och så säger man — ja, detta blev icke som vi tänkt, vi måste ut på planen och få den sänkt och få den genomgång som man ursprungligen hade tänkt sig. Detta är nu min personliga uppfattning, men det kunna herrarna skriva ned, att om det nu blir så, att majoriteten får sin vilja fram, dröjer det icke många år förrän man säger, att det behöver ytterligare fullständigas. Det finns ju tecken, som tyda på, att man icke heller med byggnader, som uppföras nu, är så noga, när det gäller horisontalplanet. Vi kunna som bevis ta kanslihuset. Det ligger också på två höjdlägen, ett i höjd med entrén och ett en och en halv våning under markytan från entrén sett. Man talar om hur förnämt det där huset är, men jag har talat vid vaktmästare där, som äro alldeles bestörta över hur det är ordnat och hur de få springa som yra höns för att vägleda folk som kommit ned i bottenvåningen och vill komma ut.

Skall det nu bli så kolossalt förnämt med hallen här nere i riksdagshuset? Vi ha gjort flera besök och vid flera tillfällen studerat platsförhållandena under ledning av byggnadsrådet Nilsson, men det har då icke kunnat

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.) påvisas någon annan nytta med hallen än den, att riksdagsmännen skulle få hänga sina kläder där nere. Låt oss då tänka oss, att alla komma från Riksgatan och går in där! Då kunde det ha sin betydelse, men folk bor ju också i andra trakter av staden och komma då vanligtvis in från stora ingången. De skulle då icke ha tillgång direkt till hiss där, eftersom de bägge hissarna, som nu finnas där, skulle slopas. Vidare skulle den vackra trappan borttagas — det skulle bli ett trappsteg kvar — och man skulle bli tvungen att gå ned i hallen. När man sedan kommer ned i hallen, skulle man ta hissarna där; i stället för att folk bör sträva efter höjden och ljuset skulle man här bjuda på djup och mörker. Man skall gå ned 16 trappsteg, så skall man där hänga kläderna och så marschera upp igen, om man icke ville begagna sig av de förnämna hissarna, som det talas om i utskottsutlåtandet. — Detta är nu min tjugusjunde riksdag, och jag har alltid beundrat den vackra entrén här och har aldrig vantrivts i huset. Ser jag på mina yngre kamrater, så finner jag, att de använda sig sällan av hissar utan gå upp för trapporna, och det är bara nyttigt och nödvändigt för de yngre att få någon motion här i huset, ty de bli bara förslöade, om de skulle åka hit och stiga in i hissar. Kunna icke dessa unga män ta några trappsteg, som de göra nu? De belamra aldrig hissarna här, och vad är det för övrigt som hindrar att man moderniserar hissarna eller sätter in nya hissar i de gamla trummorna och gör dem snabbgående?

Av utskottets värderade ordförande fick jag löfte om att vända mig till byggnadsrådet Nilsson för att låta honom upprätta förslag till hur man skulle ordna med hissarna. Jag fick också både ritningar och prisuppgifter på vad det skulle kosta om man sänkte hissarna vid Riksgatan ned till gatunivån. Det skulle kosta 41,000 kronor för hissarna i båda hörnen av huset. Men det finns en annan utväg. Man kunde flytta in hissarna ett par tre meter emot varandra, då kommer man med mindre besvär ned till gatunivån. Då bleve det emellertid en något högre kostnad för upptagande av nya hisstrummor, man skulle då komma upp till 68,000 kronor. Man skulle kunna tänka sig ytterligare ett förslag, som gick ut på att lägga hissarna vid den redan befintliga hallen vid ingången från Riksgatan, en hiss på vardera sidan om trappan, samtliga hissar, dels de båda vid stora ingången och dels de båda från Riksgatan skulle utgå från riksdagsplans höjdläge och Riksgatans nivå, och ända upp till attikvåningen och den nya tilltänkta våningen. Man frågar sig då: Vilka anspråk ha egentligen de som önska en ännu bättre lösning? Sådana anspråk tycker jag skulle man kunna rubricera som orimliga. Vi ha denna underbara hall, som ligger mellan plenisalarna. Det är icke säkert, att ni satt er in i vad denna betyder, men där skulle då de s. k. hallhissarna, fyra stycken, gå upp. Det fönster som finns vid Brantings byst skulle apteras till ingång för en hiss, fönstret vid Staaffs byst skulle bli ingång till en annan hiss, och sedan skulle ytterligare två fönster borttagas och få tjäna som ingångar till hissar. Således skulle man få taga bort de fyra fönstren, som nu lämna sidljus till hallen. Jag behöver icke tala om för kamraterna här, vad det skulle betyda. Nog har väl ändå denna sammanbindningskorridor eller hall en stor uppgift att fylla! Hur ofta ser man icke där första- och andrakammarledamöter resonera om sina gemensamma angelägenheter och ha det trevligt där.

Vi kunna göra ett annat tankeexperiment. Låt oss säga, att det är ett plenum som i dag, då vi kanhända få lov att gå härifrån vid 11- eller 12-tiden i natt. Då gå alla ut och hämta sina kläder och gå ut i trapporna åt bägge hållen, och det är ingen människa som använder sig av hiss. Men hur skulle det bli sedermera? Jo, då skulle vi få rusa ut till stora trappan, och inte bara gå ned för denna utan vi skulle få gå ytterligare 16 trappsteg ned till hallen för att

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

hämta våra ytterkläder och så springa upp samma trappsteg igen, vilket ju måste anses för en mycket stor olägenhet. Den som vill utan förutfattad mening sätta sig in i dessa spörsmål kan icke, enligt min tanke, lämna sin röst åt ett sådant löst hopkommet förslag som just detta med denna hall.

Men jag återgår till vad jag sade nyss. Man kommer att finna att det blir så meningslöst, att man så fort sig göra låter kommer att höja ett rop på, att nu skola vi sänka planen där ute, och det är icke utan, att majoriteten i utskottet därvidlag har räckt riksgäldsfullmäktige ett litet finger. Det brukar ju heta, att »när man ger en viss potentat ett finger, tar han hela handen». Jag skall tillåta mig att här läsa upp en passus i vad utskottet här yttrat, och nu skall jag be er vara vänliga att höra på, ty det är en viktig sak, det gäller en besparing på en halv miljon kronor, och det är ju också pengar. Utskottet säger så här:

»Beträffande slutligen frågan om *ordnandet av riksdagshusets omgivningar* biträder utskottet fullmäktiges förslag, att riksdagen skulle uppdraga åt fullmäktige att verkställa utredning av denna fråga. I frågans nuvarande läge finner utskottet emellertid icke lämpligt, att utredningen på sätt fullmäktige ifrågasatt skulle bindas av ett uttalande om planens bibehållande i det höjdläge, den för närvarande har. Ehuru utskottet hyser den uppfattningen, att någon avsevärdare sänkning av planen icke bör ifrågakomma, anser utskottet, att möjligheten av en mindre sänkning av densamma bör stå öppen, därest så vid närmare övervägande skulle befinnas vara till fördel, exempelvis för att markera en skillnad mellan Norrbro och riksdagshusplanen. Fullmäktige hava förutsatt, att förslag i ämnet skulle framläggas redan för 1939 års riksdag. Enligt utskottets mening torde det vara lämpligare att frågans utredning och avgörande uppskjutes till dess arbetena med själva riksdagshuset blivit i huvudsak slutförda.»

Kan utskottet uttala sig på ett tydligare sätt för att ange, att så fort som detta är utfört, kommer man att fordra, att planen där utanför skall sänkas och man skall fortsätta vidare? Nå, varför vill man då sänka med en halv meter just nu? Jo, för att markera att man icke går direkt in från grusplanen till riksdagen. Så ligger saken till.

Jag tycker nu, att det är rätt så tråkigt att behöva gå emot riksgäldsfullmäktige, men jag måste kämpa för den uppfattning, som jag kommit till i saken, det vill jag icke sticka under stol med, och något annat kan icke vara riktigt. Jag vill emellertid framhålla, att jag befinner mig i ett mycket gott sällskap. Vi ha nämligen byggnadsstyrelsen på vår sida, och det få herrar riksgäldsfullmäktige ursäkta, att när det gäller byggnadsföretag, måste jag sätta större tilltro till byggnadsstyrelsen än jag kan göra till er. Vi ha ju en kamrat här, generaldirektör Leo, som är chef för byggnadsstyrelsen, och han har alltid ansetts ha en god och sund uppfattning i olika frågor. Jag talade med honom i dag, och han sade att det är alldeles på tok att ge sig ned i den där hallen, när man icke behöver göra det. Därtill kommer, att denna hall skulle få artificiell belysning både sommar och vinter, ty det finns intet fönster där. Jag tycker, som jag sade, att vi komma tids nog in i mörkret; så länge vi kunna, böra vi hållas i ljuset och sträva uppåt. Jag skall läsa upp något av vad byggnadsstyrelsen sagt:

»Mot förslaget om anordnande av en central hall har byggnadsstyrelsen rest invändningar och ansett anordningen ur arkitektoniska och praktiska synpunkter icke innebära en tillfredsställande lösning, enär såväl flera av riksdagens ledamöter som de flesta besökande sannolikt allt fortfarande komme att begagna huvudentrén, vars vestibul, även efter den föreslagna sänkningen, komme att ligga avsevärt — närmare en våning — över hallens nivå. På

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
grund härav skulle hallen knappast komma att utnyttjas i den utsträckning fullmäktige i sitt förslag räknade med och det bliva nödvändigt att allt fortfarande behålla de nuvarande kapprummen i de övre våningarna. Vidare ansåge byggnadsstyrelsen hallen komma att erbjuda ett mörkt och i viss mån dystert utrymme, som ständigt måste hava artificiell belysning. Den föreslagna lösningen medförde dessutom, att huvudtrappan måste förlängas, varigenom den komme att bliva mindre bekväm. Även beträffande hissarnas placering i hallen hade byggnadsstyrelsen framställt anmärkningar. Slutligen ville styrelsen med hänsyn till det anförda och på grund av kostnadernas storlek — för anordnande av hallen m. m. och de fyra hissarna sammanlagt 471,000 kronor — starkt ifrågasätta lämpligheten av de i förslaget E ingående förändringarna i byggnadens mittparti.»

Det är icke nog med, att vi själva skulle få det litet konstigt ordnat, även journalisterna skulle få sina lokaler i viss mån spolieade. Det skulle nämligen tagas bort ett fönster för dem, och de ha både i tal och skrift givit uttryck åt vilken olägenhet det skulle bli på det sättet.

Kan man icke tänka sig nu, att man gjorde på det sättet, att herrarna här följa reservationen? Skulle det sedan visa sig, att det icke bleve tillfredsställande, då kunde man börja se efter vad man ytterligare kunde göra. Man har dock icke försuttit något.

Jag skall nu redogöra något för vad reservationen går ut på, vilket herr Holmgren för övrigt redan har gjort. Taket skulle tätas, man skulle praktiskt taget få en hel våning till och nära nog hur många smårum och samkvämsrum man vill ha. Ävenså en partilokal och tvenne utskottsrum. Vidare gå vi med på omdaning av matsal och kök, vi skulle gå med på nya värme- och sanitetsanläggningar, nya elektriska ledningar och det som ytterligare behövs. Vi ha heller ingenting emot att man ordnar, som jag sade förut, med två nya moderna hissar, belägna där de äro på framsidan och med två moderna hissar åt Riksgatan, från vilka man kan komma till vilken korridor i huset man önskar. Då frågar jag verkligen: erbjuda de av majoriteten föreslagna kommunikationsanordningarna något bättre? Nej, tvärtom. Då kan jag uppsöka en hiss alldeles vid ingången på båda sidor om huset och komma upp dit jag vill. Skall jag däremot först fram till centrum i huset och sedan upp i en utskottslokal, som ligger på annat håll, får jag ju gå tillbaka igen. Vidare vill jag påpeka, att där nere, där den tilltänkta hallen skulle bli, har man nu en nyttig lagerplats för papper. Skall den nu användas att hänga kläder i, får man lov att se sig om efter annat lagerutrymme, så förstå väl damerna och herrarna att det kostar pengar att skapa fram andra utrymmen. Så skall man vidare ha artificiell belysning under hela den tid riksdagen är samlad. Det kommer att dra dryga kostnader, och själva betjäningen måste också ökas.

Jag hade verkligen tänkt, när jag kom till riksdagen i år, att det icke skulle behöva bli en sådan här motsättning i denna fråga, i synnerhet som jag hörde, att man ämnade försöka göra det bästa möjliga att få de olika ståndpunkterna förenade. Hade jag i likhet med riksgäldsfullmäktige gjort ett fel, hade jag absolut avstått från att fullfölja mina idéer, när jag sett hur saken låg till. Vi äro dock sju stycken reservanter, och det borde väl ändå tagas någon hänsyn till oss, när vi nu gått med på så gott som alltihop utom beträffande denna hall. Jag tycker, att det hade varit värdigt motståndarna, om de hade räckt oss en hand och sagt, — nu försöka vi med detta, och fullfölja det sedan på annat sätt, om det visar sig, att det icke bliver bra. Jag har själv varit med att ordna med gamla hus, och jag vet, vad det vill säga att röra i dem. Detta gäller ju alldeles särskilt, när det är fråga om en stor

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.) publik byggnad som denna; det blir mycket dyrbart och besvärligt, och det skall ni få ge mig rätt i, att det går icke att genomföra detta utan att vi få höja kostnaderna med 25 %. Gör man nu som sagt kök och matsal och de där andra sakerna i ordning i första hand, och sedan tar övervåningen, kommer man egentligen icke att veta om att det pågår någon renovering eller reparation här i huset. Men kom ihåg, mina herrar, att så fort man rör vid mittpartiet, komma tråkigheterna. En talare sade här, att om det visar sig, att den uppväxande generationen har så stora fordringar på livet, att den icke kan anse detta hus värdigt, få de unga väl bygga ett nytt riksdagshus; det kommer nog allt fortfarande att ställas krav på utrymmen för andra saker. Då kan detta hus med sitt centrala läge få en uppgift att fylla och då behöver man ändå icke förkasta allt som gjordes för 30 å 40 år sedan. Vi skola dock icke marschera så fort, mina damer och herrar. Jag tror, att det är en dygd av en liten nation att icke förhäva sig utan hålla sig inom rimliga gränser. Jag vistades några år i England, och var då och tittade på Bank of England och såg på dess inredning. Detta stora bankkomplex hade icke annat än grova ekplank till diskar, och där gingo ändå många miljoner pund över dem dagen igenom, men jag hörde aldrig, att man gav sig för att det var för enkelt. Om man nu går i denna stad och tittar på en del av våra förnämna banker, finner man, att det finns t. o. m. en vars bankhall är av slipad granit. Sådant tror jag icke att våra vänner utifrån uppskatta så mycket, ty det är mest bara högfärd att slösa med pengar som kunna användas på ett mycket bättre sätt; det säger jag speciellt till dem som representera lantborna i riksdagen. Jag har under åren haft hundratals personer som besökt mig här, och de ha alltid sagt, — tänk vad ni ha det förnämt och bra, det är icke att undra på att ni vill hit! Men tänk så många tiotusental och åter tiotusental som icke ha människovärdiga bostäder ute i landet! Nog skall det låta märkvärdigt för dem, när man i oträngt mål kör fram och äskar en halv miljon kronor, som äro fullkomligt bortkastade pengar enligt mitt förmenande. Låt pengarna gå ut i bygderna till viddernas folk, och lägg icke ned allt som läggas kan på detta centrum. Vi få snart, mina damer och herrar, också lov att tänka på folket ute i bygderna, som skall i realiteten underhålla hela denna överdrivna koncentration av värden.

Jag kommer, herr talman, att känna mig ledsen, om utskottsmajoritetens ståndpunkt skulle vinna gehör här i kammaren. Jag har alltid haft en hög uppfattning om mina kamrater, och jag hoppas, att ni skola beakta denna sak. Vi ha därmed icke förlorat någonting utan tvärtom. Men taga vi här utskottets förslag, så ha vi gjort någonting, som jag tror, att många komma att få ångra alldeles oerhört.

Nu kommer min gode vän herr Råstock efter mig, och han kommer nog att försöka helt och hållet vederlägga min argumentering här. Men hur än herr Råstock med sin vältalighet kommer att argumentera, så skall han icke kunna rubba vad jag här anfört i detta spörsmål. Om det här hade gällt arbeten, som kunnat vara till gagn i framtiden, skulle också jag skänkt min röst för utskottets förslag, men det kan jag under nuvarande förhållanden icke göra. Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är undertecknad av herr Holmgren m. fl.

Vidare yttrade:

Herr Råstock: Herr talman! Om jag till att börja med konstaterar, att jag icke på något sätt är sakkunnig, men samtidigt säger, att jag under två dagars tid deltagit i ett långt resonemang med åtföljande detaljdemonstrationer.

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 31.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
ner i riksgäldsfullmäktige av den, som utfört det verkligt sakliga arbetet här, nämligen byggnadsrådet Nilsson, och att jag dessutom varit med om en hel del extra debatter, under vilka jag försökt sätta mig in i frågan så kanske till och med vännen Osberg kan medge, att jag åtminstone kan ha någon liten förmåga att bedöma, vad det här rör sig om. Jag hade verkligen tänkt att spara den grövsta salvan till slutet, men när jag finner, att herr Osberg så framt säger, att jag icke skall kunna rubba en stavelse av vad han sagt, så är jag ledsen å vår gamla bekantskaps vägnar. Jag skall emellertid börja med att säga, att jag tror, att herr Osberg får lov att läsa på litet bättre i så fall. Han orerade om en sak, som jag är lika mycket motståndare till som någon annan, och det var frågan om sänkning av riksdagshusplanen, och han talade om vad utskottet skrivit därom. Nu vill det sig icke bättre, mina damer och herrar, än att om ni vill ha fullt reda på vad utskottet skrivit därom, skall ni först slå upp sidan 29, sista stycket, som börjar med »Fullmäktige hava» och slutar på sidan 30, andra stycket, med orden »i huvudsak slutförda». Sedan skola ni slå upp sidan 35. Där är återgivet vad reservanterna, till vilka herr Osberg anslutit sig, hava yttrat. Och där är enligt vanligt bruk i utskottsutlåtandena en del av reservanternas yttrande endast återgiven med begynnelseorden och slutorden i vad utskottet sagt med transumttecken emellan. Och för att ingen skall taga fel står där emellan angivet »se sid. 29—30». Det avser alltså just det stycke, jag nyss hänvisat till. Huru går det nu med min gamle vän Osbergs påstående, att jag icke skulle kunna rubba en stavelse av vad han sagt, när han själv i den reservation han varit och har sagt precis detsamma som bankoutskottet sagt? Jag ser, att bankoutskottets vice ordförande småler. Han har tydligen observerat detsamma. Detta betyder bara, att jag redan från början får rätt i mitt resonemang här, att det är skäl för herr Osberg att läsa på litet bättre. Den slutsats, som härav kan dragas, behöver jag icke uppehålla mig vid; det sagda må vara nog.

När jag nu har konstaterat, dels att jag icke är sakkunnig, och dels att jag försökt sätta mig in i saken, så gott som en lekman förmår, och för det tredje också konstaterat, att herr Osberg icke läst på sin egen reservation ordentligt, kanske jag även får komma med ett fjärde konstaterande, som måhända icke är så opportunt, men som jag ändå vill fastslå. Jag tror icke, att det finns någon i denna kammare, som kan påstå, att jag är överdrivet radikal, utan gärna medger, att jag i stället är ganska rädd för nymodigheter. Men då jag konstaterar detta och samtidigt säger, att jag befinner mig i den åldern, att jag även med den bästa tur vid nästa val ändå icke kan ha så synnerligen lång tid kvar att draga nytta av alla dessa bekvämligheter, som herr Osberg har åberopat, så tror jag, att ni skall komma att förstå mig. Jag har icke velat vara värre konservativ, än att jag velat försöka få fram det, som är ändamålsenligt och praktiskt i denna angelägenhet. Då ber jag få slå fast, att i år har den delegation av riksgäldsfullmäktige, som tillsatts för att tillsammans med byggnadsrådet Nilsson bereda denna fråga, fullgjort ett synnerligen gott och förtjänstfullt arbete och trängt igenom varenda detalj i detta ärende. Med hänsyn därtill vågar jag säga, att det vore skäl att icke taga saken fullt så lättvindigt, som herr Osberg här gjorde. Jag skall be att få konstatera några omständigheter i detta sammanhang.

När jag ändå har börjat så att säga i slutet, skall jag be att få påpeka, att herr Osbergs tal om journalisterna är ganska missvisande i betraktande av vad utskottet sagt på sidan 29 första stycket. Dessutom har jag här i min hand en promemoria, som är uppgjord av byggnadsrådet Nilsson, och som den som så önskar kan få studera efteråt — jag vill icke tynga debatten med

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
att läsa upp den här. I denna promemoria lägger författaren lök på laxen genom att till vad utskottet säger, tydligt säga ifrån, att journalisternas önskemål mycket bra gå att tillgodose. Jag skall be herr Osberg läsa detta efteråt, så kanske vi kunna ha vår lilla privata uppgörelse om den detaljen sedan.

När jag nu i alla fall kommit att misshandla min gamle vän, vill jag säga, att när han talade om ungdomen och trapporna, så förvånar det mig en liten smula, att herrar reservanter äro så angelägna om att bevara trappstegen utanför riksdagshuset. Dem äro herrarna rädda om som bara sjutton. Men när man sedan kommer in i huset, är det en dödssynd, att förslaget innehåller, att man får lov att gå några trappsteg ned — herr Osberg sade mycket poetiskt »i mörkret»; vi skola hålla oss »i ljuset», säger herr Osberg. Ja, herr Osberg, på den punkten tror jag, att vi kunna vara ganska överens, men ett är säkert, nämligen att trappan finns i förslaget; och den är bekväm från Riksgatan och stora hallen och är icke till större olägenhet för dem, som komma från Norrbro. Det kunna vi gott vara sams om.

När herr Osberg säger, att detta är ett försåtligt försök av fullmäktige att komma igen med det gamla förslaget, så ber jag att därtill bara få meddela till uppbyggelse, att det här är tredje gången, som fullmäktige lägga fram ett förslag. Detta förslag är byggt på den mening, som riksdagen gav uttryck åt förra året. Att herr Osberg icke ens då kunde gilla det, får stå för hans egen räkning, men faktiskt är, att vi försökt rätta oss efter den mening, som riksdagen hade i fjol, och som gick ut på en anslutning så nära som möjligt till en reservation av herr Pettersson i Rosta inom den delegation, som hade åstadkommit detta förslag. Jag tar ingen andel i den ära, som kan finnas i det, men delegationen har lyckats lösa frågan efter de intentioner, som riksdagen själv givit. Skall det nu bli så, som herr Osberg föreslår, att man låter detta bero, då vet jag icke, huru man skall lägga detta i fortsättningen. Herr Osberg har själv konstaterat, att det blir utomordentligt dyrbart att börja riva i gamla hus, och han profeterade om att det skulle komma att kosta minst 25 % mera. Men, herr Osberg, vi få väl då räkna med 25 % kostnadsökning även på reservanternas förslag. Har herr Osberg gjort fullt klart för sig, att förslaget med de moderniteter som även reservanterna föreslå, kommer att kunna realiserats för den beräknade kostnaden medan däremot de kostnader, som fullmäktige beräknat, icke äro lika säkert beräknade. Huru kan det hänga ihop med den saken?

Ibland alla möjliga andra dyrbara argument kommer man också och säger, att det finns ett pappersmagasin här i riksdagshuset, som enligt utskottets förslag måste beredas annan plats. Ja, för det första lär det icke vara otänkbart att inom husets väggar kunna bereda det nödiga utrymme därför, och för det andra är det väl ändå så, att en monumentalbyggnad, som det svenska riksdagshuset är, väl ändå, om man skall vara riktigt ärlig, måste anses vara ett ganska dyrt magasin att förvara papper i.

Jag skall nu lämna min gamle vän och trätobroder herr Osberg åt sitt öde, så långt det går. Men då han talade om att vi ville ha det förnämt här med hallar, så tycker jag, att hans bevisföring var åtminstone en smula kostlig. Han åberopade ju nämligen i samma andedrag, att den uppgång vi för närvarande ha är utomordentligt förnäm, och därför ville herr Osberg icke röra vid den. Däremot säger han, att det är fult och tråkigt och opraktiskt med det förslag, som här lagts fram, och avstyrker det så kraftigt som möjligt.

Sedan skall jag be att få säga några ord till herr Holmgren, som ställde ett horoskop för framtiden och sade, att 33 år kan vara någonting att reflektera på. Jag ber att få fullständiga med det, att jag tror det vara klokt, att riksdagen tar hänsyn till den omständigheten, att ledningar och dylikt, som fin-

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
 nas i detta hus, börja bli så gamla, att hur man än bär sig åt, måste man tänka på att de få lov att bytas ut inom en mycket nära framtid. Jag är i tillfälle meddela ett förhållande, som ni snart allesammans komma att få taga del av. Genom försummad tillsyn eller vad det kan vara — kanske snarare försummad ombyggnad — finns det vid Uppsala universitet en värmeledning, som är av den beskaffenhet, att det icke finns någon möjlighet att få den att fungera ordentligt. Jag undrar, vad herr Osberg och alla hans medreservanter skulle säga, om man skulle låta det gå lika långt med riksdagshuset. Jag bara ställer detta spörsmål; jag behöver icke säga mera.

Reservanterna säga, att det är många punkter, som de släppt sedan i fjol. De äro villiga vara med om så gott som alltihop. Men när reservanterna här komma och säga, att vi med deras förslag skulle göra en besparing på nära en halv miljon kronor, skall jag be att få fråga: ha icke reservanterna läst den beskrivning över deras förslag, som finnes på sidan 39 i utskottets betänkande? Om detta skulle vara fallet, får jag lov att uppmana herrarna att mycket snabbt taga igen det försummade härvidlag. I denna beskrivning står bl. a. under punkt 1 följande: »Samtliga i denna punkt ingående arbeten slopas.» — Det gäller ombyggnaden av mittpartiets nedre del. — »I avseende å dispositionsplanen medför slopandet av dessa arbeten följande förändringar. Nya och nyttiggjorda golvytor för samlingsrum och vestibuler minskas med $128 + 300 + 60 = 488 \text{ m}^2$.» Texten är likadan i fortsättningen. Var man läser i denna beskrivning hittar man uppgifter om att de lokaler, varav behovet så många gånger vitsordats, komma att minskas. Jag tycker, att det borde hava gjorts upp en balansräkning här över vad de olika förslagen innebära, så att man icke endast kommit med nakna påståenden om att vi göra en besparing, ty det är i själva verket icke så. Alla de vinster i ökat utrymme, som man skulle få enligt huvudförslaget E, slopas till stor del i reservationen. Det vill jag passa på att slå fast.

Sedan är det en sak, som kammarens ledamöter kanske icke fäst sig så särdeles mycket vid, men som jag finner mig föranlåten att här påpeka. Det står nämligen i samma stycke, varur jag nyss citerade, bl. a. följande: »Förtroenderådsrummen torde lämpligen böra förläggas i den nya vindsvåningen.» Nu kan det ju sägas, att detta är en sak, som icke något vidare rör oss alla i gemen. Ja, ingen vet, huru länge man är med i ett förtroenderåd, så att det är icke alls ur den synpunkten, som jag pläderar. Jag vill endast påpeka, att det under riksdagstiden ofta föreligger behov för de olika förtroenderåden att sammanträda under pågående plena. Då skola medlemmarna bege sig högst upp i huset — för att få luft och ljus, tror jag, att herr Osberg menade, fastän han icke sade det. Men huru de sedan skola kunna passa på och infinna sig i avgörande ögonblick, det begriper åtminstone icke jag.

Jag har redan hållit på för länge, herr talman, men jag måste säga ett litet ord till. När jag för min del, som icke är någon överdriven vän av nymodigheter har velat vara med om hallen med den centrala mottagningen för kläder, så är det till övervägande del ur ordningssynpunkt. Det är faktiskt så, att här i den svenska riksdagen råder det en ytterst bedrövlig ordning för närvarande. Jag skulle kunna berätta, och jag gör det också, drastiska exempel härpå. Jag drar mig icke för det, därför att jag vet, att det är exakt riktigt. Det hände en kväll under denna vinter uppe i statsutskottets lokaler, när vi hade en ensam vakt sittande där uppe för att vara till hands vid behov, att det kom upp en herre klädd i ytterrock, käpp och hatt och gladeligen marscherade upp till en av avdelningarna, där det behandlas mycket ömtåliga saker, och ställde sig och rafsade i skrivelser och anteckningar. Det är att märka, att sekreterare ofta bruka sitta länge på kvällarna och arbeta. Vaktmästaren

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
kom dit och frågade: »Vem är ni, och vad har ni här att göra?» Han svarade icke ett dugg på detta. Han blev utkörd, men samma kväll en kvart eller 20 minuter senare kom en annan herre av samma typ och gjorde samma experiment. Jag kan dessutom nämna, att från klädhängarna ute i hallen, har det kommit bort både dyrbara pälsmössor och dyrbara överplagg. Och jag kanske skall tillägga, att det även har kommit bort böcker här inom riksdagshuset. Det kan icke bli samma möjlighet för folk, som icke kan hålla fingrarna i styr, att utföra sina experiment, om besökare bli skyldiga att där nere i den centrala mottagningshallen avlämna sina ytterplagg.

Vidare är det ju så, att det ingenstans i denna stad finns några kongresslokaler, där man icke får lov att lämna av sina ytterkläder till vaktpersonalen. De flesta av oss ha nog någon gång varit med om kongresser av olika storleksordning, på musikaliska akademien, konserthuset, folkets hus eller vad det kan vara för lokal, och där får man alltid lämna sina kläder åt den vaktpersonal, som där finnes. Jag har icke hört någon opponera sig däremot. Och jag skulle kunna våga den gissningen, att herr Osberg själv icke drömt om att i någon annan lokal än riksdagshuset få vara med om att behöva marschera upp och hänga kläderna utanför salen.

Sedan skulle jag vilja säga ytterligare en sak, som omnämnts av andra och främst av herr Andersson i Falkenberg, som höll ett enligt min mening helt enkelt briljant och sakligt anförande i detta ämne, och som även satt sig in i det minst lika bra, skulle jag tro, som någon av reservanterna, ja, såvitt jag kan bedöma det, åtskilligt bättre. Han tog upp anmärkningen att besökare skulle få så svårt att få reda på, om en riksdagsman finnes här eller icke. Han förklarade därvid — och jag vill stryka under det — att man får gå till väga på det sättet, att den, som kommer och frågar efter en riksdagsman där nere, kan omedelbart få besked, om han finnes i huset eller icke. Det går icke för närvarande. Och nu skall jag förråda en sak, som rör mig själv. Under mina första riksdagsår trodde jag, att när man hade brättom, var det bäst att fara upp till utskottsvåningen och hänga kläderna där. Men jag slutade med detta mycket snart. Jag gjorde nämligen den erfarenheten, att vare sig man deltog i utskottsdebatterna eller icke, så tänkte man icke på överkläderna, när man gick ned, och när man sedan skulle ha sin rock, så visste man icke, var man hade den. Så går det till ännu. Här kommer en mängd ledamöter och hänger av sig ytterplaggen där uppe, och så få de göra som jag fick göra, innan jag fick lära mig det där, de få gå upp en gång till och hämta sina ytterplagg.

Jag slutar med att säga, att den centrala hallen är icke så omöjlig ur belysningssynpunkt, som man vill göra gällande. Jag vet icke, vad chefen för byggnadsstyrelsen, som begärt ordet, kommer att säga. Jag kan säga så mycket, att under min verksamhet på ett visst område har jag kommit under fund med, att här i Stockholm är det mycket vanligt, att åtminstone i s. k. punkt-hus hava trappor, vestibuler och alltsammans försedda med konstgjord belysning. Då förstår jag ej, hur man kan säga, att det är så omöjligt att hava det ordnat på liknande sätt här i riksdagshuset.

Sedan skulle jag vilja säga något till herr Paulsen i Arlov. Han talade om, att det varit förslag om att öka ut bänkplatserna här. Han får gott plats! Varken herr Paulsen eller jag hör ju till dem, som ha någon egentlig jazzfigur, men jag har heller icke klagat över att platserna äro för små. Frågan om den ändringen föreligger dock icke alls nu. Att jag nu tar upp det litet mera skämtsamt beror bara på, att herr Paulsen icke kunde underlåta att tala om de synder det första utredningsförslaget hade. Det är nu icke fråga om det förslaget. Det förslag, det nu gäller, kännetecknades av herr Svedman med att det är väl avvägt och måttfullt. Ja, herr Svedman och andra, om ni an-

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
se förslaget väl avvägt och måttfullt, låt oss då taga bankoutskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Leo: Herr talman! Jag vill gärna begagna tillfället att instämma i herr Råstocks yttrande, att byggnadsstyrelsen och dess arkitekt, byggnadsrådet Nilsson, presterat ett mycket gott arbete i denna tekniskt svårlösta fråga om riksdagshuset. Nu tycks frågan hava avancerat så långt, att det finnes majoritet i riksdagen för åtminstone de åtgärder, som flertalet av reservanterna förordat. Tveksamheten gäller endast, huruvida man skall gå utöver dessa, av nära nog alla i utskottet såsom nödvändiga ansedda, åtgärder och göra i ordning för en summa, något överstigande 400,000 kronor, det nedre mittpartiet i riksdagshuset, den s. k. hallen.

Byggnadsstyrelsen har, då den yttrat sig över föreliggande förslag från riksgäldsfullmäktige, ställt sig mycket tveksam till projektet att göra i ordning denna nedre hall. Man skulle komma ned i den genom förmedling av icke mindre än 16 trappsteg. Från vestibulen skulle man komma ned i denna mörka hall, som alltid krävde artificiell belysning, hänga sina ytterplagg där och sedan taga sig upp igen i riksdagshuset. Vi hade i byggnadsstyrelsen mycket starka tvivelsmål, huruvida det skulle gå att dressera kammarens ledamöter på det viset, så att man verkligen finge varenda en, både kammarens ledamöter, tjänstemännen och även allmänheten, som besöker riksdagshuset, att alltid först taga sig ner i denna hall, där man tänkte sig hava någon sorts upplysningscentral, varest man skulle kunna få veta, huruvida någon ledamot av riksdagen eller någon tjänsteman vore att anträffa i riksdagshuset. Aldrig så litet det klickar på den punkten, om det är någon riksdagsman, som vägrar att underkasta sig denna promenad och föredrar att gå rakt upp i riksdagen, då är det icke mycket bevänt med hela detta system.

Men dessutom är det en annan sak, som här måste spela in vid ett bedömande av frågan, huruvida man skall göra i ordning denna hall. Det är frågan, hur man skall ordna med riksdagsplanen där ute, om den skall bibehållas i samma nivå eller om den skall mer eller mindre sänkas. Ty det är alldeles uppenbart, att om man, såsom det kommit fram förslag om, vill sänka riksdagsplanen så, att man kommer in i en vestibul, som ligger i samma nivå som golvet i den tänkta hallen, då blir det ganska naturligt att göra en hall i ordning där nere, ty då kommer man rakt in i denna och kan utan vidare använda den som garderob. Detsamma gäller, om man utan att sänka riksdagsplanen så mycket, i alla fall sänker den så pass, att man ej behöver gå ner 16 trappsteg utan bara 5, 6, 7, 8 steg. Då är det genast så mycket mindre besvär och omgång med promenaden.

Nu har bankoutskottet icke för sin del velat betrakta frågan om på vilken nivå riksdagshusplanen skall ligga såsom definitivt avgjord, utan i bankoutskottets utlåtande finner man, att det vill, att riksdagen skall uppdraga åt riksgäldsfullmäktige att ånyo utreda frågan om riksdagshusplanens nivå och komma in till riksdagen med förslag därom.

Enligt min mening hänga dessa båda frågor så intimt tillsammans, att man icke bör fatta beslut i fråga om hall eller icke hall förrän man fått veta, hur vi skola göra med riksdagshusplanen. Det finnes enligt min mening inga som helst tekniska hinder för att uppskjuta avgörandet i fråga om inredande av en hall någon tid, ett år, kanske till och med två, till dess riksgäldsfullmäktige hinna komma in med ny utredning och nytt förslag rörande riksdagshusplanen. Ty det är avsett, att de arbeten, som här föreslås, skola utföras i tre etapper, d. v. s. under loppet av tre år.

Jag tror, att man får vara vederbörande mycket tacksam, om de kunna ge-

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
nomföra dessa tekniskt mycket svåra arbeten under en treårsperiod. Den första perioden avser att omfatta arbeten i riksdagshusets restaurant och kök och naturligtvis vidtagande av mindre reparations- och förstärkningsarbeten på själva byggnadsstommen för att hindra vidare skadegörelse från vatten och på annat sätt. Vi ha sålunda under alla förhållanden minst ett år på oss, innan vi behöva göra något som helst vid frågan om hallens anordnande här nere. Jag tycker, att det varit mycket naturligt, om utskottet självt kunnat ena sig om en sådan linje och sålunda ställt frågan om hallen här nere på framtiden ett år eller två, till dess att frågan om riksdagshusplanen också vore ordnad. Då nu så icke skett, kommer jag för min del att rösta för den reservation, som avgivits av herr Holmgren m. fl., under motivering, att därmed är intet förspilt. Intet hindrar riksdagen att redan nästa år, om den vill, besluta ett anordnande av hallen. Ty det är en sak, som i varje fall icke kan komma i arbete under det närmaste året.

I detta anförande instämde herr *Werner* i Hultsfred.

Herr **Osberg**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman, mina herrar och damer! Herr Råstock talar så mycket om att han har kunnat glömma sin överrock på ett eller annat ställe under dagen. Men det är ingen motivering för att vi ej skulle avstyrka utskottets förslag. När herr Råstock förebrår mig att icke ha läst reservationen, ber jag att få säga, att jag har läst den. I mitt anförande läste jag upp en gemensam punkt, den, där det talas om planen. Vidare läste jag upp vad byggnadsstyrelsen sagt och det läste jag upp ur reservanternas motivering.

Det kan emellertid lätt hända att man blandar ihop motiveringen. Ty, som jag nämnde, ha vi i stort sett gått med på allt, som står i utskottsbetänkandet, förutom just hallen, som generaldirektör Leo vände sig emot. Jag framhöll även i mitt första anförande, att det sammanfaller med min uppfattning. Herr talman, jag har ingen anledning ändra ståndpunkt utan vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

Herr **Paulsen**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Herr Råstock yttrade sig så livfullt om att han glömde sin rock. Jag tycker det är synd om en så vaken man som herr Råstock, att något sådant kan hända honom. Men jag kan försäkra, att har det gått så galet under nuvarande förhållanden, så kommer det bara att bli mycket värre i framtiden.

Sedan talade han om byggnadsrådet Nilsson, som hade burit dagens tunga och hetta. Han hade varit välgöraren i denna fråga. Men glömmer icke herr Råstock, att han har 12,000 kronor om året för att bära dagens tunga och hetta samt två biträden? Det är möjligt att svalka sig med så stor avlöning för detta arbete.

Sedan säger herr Råstock också, att förslaget är väl avvägt och måttfullt. Ja, herr Råstock älskar sina barn högre än allt annat, men han älskar dem, även om de icke äro så bra som de skulle vara. Det är detta som är det bedrövliga.

Vidare erhöles, likaledes för kort genmäle, ordet av

Herr **Råstock**, som anförde: Herr talman! Först vill jag mot herr Osberg konstatera, att han erkände, att beträffande riksdagshusplanens ordnande har han sagt precis detsamma som utskottsmajoriteten.

Beträffande herr Paulsen vill jag meddela honom, att jag refererade herr Svedman i Visby, ifall han händelsevis är bekant.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag vill börja med att säga vad herr Råstock sade för en stund sedan, då han yttrade sig, att han naturligtvis icke var sakkunnig på detta område. För min del vill jag säga, att jag har varit med i den kommitté, som haft att utreda de här frågorna, och har sålunda rätt mycket sysslat med desamma. Jag tillåter mig därför att säga ett erkännansamt ord åt utskottets ledamöter för det sätt, på vilket de behandlat denna fråga. Ty när man läser utskottets utlåtande, så märker man väl, att utskottets ledamöter nedlagt ett gott arbete för att pröva det dem förelagda ärendet. I detta fall gör jag ingen skillnad mellan utskottsmajoriteten och min ringhet. Jag bara beklagar, att icke det kunnat bli ett enigt utlåtande om de linjer, som majoriteten här har föreslagit.

Jag förstår så väl — vill jag säga — att det har funnits och finnes olika uppfattningar i fråga om den nedre hallen. För min personliga del var jag också i början mycket tveksam inför detta uppslag. Skulle man kunna se hallen isolerad utan samband med någonting i övrigt, tror jag icke, att det vore så mycket skäl till att försöka med den. Men man kan icke se denna fråga isolerad, utan man måste ju se den i samband med kommunikationerna, med hissarna, och man måste se den också i samband med trappornen och möjligheterna att göra om dem och därvid kunna få väsentligt ökade lokalutrymmen, ifall man går på bankoutskottets förslag.

Jag måste ju säga, att när jag i dag hörde herr Holmgren tala för reservationen, som han gjorde på ett rappt sätt som vanligt, så uraktlät dock herr Holmgren att erinra om, till vilka resultat man skulle komma, ifall man följde reservanternas.

Nu har herr Råstock närmare hänvisat till detta. De av kammarens ledamöter, som vilja gå igenom den bilaga, som återfinnes på sidan 39 i bankoutskottets utlåtande, och den redogörelse, som byggnadsrådet Nilsson lämnat över vad reservanternas förslag innebär, se ju också, att deras förslag om den nedre hallen hänger samman med kommunikationerna och med de nya rumsutrymmen, som man skulle få ute i trappornen.

När herr Osberg här talade, var det särskilt en sak, som jag fäste mig vid. Det var samma sak, som herr Råstock här talade om och som återfanns i en stockholmstidning under gårdagen nämligen att om utskottets förslag skulle bli genomfört, skulle det medföra sämre utrymmen för journalisterna. Nu har ju herr Råstock här visat, att icke så skulle bli fallet. Det har varit vår bestämda uppfattning, när vi förberedde detta ärende, att journalisterna icke skulle få det sämre utan att de skulle få det bättre.

När nu herr Osberg tar upp även detta och tror, att han härigenom skall få anhängare för sin reservation, ber jag att få framhålla, hur det skulle bli enligt reservanternas förslag. Jag skall läsa upp en liten del under punkten 9 på sidan 41. Där säger byggnadsrådet Nilsson: »Jämfört med förslag E uppstår en förlust av ny golvyta för arbetsrum och tillsammans 30 m², nämligen dels i huvudvåningen, där ett rum i den norra referenttrappan enligt förslag E avsetts för kanslideputerade, dels i övre våningen, där pressreferenternas nya rum bortgår.» Det förefaller således, som om herr Osberg här läst för fort och icke har reda på, vad hans förslag innebär.

För min del skulle jag vilja säga, att jag helst skulle sett, att det stora förslag, som riksdagshusbyggnadskommittén framlade under fjolåret, haft möjligheter att genomföras. Det kostade mycket pengar att genomföra, och det medförde även en hel del konsekvenser i fråga om byggnadens utseende. Men

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

jag tror ändå, att i tidens längd skulle det varit det bästa förslaget. Nu tjänar det dock ingenting till att tala om det, ty det är fallet.

Det förstå vi alla, att riksgäldsfullmäktige, när det gällt denna fråga, där en lösning ju är i hög grad av behovet påkallad, låtit en del personliga uppfattningar fara för att kunna få fram ett förslag, som vi hoppades skulle kunna gå igenom här i riksdagen.

Herr Leo talade om för oss, att han kommer att rösta för reservanternas förslag, då han vill hava möjligheter till att få en ny omprövning av hallen och planen här utanför. Ja, jag beklagar, att herr Leo har intagit denna ståndpunkt. Jag kan väl förstå den med avseende å det betraktelsesätt som bankoutskottet haft i fråga om planen och en eventuell sänkning av denna. Fullmäktige hade i sin skrivelse föreslagit riksdagen, att det icke skulle bli någon sänkning av planen och att riksdagen nu skulle göra ett bestämt uttalande härom.

Nu tror jag för min del, att skulle det bli så, att riksdagen går in för reservationen, så blir det nog svårt att få den nya omprövning, som herr Leo här talade om. Nu har ju herr Leo sysslat med sådana här saker mer än jag, och jag vet väl, att kammaren tillmåter hans uppfattning större vitsord än mina ord kunna tillmätas. Men likväl kan jag säga, att med den erfarenhet jag vunnit under den tid jag varit med om att syssla med denna fråga tror jag bestämt att vi ha ingenting att vinna på att gå in för reservanternas förslag, men vi kunna ha mycket, mycket att förlora på att gå den vägen.

Nu har här talats om, att man också skulle spara pengar. Man skulle spara nära en halv miljon kronor, ifall man ginge in för reservanternas förslag. Det är mycket, mycket pengar. Men allting är relativt. För min personliga del tycker jag, att en halv miljon kronor är mycket pengar. Men när jag sett, att man fäster så stort avseende vid denna halva miljon och även hörde herr Osberg i dag samt herr Holmgren — fast icke på samma sätt som herr Osberg — tala om denna halva miljon, vill jag säga en sak. Herr Osberg talade om, att denna halva miljon skulle vara bättre använd för att förbättra bostäderna på landsbygden. Då tänkte jag: Var var herr Osberg den dag, när riksdagen för icke länge sedan beslöt ett anslag på nära en miljon kronor till förbättring och restaurering av kungl. operan? Då sade icke herr Osberg ett enda ord, såvitt jag minnes. Då hade vi ändå anvisat, tillsammans med vad vi förut anvisat, icke mindre än 970,000 kronor. Men när det gäller riksdagens eget hus, där alla landets angelägenheter skola avgöras, då skall man titta på pengarna på ett helt annat sätt än i fråga om andra ändamål. Jag kan icke finna det riktigt. Jag tror, att om herr Osberg går ut till Bohuslän och talar om vilken sparsam man han är, när han ville spara en halv miljon kronor för riksdagshuset men i fråga om operan gladeligen gick med på en miljon, så torde han få svårt att finna anhängare för sin uppfattning.

Ja, herr talman, jag har naturligtvis icke något nytt att här framföra. Men jag vill ytterligare understryka, att min bestämda uppfattning är den, att det blir säkert i längden billigast och för riksdagsarbetet bäst, om bankoutskottets förslag här bifalles. Därför hemställer jag om bifall till detsamma.

Herr Holmgren: Herr talman! Min värderade vän, herr Råstock, framhöll nyss det utomordentliga arbete, som sakkunskapen utfört åt herrar riksgäldsfullmäktige, till vilka herr Råstock hör. På detta deras arbete hava ju riksgäldsfullmäktige till stor del stött den uppfattning, vartill de kommit. Jag är mycket glad åt att även jag kan vitsorda det utomordentliga arbete, som dessa herrar utfört, ty vi hava använt samma sakkunskap som riksgäldsfullmäktige;

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
även vi ha byggt vår ståndpunkt på resultatet av de sakkunnigas arbete. Så därvidlag äro vi fullständigt ense. Nu hava herrar riksgäldsfullmäktige på ett tidigare stadium kommit med ett mycket vittgående förslag till ombyggnad av riksdagshuset. Det förslaget återförvisades, som ju alla veta, av riksdagen till förnyad behandling. Nu har förslaget återkommit i år. Årets reservanter hava endast på en enda punkt avvikit från det förslag, som kommit från fullmäktige. Det förefaller, som om fullmäktige betraktade det nästan som en prestigesak att driva igenom utskottsmajoritetens förslag. Jag tycker, att vi icke böra betrakta detta som en prestigefråga. Det är en praktisk, ekonomisk fråga och ingenting annat.

Herr Råstock framhöll, att han i reservanternas förslag saknade en balansräkning, som skulle kunnat visa, vad man verkligen skulle spara genom att följa reservanterna. Ja, den här gången är det nog herr Råstock, som inte riktigt studerat papperen, ty om min vän herr Råstock slår upp sid. 43 och läser mitt på sidan, skall han finna, att där står: »Jämfört med förslag E uppstår en besparing av 3,257.400 kronor—2,808.000 kronor = 449.400 kronor.» Där står det ju ganska klart och tydligt, så nu hoppas jag herr Råstock är belåten med balansräkningen.

Sedan målade herr Råstock i mycket grälla färger en tavla över hur oordentligt det är i det här huset under nuvarande förhållanden, men jag kan icke begripa, hur man skulle kunna råda bot på all denna oordentlighet genom att bygga en central hall i botten på riksdagshuset. Inte kan man väl bara genom att bygga en hall förhindra, att folk, som kommer in stora vägen, går in i riksdagshuset och sedan stör herr Råstock i statsutskottet! Jag tror, att detta är en organisationsfråga. Det blir billigare att sätta till ett par ordentliga vaktposter, som hålla ordning på dem, som gå in och ut. Det är det som de där vakterna skola göra. Inte fordras det en hall för den saken. Det fordras bara en port, där vakter kunna stå och kontrollera in- och utgående. Det har ingenting med hallen att göra. Vi kunna gott klara våra inre angelägenheter och upprätthålla ordningen utan att bygga denna hall i botten på riksdagshuset.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Frågan om riksdagshusets ombyggnad ligger bättre till i år än vad som varit fallet under de näst föregående åren, då vi här behandlat den frågan. Nu har man i varje fall goda utsikter att nå fram till ett positivt resultat. Visserligen finns det tre olika linjer att välja på, men samtliga linjer innebära ju i varje fall någon förbättring i jämförelse med vad vi nu hava. Jag vill heller icke bestrida, att samtliga tre linjer äro tekniskt möjliga att realisera. Eftersom jag står bakom det förslag, som riksgäldsfullmäktige levererat till bankoutskottet, så har jag ansett angeläget att begära ordet och meddela detta. Det skulle eljest kunna se ut, som om den meningsriktning, jag tillhör, skulle vara helt att finna på reservanternas sida.

Herr Osberg sade, att det förslag, som framlagts i år, innebär en obetydlig prutning på det förslag, som var före förlidet år, men så är ju icke förhållandet. Det nu av fullmäktige framlagda förslaget, vilket vunnit anslutning av bankoutskottets majoritet, är en kompromiss mellan de olika ståndpunkter, som voro tillfinnandes i fjol, och som jämväl voro framlagda i den förra byggnadskommittén. Herr Holmgren gjorde sig skyldig till ett misstag nyss, då han sade, att det i fjol förelåg ett vidlyftigt förslag från riksgäldsfullmäktige. Det var icke så, herr Holmgren, utan det var ett förslag, som var uppgjort av en kommitté, som riksgäldsfullmäktige tillsatt. Förslaget överlämnades till bankoutskottet utan något yttrande från fullmäktiges sida. Däremot har från riksgäldsfullmäktige en gång tidigare framlagts ett begränsat för-

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
slag till ombyggnad av riksdagshuset, men det förslaget vann icke riksdagens bifall. Jag vill konstatera, att det förslag, som nu föreligger, såvitt angår ombyggnaden av restaurangen och trappornen, är precis detsamma som förelåg för två år sedan. Vi hade alltså kunnat bygga om restaurangen och ändra trappornen redan då och hade i så fall befunnit oss betydligt längre på väg än vad vi nu göra.

Nu tvistas här om värdet av den nya hallen. Det är klart, att det kan vara en omdömessak, om man vill satsa 400,000 kronor och mer på den affären, men när reservanterna här vilja giva sken av att dessa pengar skulle vara helt och hållet bortkastade, måste jag inlägga en bestämd gensaga häremot. Det är klart, att man för dessa pengar vinner åtskilligt i fråga om bekvämlighet och utrymmen, och att man med denna kapitalinsats framför allt får bättre kommunikationer i såväl horisontal som vertikal riktning. De, som här rekommendera, att man skall gå den billigare vägen, ha ställt i utsikt, att man, om så behövdes, en annan gång skulle taga nästa steg, men jag skulle vilja uttala en varning för vad som ligger bakom den uppfattningen, en varning, vilken är så mycket mera befogad efter det anförande, som hållits av chefen för byggnadsstyrelsen. Jag fruktar, att, om vi nu inskränka oss till att göra det minsta tänkbara och följa herr Paulsens eller de övriga reservanternas linje, så ha vi frågan om uppförandet av ett nytt riksdagshus uppe om några år igen. Besluta vi däremot nu så pass mycket ändringar och förbättringar, som majoriteten föreslagit, då kunna vi ha förhoppning om, att riksdagshuset skall bliva användbart och vara till belåtenhet åtminstone 20—30 år framåt, och längre kan man ju icke sträcka sig i sina önskemål.

Herr Holmgren slutade sitt första anförande med att säga, att han yrkade bifall till sin reservation utan någon entusiasm. Jag kan säga detsamma beträffande mitt yrkande, ty man kan ju icke med någon entusiasm företaga sig någonting i ett gammalt hus. Vad man än gör, blir resultatet sämre än man skulle önskat. Man är bunden av ytterväggar, av grund- och takförhållanden. Man kan heller icke göra mera vidlyftiga förändringar i fråga om runsdisposition, o. d. Man kan icke få ett gammalt hus precis som man vill ha det, men man bör försöka göra så bra man kan för rimliga kostnader. Det är detta utskottsmajoritetens förslag går ut på. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wallén: Herr talman! När denna fråga förra året behandlades i bankoutskottet, yrkade jag, att så *litet* som möjligt skulle göras, d. v. s. att nödiga underhållsarbeten skulle verkställas, men ingenting mera. Jag finner det angeläget att säga, att jag icke ändrat mening. Jag skulle helst vilja instämma i herr Paulsens reservation, som enligt mitt förmenande omfattar vad som oundgängligen behöver göras. Då utsikter emellertid knappast torde finnas, för att denna reservation skall samla majoritet, så kan jag sträcka mig litet längre och gå med på vad herr Holmgren yrkat för att därigenom söka uppnå en majoritet för detta yrkande. Jag förstår för min del icke vilka pretentioner de herrar hava, som icke kunna anse vad som där föreslås såsom för tillfället tillfredsställande. Vi få bekväma hissar både från stora ingången och från motsatta ingångar. Hissarna på ingångarna åt riksbanken till komma ju att sänkas, så att man kan gå in utan att behöva springa uppför trappan. Vi få taken iordninggjorda. Vi få restaurangen iordningställd. Vi få ett 30-tal nya rum. Den väsentliga skillnaden ligger i att den nuvarande, enligt mitt förmenande synnerligen vackra trappan bibehålles. Se vi däremot något närmare på det projekt, som innehålles i bankoutskottets dyra förslag, så är det väl ändå ingen, som kan bestrida, att hela riksdagshuset blir

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
fulare. Det är väl också tämligen självklart, att det här är bara en början, och att det större förslaget drager med sig konsekvensen av en sänkning av riksdagsplanen för en beräknad kostnad enligt tidigare förslag av cirka 2 miljoner kronor. Kan det, herr talman, vara riktigt att redan i dag besluta denna merutgift på mellan 400,000 och 500,000 kronor med åtföljande eventuella konsekvens av ytterligare c:a 2 miljoner kronor.

Dessa belopp anser jag för min del vara pengar även dessa. Förslaget kommer, som jag nyss antydde, att draga med sig utgifter på ytterligare ett par miljoner kronor. Om vi befunde oss i en tid av *arbetslöshet* i stället för i en tid, då svårighet föreligger att få tag i *arbetare*, så skulle saken möjligen kunna ställa sig annorlunda. Genom att bifalla reservationen binder man sig icke för ytterligare miljonbelopp. Med hänsyn härtill och sedan chefen för byggnadsstyrelsen, generaldirektör Leo, här i dag så klart framhållit fördelarna och nackdelarna hos de båda förslagen, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till riksgäldsfullmäktige och dem, som där främst medverkat till tillkomsten av det förslag, som bankoutskottet ansett sig kunna biträda.

Då ärendet sist förelåg i riksdagen, omfattade det betydligt större ändringar än dem vi nu hava att diskutera, och det beslut, som då fattades, får väl anses innehålla ett avvisande av tanken på en större förändring av byggnaden, liksom det får anses innebära ett avvisande av tanken på en mera avsevärd förändring utav riksdagshusets omgivningar. Mot det förslag, som nu föreligger, har det ju också i huvudsak framställts endast några, enligt min mening, ganska betydelselösa invändningar angående den hall, som föreslagits. Jag förstär för min del icke varför en hall med moderna belysningsanläggningar skulle behöva bliva mörk och dyster. Sådana hallar finnas i nästan alla de hus man nu bygger, ty man har helt enkelt ingen möjlighet att få in dagsljus i dessa hallar, som måste byggas in mitt i byggnadskroppen. Herr Svedmans invändning, att det måste bliva fuktigt i den där hallen, kan jag så mycket mindre förstå, som man ju icke, såsom här påståtts, skulle lägga hallen i källaren utan i samma nivå som Drottninggatan. Den kommer sålunda att i sin helhet ligga ovan jord. Dessutom blir den försedd med mycket moderna värme- och ventilationsanläggningar. Skulle man i ett sådant rum icke kunna hålla fukten ute, då vet jag överhuvud taget icke var det skall gå att få ett fuktfrött utrymme någonstans.

Herr Osbergs invändning om att ingången från Norrbro skulle komma att se ut som ingången till hans egen tröskloge, torde väl innebära en överdrift av samma kaliber. Nog borde väl ändå herr Osberg kunna medgiva, att den där ingången kommer att bli en ganska fin logdörr, en logdörr, som är avsevärt finare än en, som man kan kosta på sig i Bohuslän.

De invändningar, som gjorts om att det skulle bli svårt att träffa riksdagsmännen, kunna med precis samma fog framställas mot de nuvarande anordningarna. Hänga icke riksdagsmännen sina kläder på den vanliga kroken ute i vestibulen, utan hänga de dem nere i restaurangen eller utskottslokaler-na, betraktas dessa ledamöter som frånvarande, när en vaktmästare kommer och tittar efter dem och konstaterar, att rocken icke finnes där. Är det så, att riksdagsmännen själva icke vilja iakttaga den ordningen att alltid ha sina rockar hängande på bestämda platser, då är det omöjligt att spåra upp någon riksdagsman med ledning av hans kläder, och då får man väl förfara på annat sätt. Jag vädjar emellertid till kammarens ledamöter, om icke det är att alldeles i onödan skräpa ned riksdagens finaste våning, huvudvåningen, att

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
låta kläderna hänga där ute. Det behöves väl ändå icke tyda på någon omåttlig högfärd, när man säger, att man icke i en byggnad av denna karaktär bör inrätta den finaste våningen till garderob. I det avseendet innebär utskottets förslag en avgjord fördel. Jag tycker, att det är löjligt att komma med en sådan invändning som den att det skulle bli svårt att få tag i en riksdagsman, därest man vidtog ifrågavarande anordning.

Herr Leo har däremot mot förslaget riktat en invändning, som åtminstone vid hastigt påseende ser ganska allvarlig ut. Jag skall gärna medgiva, att det i herr Leos anmärkning ligger någonting, som icke utan vidare kan avfärdas, för såvitt man icke vill anse frågan om en mera avsevärd sänkning av riksdagshusplanen såsom slutdiskuterad. För min egen del har jag emellertid uppfattat fjolårets beslut som ett bestämt avvisande av den stora nivå-sänkning, som skulle lägga Norrbrovalven fullkomligt fria. Utskottet har ju också här skrivit sitt utlåtande på ett sådant sätt, att det väl är ganska klart, att ett bifall till utskottsforlaget innebär, att man ytterligare en gång avvisar den tanken: »Ehuru utskottet hyser den uppfattningen», heter det, »att någon avsevärdare sänkning av planen icke behöver ifrågakomma, anser utskottet, att möjligheten av en mindre sänkning av densamma bör stå öppen, därest så vid närmare övervägande skulle befinnas vara till fördel, exempelvis för att markera en skillnad mellan Norrbro och riksdagshusplanen.» Om man läser detta yttrande med uppmärksamhet, framgår väl därav ganska klart, att det här icke kan bli fråga om en sådan sänkning av riksdagshusplanen, att sänkningen mera avsevärt skulle kunna inverka på ingångens höjd. Under sådana förhållanden är det väl också ganska klart, att den mindre justering av nivåskillnaden, som kan bli nödvändig i själva dörröppningen, den kan en byggnadskommitté eller riksgäldsfullmäktige besluta utan att därmed behöva besvära riksdagen. Vare sig man bifaller reservanternas eller utskottets förslag, finns det åtskilliga saker beträffande vilka man måste lägga i riksgäldsfullmäktiges hand att efter omständigheterna träffa ett avgörande. Jag tror sålunda icke, att den av herr Leo framställda anmärkningen har den sakliga tyngd, som man kunde vara benägen att tillmäta den, då den framställdes.

Jag vill till sist bara säga ett ord till dem, som här fört sparsamhetens talan. Hela den här frågans hittillsvarande historia karakteriseras därav, att de, som icke velat göra någonting, och de, som vilja bygga helt nytt riksdagshus, förenat sig och slagit ihjäl varje förslag, som hittills framkommit. Menar man, att man nu vill spara på de mycket ändamålsenliga anordningar, som föreslås i detta begränsade förslag, då är jag rädd för att de, som här fört sparsamhetens talan, inom en icke allt för avlägsen framtid komma att förorsaka staten utgifter på måhända tiotals miljoner kronor i stället för den relativt blygsamma summa, som man nu ifrågasätter skall anslås, för att höja trevnaden i huset, förbättra kommunikationerna och göra huset i alla avseenden mera ändamålsenligt än vad det för närvarande är.

Herr Andersson i Falkenberg: Herr talman! Sedan jag begärt ordet, har herr Gustavson i Västerås till huvudsaklig del framhållit de synpunkter, som jag tänkte peka på. Jag har således inte så mycket att säga utöver vad han har sagt. Jag vill särskilt understryka, vad han framhöll om att denna hall, som här så mycket talats om, inte kommer att ligga, som man velat göra gällande, under jorden, utan hallens golvnivå blir densamma som bostadsrummen för den personal, som har vakten där nere under nuvarande förhållanden. Det kan väl därför knappast vara riktigt att påstå, att denna hall får en särskilt underjordisk eller källaraktig placering.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

Jag begärde emellertid särskilt ordet på grund av herr Leos yrkande. Jag tycker för min del, att yrkandet blev något helt annat än vad man skulle kunna vänta av det resonemang han förde. Han ville ju, om jag inte missuppfattade honom, ha frågan fullständigt öppen för att kunna ordna med riksdagshusplanens sänkning, men yrkandet blev ju i realiteten, så vitt det gällde den frågan, detsamma som såväl utskottsmajoriteten som reservanterna förorda, nämligen att den frågan skall tagas under närmare omprövning. Jag tror inte, att jag misstager mig, om jag förutspår, att om herr Leo skulle få sin vilja fram, så kommer det för riksdagen att medföra åtskilligt dyrare kostnader än vad man nu ifrågasätter. Det blir inte någon besparing utan för med sig en hel del avsevärda kostnader för sänkning av riksdagshusplanen, och skall det vara någon mening i hans resonemang här i fråga om uppskovet för att få den frågan närmare prövad i samband med hallen, måste ju den sänkningen inte stanna vid en relativt liten sänkning, utan då måste det bli en sänkning, som, såsom han sade, för med sig, att man kommer ned en åtta eller tio steg. Så vitt jag kan tolka riksdagens inställning förra året rätt, var man emellertid då så gott som enhälligt emot en sådan sänkning av planen.

I realiteten står emellertid prövningen av denna fråga öppen lika väl, om vi bifalla utskottets förslag som om vi taga reservanternas, ty utskottets förslag innebär ju, att den saken, när det gäller hallen, skall komma i den sista etappen och således inte utföras vare sig första eller andra året. Om man nu bifaller reservanternas förslag, har man ju därmed också bundit sig vid vissa arbeten, som inte kunna komma till stånd, ifall man skall följa herr Leos resonemang vid det slutliga utförandet. Förändringen av hissarna, som innefattas i reservanternas förslag, jämte vissa andra arbeten kunna ju inte komma till utförande, i fall man skall gå med på det resonemanget. Jag har således den bestämda uppfattningen, att möjligheterna för riksdagen att pröva den sak, som herr Leo vill ha fram, står lika mycket öppen, vare sig man bifaller utskottets eller reservanternas förslag. Den enda skillnaden ligger däri att vi, om utskottets förslag bifalles, bevilja något över 400,000 kronor mera för arbeten nu, men en höjning kommer alldeles säkert att bli erforderlig om något eller några år, därest reservanternas förslag vinner riksdagens bifall. Jag tror alltså, att riksdagens andra kammare gör klokast, om den bifaller utskottets förslag sådant det föreligger. Därmed ha vi åtminstone för den närmaste tiden fört denna fråga ur världen, och de behov som föreligga bli täckta på ett tillfredsställande sätt.

Jag vidhåller således, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Liedberg: Herr talman! Herr Andersson i Falkenberg har såväl i sitt första som i sitt sista anförande, båda präglade av saklighet och hovsamhet, påpekat, att utskottsmajoritetens ståndpunkt och reservanternas — d. v. s. de som ansluta sig till herr Holmgren — innebära i själva verket ungefär detsamma, och att det alltså inte är något väsentligt, som utgör skillnaden mellan dessa ståndpunkter. Jag har begärt ordet för att ytterligare understryka detta, därför att det förefaller mig, som om en hel del av dem, som uppträtt i denna debatt, velat ge intryck av att reservanterna skulle vara benägna att prisge det väsentliga i de föreslagna förbättringarna. Det gäller i själva verket, om jag förmått fatta saken rätt, frågan om den nedre hallens tillblivelse eller ej. Det vore kanske inte så mycket att tillägga i den saken efter det sakligt starka anförande, som herr Leo har hållit, men det må vara tillåtet att ändå göra några små randanmärkningar.

Man har velat göra troligt, att ett uteblivet förverkligande av denna nedre

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)
hall skulle i mycket hög grad innebära en utebliven förbättring i fråga om iordningställande av transportmöjligheterna i detta hus. Såvitt jag fattat diskussionsinläggen rätt, har man velat göra gällande, att kommunikationsmöjligheterna skulle tillgodoses på ett utomordentligt sätt genom de fyra snabbhissar, som skulle ordnas från den nya hallen. Man anser därför, att det skulle vara mycket sorgligt, om den hallen inte kom till. Jag skulle vilja fråga kammarens ärade ledamöter: Är det så förfärligt svårt att taga sig upp och ned från den ena våningen till den andra i detta hus? Om man säger, att det är det, skulle man väl kunna ordna saken så, att ytterligare två hissar utöver de två snabbgående, som nu äro betjänade av var sin hisspojke, även bleve betjänade på samma sätt, så att de också kunde gå snabbt. Med en sådan anordning tror jag knappast, att några rimliga krav vidare skulle kunna framställas i fråga om möjligheterna att förflytta sig mellan de olika våningarna här i huset, framför allt från en lägre till en högre belägen.

Jag kan inte heller underlåta att tycka, att om inte trängande skäl föreligga, så är det föga tilltalande, att man skulle anordna en lokal som enligt utskottsmajoritetens mening skulle få en organisatoriskt mycket central funktion att fylla här i huset. Både för riksdagsmännen själva och för dem som skola taga reda på var riksdagsmännen finnas, i ett sorts källarutrymme utan möjlighet att där få en stråle verkligt dagsljus. Man kan säga, att där blir varken fuktigt eller osunt, och att det blir elegant och trevligt där med artificiell belysning i fullt ut den grad man kan önska sig. Men om det inte är absolut nödvändigt, kan det väl knappast vara trevligt att sätta en hel del personal att tillbringa tiden från morgon till kväll i det utrymmet. Är det överhuvud taget någon här i kammaren, som, även om vederbörande känner sig mycket tilltalad av att få hänga sin rock därnere, är så förfärligt plågad av att ha sin rock här utanför, att han anser, att detta är så förskräckligt obekvämt och urmodigt, så att det kan man inte reda sig med längre? Det är möjligt, att det finns kammarledamöter, som resonera så, men jag beklagar, att jag för min del inte kan sätta mig in i den tankegången. Det kan bero på att jag är ifrån landet, och att vi inte ha så stora pretentioner där. Det kan ju hända, att nästa generation på landet skall förmå fatta, vad en del från städerna kunnat tillägna sig i fråga om pretentioner på modern komfort, men jag måste bekänna, att för min del har det passat utmärkt bra att ha rocken hängande därute, vare sig det varit vackert väder eller regnväder. Jag skulle tro, att man kan reda sig på detta sätt så länge detta hus består. Man kan naturligtvis säga, att $\frac{1}{2}$ miljon kronor är mycket pengar, och man kan också på sätt här skett framhålla, att det är en relativt liten summa i betraktande av riksdagshusets funktioner och i förhållande till husets värde, men det gäller väl här icke så mycket, om beloppet i och för sig är stort eller litet. Det gäller väl, huruvida beloppet får en förnuftig användning eller ej, eller kanske rättare uttryckt, om det är något så trängande, att detta belopp måste offras.

I det sammanhanget kan jag icke undgå att tala litet om den där balansräkningen, som statsutskottets ärade ordförande nämnde. Han talade om vad man vann i fråga om utrymmen med det ena projektet och med det andra. Det är klart, att om man räknar i kvadratmeter, så kan man påvisa, att det dyrare projektet, majoritetsprojektet, giver så många flera kvadratmeter, att merutgiften ur den synpunkten sett kan vara befogad. Men jag måste mot det resonemanget ställa den frågan: bör man icke bedöma värdet av en ökning av utrymmet främst ur den synpunkten, om det ökade utrymmet är behövt eller ej? Är det behövt, trängande behövt, så får det ju kosta, vad det nödvändigtvis måste kosta. Är det icke trängande behövt, menar jag, att det under alla förhållanden blir en relativt dyr merutgift.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

Och så kommer jag till min sista punkt. Av de många argument, som här i debatten anförts för och emot, har jag särskilt fäst mig vid herr Anderssons i Falkenberg, att man skulle, om utskottsförslaget genomfördes, få en mycket vackrare ingång från riksbankssidan än man för närvarande har. Ja, det är klart, att kan man kosta på sig en vacker »köksingång» också, så är det mycket trevligt, men de flesta hus få väl nöja sig med att utom vissa skönhetsvärden hava vissa värden, som icke kunna påstås fylla alla skönhetskrav, men som fylla praktiska. Även om man skulle anse det vara till mycket stor fördel att få en estetiskt mera tilltalande ingång från riksbankssidan, så kan det väl ändå icke bestridas, att häremot står den nackdelen, att ett genomförande av utskottsförslaget utan samtidig nivåförändring av planen utanför riksdagshuset kommer att innebära en estetisk försämring av huvudfasaden.

Jag ber, herr talman, att med dessa små randanmärkingar få ansluta mig till den av herr Holmgren med flera avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Casenberg* och *Persson* i Grytterud.

Herr Råstock: Herr talman! Jag tycker nästan det kunde ha räckt med vad som redan sagts, men då herr Liedberg nu som ett nytt skäl för sitt ståndpunktstagande nämnde, att han var från landet, kanske jag får tillåta mig erinra om, att det är jag också, och att jag säkerligen icke någon gång bött så magnifikt som herr Liedberg, så att när det gäller att bedöma beloppet, kanske jag också kan tillerkännas något vitsord.

För att säga den där lilla saken har jag emellertid icke begärt ordet utan för att bemöta talet om »källarlokal». Har herr Liedberg och andra tänkt på att »källarlokalen» är av den beskaffenheten, att portvakten åt riksbankssidan bor i samma nivå som den blivande hallen skulle få? Jag ber bara att få rekommendera kammarledamöterna att beakta detta. Vad beträffar balansräkningen, har herr Liedberg icke främjat sin sak genom att tala om den. Han kan icke förneka, att det blir 710 kvadratmeter mindre nyttig yta, om vi taga reservanternas förslag.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skulle i anledning av herr Råstocks replik till mig vilja säga, att det vore mig synnerligen kärt, om herr Råstock någon gång ville göra mitt hus den äran och se, vilka enkla arrangemang och framför allt vilken enkel ingång och vilket enkelt kapprum jag disponerar.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Paulsen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Holmgren begärde emellertid votering, varför herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utskottets utlåtande fogade, av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen.

Ang. förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren bifallit den vid utlåntandet fogade, av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 2.

Föredrogos var för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45 i anledning av väckt motion angående revision av lagstiftningen om delning av jord å landet; och

nr 46, i anledning av väckt motion om ändring i vissa hänseenden av de i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet upptagna bestämmelserna om fastställande av avstyckning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 65, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13 och 14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17, angående arbetarsmåbrukslånefonden.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag hemställde utskottet under denna punkt,

att riksdagen måtte

1) godkänna av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta tillfälliga ändringar i bestämmelserna angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet;

2) medgiva, att av det belopp å 12,000,000 kronor, inom vilket statslån från arbetarsmåbrukslånefonden må för år 1938 av Kungl. Maj:t beviljas, finge användas dels högst 1,000,000 kronor för möjliggörande av låneförhöjningar in till ett sammanlagt lånebelopp av 7,000 kronor till 1935, 1936 och 1937 års låntagare, dels ock ett belopp, motsvarande vad som av de för tilläggsån un-

Ang. arbetarsmåbrukslånefonden.

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 31.

Ang. arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)
der år 1937 tillgängliga medlen icke blivit under sistnämnda år lyftade, för utlämnande av dylika lån;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1939 bevilja statslån från arbetarsmåbrukslånefonden intill ett belopp av 12,000,000 kronor;

4) till Arbetarsmåbrukslånefonden för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

I en vid punkten fogad reservation hade herrar *Sederholm, Mannerskantz, Casenberg* och *Persson* i Grytterud förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte

1) godkänna av chefen för jordbruksdepartementet tillstyrkta tillfälliga ändringar i bestämmelserna angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet;

2) medgiva, att av det belopp å 12,000,000 kronor, inom vilket statslån från arbetarsmåbrukslånefonden må för år 1938 av Kungl. Maj:t beviljas, finge användas dels högst 1,000,000 kronor för möjliggörande av låneförhöjningar intill ett sammanlagt lånebelopp av 7,000 kronor till 1935, 1936 och 1937 års låntagare, dels ock ett belopp, motsvarande vad som av de för tilläggsån under år 1937 tillgängliga medlen icke blivit under sistnämnda år lyftade, för utlämnande av dylika lån;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1939 bevilja statslån från arbetarsmåbrukslånefonden intill ett belopp av 10,000,000 kronor;

4) till Arbetarsmåbrukslånefonden för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Casenberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet, för att säga, att jag icke kunnat vara med om att rösta för utskottets förslag utan i likhet med några andra av utskottets ledamöter reserverat mig mot detsamma. Statsrådet själv har ju prutat på anslaget. Då medlen skola uttagas genom beskattning, bör man icke anslå mer pengar än som är nödvändigt. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Under hänvisning till utskottets motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kamraren bifallen.

Punkterna 18—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22 och 23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogos var för sig:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån ur vissa statens utlåningsfonder; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till fiskare för förlust av fiskeredskap m. m.; samt

statsutskottets utlåtande, nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesinspektionens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. yrkesinspektionens organisation m. m.

Därvid begärdes ordet av

Fröken **Hesselgren**, som anförde: Herr talman! Jag ber att i detta sammanhang få säga några ord. Först vill jag betyga min glädje över, att det förslag, som här lagts fram angående yrkesinspektionens utökning gått igenom. Det är klart, att när man på detta sätt gör en utökning av personalen komma lönefrågorna alltid att spela en viss roll, och det är med anledning av dessa som jag skulle vilja göra ett par påpekanden. Först och främst vill jag beträffande den juridiska sakkunskapen inom chefsmyndigheten stryka under, att departementschefen med anledning av de sakkunnigas förslag, att sekreterartjänsten skulle förvandlas till en byrådirektörstjänst anført, att han icke f. n. ville taga den frågan under övervägande, därför att man icke kunde se, hur pass mycket den juridiska sakkunskapen komme att behövas vid den organisation, som nu skall genomföras. Denna fråga har icke tagits upp av utskottet och det med rätta, ty det finns inte någon motion på den punkten. Jag har bara, eftersom jag haft med sakkunnigutlåtandet att göra, velat understryka, att jag är glad att Kungl. Maj:t icke definitivt avgjort denna fråga nu utan ställt den på framtiden.

Det är en annan fråga, som jag däremot hoppas icke är ställd på framtiden. Det är frågan om expeditionspersonalen i distrikten. Socialstyrelsen har på sin tid föreslagit, att denna personal i större utsträckning skulle användas för sådana uppgifter, som f. n. fullgöras av den tekniska personalen. För att understryka, att man härför behöver yrkesskickligt folk, har socialstyrelsen i sitt första förslag, som de sakkunniga hava haft att taga under omprövning, föreslagit, att personalen i fråga skulle sättas i lönegrad B 7 d. v. s. bli kansli-biträden. Detta förslag hava de sakkunniga tagit upp, men Kungl. Maj:t har för sin del föreslagit, att de fortfarande skola vara kontorsbiträden och placeras i lönegrad B 4. Nu borde man kanske här väckt en motion. Jag har begärt ordet, för att förklara, att anledningen till att jag på denna punkt icke väckt någon motion, varit, att jag fått den uppfattningen, att frågan om tjänstemännens löneplacering skulle komma in under den allmänna översyn, som lönesakkunniga skall företaga. Jag vill därför nu bara uttala en förhoppning att när man kommer till denna översyn, det skall visa sig, att de krav, som man kommer att ställa på dessa tjänstemän, berättiga dem till en högre löne-

Ang. yrkesinspektionens organisation m. m. (Forts.)
 placering än Kungl. Maj:t här föreslagit. Såsom saken ligger till, kan jag, herr talman, naturligtvis icke framställa något yrkande, utan har bara velat uttala detta till protokollet.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte motioner.

Ang. bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. *Punkten 1*, angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Efter föredragning av punkten, anförde:

Herr Lundqvist: Herr talman! Jag har för min del inget annat yrkande än om bifall till statsutskottets hemställan på denna punkt. Då jag icke desto mindre har vågat ta till orda ett ögonblick är det därför att här också behandlas en av mig och herr von Seth väckt motion, vari vi föreslagit, att den hjälpverksamhet, som Kungl. Maj:t här har föreslagit och som ju bland annat går ut på att de, som bygga egna hem, skola erhålla statsbidrag, skulle kompletteras så, att även sådana barnrika familjer, som inte ha tillfälle eller möjlighet att skaffa sig ett eget hem men som ändå äro i behov av hjälp på grund av stor familj, skulle kunna få bidrag till hyran.

Jag vill naturligtvis gärna hålla med både statsrådet och utskottet om önskvärdenheten i och för sig, att man här söker skapa egna hem, men det veta vi ju alla, att det är många, för vilka detta är en omöjlighet på grund av att för det första alla inte äro bosatta så länge på en och samma plats och för det andra att alla inte äro lämpade för denna bostadsform. Men behovet av hjälp för att få en hygglig bostad kan ju därför vara lika stort.

Nu har jag med tacksamhet observerat, att utskottet för sin del inte vill förneka, att en sådan komplettering kan vara behövlig, och utskottet har sagt sig förvänta, att Kungl. Maj:t skall ägna hela detta spörsmål erfordrig uppmärksamhet. Jag har i anslutning till det reservationsuttalande, som gjorts på denna punkt, bara velat understryka önskvärdenheten av att detta övervägande kommer till stånd utan dröjsmål. Jag tror det är en lycklig och angelägen komplettering.

Medan jag har ordet kanske jag också kan få säga ett par ord om den andra delen av reservationen, där man föreslagit, att det också borde övervägas, om inte statens byggnadslånebyrå bör inordnas i statens egnahemsstyrelse. Detta förefaller mig även vara en åtgärd endast av godo, att man på detta sätt söker få en större enhetlighet till stånd i fråga om administreringen av denna verksamhet.

Jag ber med dessa ord endast att få rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet om beaktande av dessa synpunkter och tillåter mig i övrigt att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Grytterud, *Nolin*, *Magnusson* i Tumhult och *Casenberg*.

Herr andre vice talmannen Magnusson: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation närmast för att få tillfälle att här göra ett uttalande angående de många olika former, i vilka statens låne- och hjälpverksamhet för närvarande bedrivs. Jag har inte med reservationen av-

Ang. bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. (Forts.) sett att anmäla någon avvikande mening eller göra något yrkande, men jag har velat begagna tillfället att fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att denna mängd av hjälpformer, som nu förekommer, är konstruerad på olika sätt och ställer betydligt olika krav på den allmänhet, som begagnar sig av formerna, varav följer icke blott en viss villervalla utan även orsakas mycket missnöje. I ena fallet är hjälpformen så konstruerad, att en person, som begagnar sig av den, skall visa sig ha genom sparsamhet och omtanke förvärvat ett visst litet kapital. I ett annat fall är förhållandet alldeles motsatt, nämligen att kvalifikationen är den, att man inte alls skall ha några sparade tillgångar. I ena fallet betalar en familj hög ränta, i ett annat fall får man hjälpen räntefritt. I båda fallen kanske det gäller familjer, som äro barnrika.

Det är uppenbart att de, för vilka en äldre hjälpform med hårdare och mera betungande villkor tillämpas, känna sig betydligt missnöjda inför de nya, lättare tillgängliga och billigare formerna. Jag tror det är nödvändigt att man söker åstadkomma ett samordnande av allt detta och mera likriktar dessa bestämmelser, om man inte alldeles i onödan skall skapa missnöje och olust.

Det är för att få tillfälle att uttala detta, herr talman, som jag tillätit mig att anteckna en blank reservation, och jag har givetvis intet yrkande.

Herr Råstock: Herr talman! Jag begärde ordet för en stund sedan, då herr Lundqvist yttrade sig i de båda frågorna i den motion, som han här åberopat.

Det kan ju hända, att vi komma fram till någon metod beträffande hyresbidrag åt sådana familjer, som måste hyra. Men det är inte utan att jag är en liten smula förvånad över att just herr Lundqvist och de, som tänka lika med honom, gå in för den linjen, ty det måste ovillkorligen komma att medföra vissa reglerande ingrepp i fastighetsägarnas rätt att förfoga över sina fastigheter. Men jag noterar med tacksamhet, att herrarna äro beredda att vara med om en sådan sak.

Vad beträffar den andra frågan är det ju så, att vi ha uttalat oss för en enhetlig behandling, och den enhetliga behandling, som nu skall åstadkommas, består i statens byggnadslånebyrås handläggning av dessa ärenden. Det är den upplysning jag anser mig böra lämna i saken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet i punkten hemställt bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Föredrogos var för sig statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bosättningslånefond m. m.; samt

nr 115, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummorna.

Vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt bifölls.

§ 8.

*Ang. anslag
till läro-
anstalter för
dövstumma
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läroanstalter för dövstumma m. m., utom såvitt angår upphävande av lagen angående dövstumundervisningen, ävensom i avseende å i ämnet väckta motioner.

Därvid anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman! Under detta utlåtande har statsutskottet enhälligt i det stora hela bifallit Kungl. Maj:ts proposition om dövstumskoleväsendets organisation. Den skiljaktiga mening, som uppstått inom utskottet och som kommit till uttryck i den till detta utlåtande fogade reservationen, berör endast en fråga, nämligen frågan om den föreslagna fortsättningsskolan på Broby gård och dess ledning.

Utskottet har enhälligt biträtt Kungl. Maj:ts förslag om inköp av Broby gård i Uppland och även förslaget att inrätta en fortsättningsskola i jordbrukslära för dövstumma ynglingar i åldern 16—20 år. Utskottets majoritet har också biträtt Kungl. Maj:ts förslag därom, att den agronom, som måste anställas för att sköta denna icke alldeles så lilla jordegendom, jämväl skall bli föreståndare för skolan, och vid hans sida skall anställas en timplärare i de andra ämnen, i vilka man skall undervisa ungdomarna här i fortsättningsskolan.

Detta Kungl. Maj:ts av utskottets majoritet tillstyrkta förslag synes ju ligga nära till hands, eftersom det här gäller huvudsakligen en praktisk undervisning i lantbruk. Men reservanterna ha ändå inte kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag, och det framför allt på den grund, att det här gäller en skola eller ett internat för dövstumma. Reservanterna ha ansett, att man borde, när man skall starta denna fortsättningsskola för dövstumma, först och främst ha garanti för att denna skola och dess ungdom ledes av en för dövstumundervisningen särskilt utbildad kraft, d. v. s. av en dövstumlärare. Denna garanti vinner man inte, om man går utskottsmajoritetens av Kungl. Maj:t föreslagna väg och gör agronomen till föreståndare och vid hans sida för viss tid under året anställer en timplärare.

Utskottsmajoriteten har också känt sig tveksam inför denna anordning. Även utskottsmajoriteten förutsätter — det framgår av utlåtandet på sid. 24 och 25 — att det kan bli nödvändigt att vid agronomens sida anställa en extra eller extra ordinarie dövstumlärare, som antages för hela året vid skolan. Reservanterna ha i motsats härtill ansett, att den tryggaste anordningen vore en dövstumlärare som föreståndare, därför att han är bäst skickad att leda, fostra och övervaka de unga, och vid hans sida en agronom för skötseln av gården och för undervisning i jordbrukslära.

Herr talman! Trots det att jag alltså har denna uppfattning, inser jag emellertid till fullo, att det finns föga utsikter att på denna punkt vinna kammarens bifall gentemot en så stark majoritet inom statsutskottet. Jag måste också säga att jag skulle tveka rätt mycket att göra något som kunde komma att försena ett positivt beslut. Jag skall därför inte ställa något yrkande om bifall till reservationen, och det kostar mig så mycket mindre självövervinelse, som det ju är alldeles uppenbart, att ifall våra farhågor skulle besanna sig, nödgas man att företaga en ändring i den riktning, som vi ha tänkt oss.

På dessa skäl, herr talman, har jag blott till protokollet velat här uttala min mening på denna punkt, och jag har intet yrkande.

Ang. anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Herr Holmdahl såsom talesman för reservanterna har gjort uppgiften mycket lätt för mig, som skall företräda utskottsmajoriteten, då han inte ställt något yrkande. Under sådana förhållanden kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogos var för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 117, i anledning av väckt motion angående utredning om ersättning för olycksfall i arbete åt arbetaren hos statens arbetslöshetskommission S. K. E. Bergman; och

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående avstående till viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter häradsdomaren Johan Alfred Nilsson från Torpa socken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 119, i anledning av väckt motion angående understöd åt stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda.

I en inom andra kammaren av herr *Flyg* väckt motion, nr 248, har hemställts, att riksdagen måtte bevilja stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda, antingen en engångsgratifikation å 3,000 kronor eller också ett understöd av 600 kronor årligen.

Ang. understöd åt stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda.

Utskottet hemställde, att herr *Flyg*s ifrågavarande motion (II:248) icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan, anförde:

Herr **Flyg**: Herr talman! Föreliggande angelägenhet fanns i annan form på riksdagens arbetsschema föregående år. Jag framförde då en motion att riksdagen skulle till socialdepartementets förfogande ställa en summa av 50,000 kronor, ur vilken efter departementets prövning anslag skulle kunna ges till mindre bemedlade, vilka göra för arbetsprocessen i landet nyttiga uppfinningar. Denna framställning motiverades med hänvisning till ett speciellt fall, som genom en vän till mig hade bragts till min kännedom, och man hade bett mig söka göra någonting i det fallet. Det gällde stenarbetaren Svensson i Emmaboda.

Han hade tidigare gjort en framställning till regeringen om en gratifikation, och denna framställning hade avslagits på grund av ett utlåtande från kommerskollegium, som dels yttrat sig beträffande värdet av det verktyg, som Svensson anser sig ha uppfunnit, dels också framhållit, att då överhuvud taget anslag saknas för behövande uppfinnarens understödjande, får kollegium avstyrka förevarande ansökan. Regeringens avslag 1935, motiverat med detta kollegiums uttalande, föranledde den motion, som jag i fjol förde fram.

Utskottet i fjol yttrade, att riksdagen vid flera tillfällen anvisat medel såsom gratifikation eller som årligt understöd till personer, vilka genom vetenskapligt arbete eller på annat sätt gjort en betydelsefull insats och därigenom blivit förtjänta av uppmuntran och understöd. Enligt utskottets uppfattning bör den princip upprätthållas, som härigenom kommit till uttryck och enligt vilken riksdagen prövar de förhållanden, som i varje särskilt fall föreligga.

Ang. understöd åt stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda. (Forts.)
Utskottet ansåg sig således icke böra tillstyrka den i motionen ifrågasatta medelsanvisningen, alltså de i min motion föreslagna 50,000 kronorna.

Jag fattade — och jag förmodar, att det gjorde vi alla — denna utskottets formulering som ett uttryck för den meningen, att riksdagen borde förbehålla sig beslutanderätten i varje sådan ifrågasatt angelägenhet. Det är motivet till att jag i år väckt den nu föreliggande motionen, vari jag hemställt aningen om en engångsgratifikation på 3,000 kronor eller ett årligt understöd av 600 kronor till bemälda Svensson.

Nu säger utskottet i år, att då några nya skäl icke föreligga i frågan, som kunna motivera ett frångående av regeringens tidigare fattade beslut, d. v. s. beslutet från år 1935, så finner sig utskottet icke böra tillstyrka den i ämnet väckta motionen. Såvitt jag kan förstå har man här återfallit på kommerskollegiums yttrande från år 1935.

Jag skall inte alls försöka, herr talman, att framträda med anspråk på att kunna bevisa, att denne Axel Svensson är att betrakta såsom uppfinnare av det ifrågavarande verktyget.

Emellertid föreligger en rad av utlåtanden från sakkunnigt håll, vari man dels säger, att Svensson är den som först begynt att i arbetet använda sig av detta verktyg, dels understryker verktygets betydelse ur nationalekonomisk synpunkt. Man har, med andra ord, genom detsamma kunnat väsentligt förbättra arbetsprocessen, och kvantiteten av oduglig sten har nedbringats oerhört.

Detta synes mig vara de fakta, som härvidlag likväl äro de vitala. Varpå kommerskollegium bygger sitt utlåtande av 1935, vet jag inte, och det finns ingen anledning att från min sida taga upp någon diskussion om vad som säges i detta utlåtande. Men jag vill peka på, att kommerskollegium tillägger: »Då överhuvud anslag saknas för belöning av uppfinnare, får kollegium avstyrka förevarande ansökan.» Detta kan tolkas såsom ett uttryck för att man, under förutsättning att medel funnits till förfogande, kanske skulle ha tillstyrkt den av Svensson gjorda framställningen.

Det synes mig, att frågan faktiskt ligger till på det sättet, och därför förvånar mig den behandling, som statsutskottet i år har låtit motionen få. Jag vet ju, att statsutskottet är en institution, som inte får ha något hjärta eller som i varje fall inte får låta sitt handlande och sina beslut påverkas av det organet, utan att man mycket strängt låter sitt ställningstagande bestämmas av vad som kan vara riktigt från formella synpunkter och med hänsyn till prejudikat. Det förefaller mig likväl, som om man i detta speciella fall borde ha gjort någonting, och det synes mig, som om beviljandet av det ifrågasatta engångsanslaget på 3,000 kronor hade varit fullt berättigat och dessutom en gärning, som hade varit värdig den nuvarande riksdagen med hänsyn till det fall det gäller.

Jag känner icke närmare bemälda Svensson. Jag har mött honom en gång i mitt liv, då han tillsammans med en person, som har intresserat mig för fallet, uppsökte mig på en plats i närheten av hans hemort, där jag för tillfället befann mig. Jag fick ett intryck av en genomhederlig, präktig, men också bruten människa, som är övertygad om att han gjort en nyttig insats i arbetsprocessen och som också är fylld av hopp, att han skall röna tillmötesgående från riksdagen.

Nu vet jag ju, att det finns ingen möjlighet att få igenom ett yrkande gentemot den mäktiga institution, som statsutskottet är, men då jag, herr talman, för mitt vidkommande är övertygad om att i detta fall något borde göras från riksdagens sida och att det är en synnerligen berättigad hemställan det här gäller, ber jag att få yrka bifall till ett av alternativen i motionens hemställan,

Ang. understöd åt stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda. (Forts.) nämligen om en engångsgratifikation av 3,000 kronor till bemälda Svensson.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag känner mig som gammal yrkesman på detta område pliktig att rent upplysningsvis säga några ord.

Jag har inte haft tillfälle att deltaga i ärendets behandling inom statsutskottet. Men jag har förvånat mig över att kommerskollegium har kunnat skriva så som det gjort i det citat, som finnes återgivet i utskottets betänkande: »Det är ej för kommerskollegium känt, i vad mån det av sökanden angivna verktyget erhållit någon mera allmän användning.» Ett sådant uttalande är i hög grad ägnat att förvåna. Jag vet nu inte, herr talman, huruvida Svensson är uppfinnare av detta verktyg. Uppfinningen är ju i och för sig inte så komplicerad — det är väl mera en på erfarenheter grundad förbättring av ett annat verktyg, en borrh, som har lett till det utmärkta redskap det här gäller. När det nämligen gäller förädling av berg — vare sig det är fråga om den ljusare, mindre kostbara graniten eller den mörkare, mycket kostbara graniten — så åstadkommes genom detta särskilda redskap på ett mycket enkelt sätt, att sprängningen sker precis så som vederbörande vill, att den skall ske. Jag skall inte hålla någon lektion, men vill säga, att om man t. ex. borrar ett hål i ett berg, händer det mycket lätt, att man får en trekant i själva ytan, innan man kommer ned i berget. Som regel spricker då berget på tre håll och följer dessa utkantningar i själva borrhålets början. Med denna remnare, som detta redskap kallas, åstadkommes ett skär på två sidor borrhålet nerigenom och man tvingar sålunda berget att spricka åt dessa båda sidor.

Detta redskap har använts — vill jag påpeka — i något över en mansålder — jag kan ju säga under innevarande århundrade — och det har förvisso tillfört ifrågavarande näring, stenindustrien, betydande värden genom att man rationellt har kunnat utnyttja bergen. Det har genom dess användning uppstått mindre skrael, man har kunnat taga tillvara graniten i vida högre grad än som annars varit fallet. Det var det förhållandet, att kommerskollegium inte känner till detta, som framkallade min förvåning, när jag läste anförda citat.

Jag tror för min del inte att utskottet kunnat göra stort annat än vad utskottet gjort i förevarande fall. Utskottet hade möjligen med beaktande av dessa synpunkter på verktygets betydelse kunnat, om Svensson nu är uppfinnare av verktyget — jag vet inte, om utskottet känner till hur därmed förhåller sig, jag har emellertid inte sett några akter om den saken — påpeka för Kungl. Maj:t, att här torde föreligga ett fall, då man har skäl att uppmuntra en uppfinnareverksamhet, även om den är av det enkla slag, som det här är fråga om. Jag vill emellertid, då jag såsom yrkesman har erfarenhet av och i min ungdom mycket använt denna remnare, betyga inför kammaren, att här verkligen är fråga om ett redskap, som varit stenindustrien till mycket stor nytta.

Jag kan inte yrka bifall till motionen av det skäl jag anført, nämligen att jag inte vågar knyta an uppfinnarrätten till någon viss person, och sålunda inte heller kan tillstyrka att kammaren nu skall besluta ge något understöd. Jag måste därför nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag, i den tron att motionären kan komma igen ett annat år och måhända ha ett bättre underlag för sina krav på hjälp åt vederbörande.

Herr Jansson i Falun: På avdelningen ha vi ägnat denna fråga synnerligen stor uppmärksamhet och sökt taga reda på, om det möjligen kunde fin-

Ang. understöd åt stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda. (Forts.)
 nas något dokument, som skulle styrka, att denna uppfinning verkligen vore ett verk av ifrågakvarande person. Vi ha på sätt, som jag kanske inte här skall gå närmare in på, försökt taga reda på, hur länge idén med denna rem-nare varit tillämpad inom stenindustrien. Enligt de uppgifter vi ha fått, skulle det ha skett redan före den tidpunkt, då här ifrågakvarande man angives ha gjort sin uppfinning. Han skulle ha gjort någon liten förändring av detta verktyg, men själva idén lär ha tillämpats förut. Som kammarens ledamöter förstå, finns det ingen möjlighet för en utskottsavdelning att avgöra en sådan sak, utan man måste överlämna åt dem, som kunna bedöma dessa ting, att avgöra den.

Vi på tredje avdelningen ha inte den ringaste anledning att motsätta oss ett förslag, som kan anses välgrundat och välmotiverat, men å andra sidan anse vi det vara ett oeftergivligt krav, att så är förhållandet, för att man skall kunna tillstyrka en framställning. Det är detta skäl, som gjort, att vi inte kunna tillstyrka herr Flygs motion. Jag minns mycket väl sedan förra året själva sakförhållandet, och jag får för min del säga, att jag hyser fortfarande samma uppfattning. Men, som sagt, så som frågan ligger till, ha vi inom avdelningen inte ansett det försvarbart att tillstyrka denna motion.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Törnkvists yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Flyg: Jag skall inte taga upp någon strid här i kammaren vare sig med statsutskottet eller någon annan, därför att jag inte är tillräckligt insatt i saken — jag skulle tro, att ledamöterna av statsutskottet, om det förhåller sig så, som herr Jansson säger, genom sin behandling av saken känna till den bättre än jag. Jag har till mitt förfogande endast haft de dokument, som Svensson själv har sänt mig och som äro undertecknade av yrkesmän inom branschen, vilka dels intyga verktygets betydelse och dels säga, att detsamma är Svenssons verk.

Jag begärde emellertid ordet för att säga, att den debatt, som vi ha haft i år, gjort mig något hoppfullare än utskottsutlåtandet, då jag såg det. Jag har efter herr Törnkvists och herr Janssons i Falun anföranden en känsla av att frågan måhända kan anses ha fallit framåt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå och bifall i stället till det av herr Flyg under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

*Ang. ändrad
 löneställning
 för vissa be-
 fattningar vid
 statens kom-
 munikations-
 verk m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad löneställning för vissa befattningar vid statens kommunikationsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och anförde därvid

Herr Lundqvist: Herr talman! I detta statsutskottets utlåtande behandlas även en motion, som jag tillsammans med några andra av kammarens ledamöter har väckt beträffande vissa befattningar vid kommunikationsverken.

Utskottet har, jag säger naturligtvis, avstyrkt motionen. Detta var för mig ingen överraskning. Jag förstår, att utskottet inte kan på förslag av enskilda motionärer tillstyrka riksdagen att fatta beslut om en del nya befattningar. Motionen har emellertid, förefaller det mig, ändock inte varit alldeles utan nytta. Utskottet har i sin motivering ganska utförligt yttrat sig om de önskemål, som i motionen ha framförts, och utskottet har också uttalat sig på

Ang. ändrad löneställning för vissa befattningar vid statens kommunikationsverk m. m. (Forts.)

ett sätt, som enligt mitt förmenande måste betecknas såsom tillmötesgående, och jag ber alltså att till utskottet få uttala ett tack för dess välvilliga inställning till frågan.

Då jag har glädjen att se statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet här närvarande, när detta ärende behandlas, vill jag gärna passa på tillfället att till herr statsrådet rikta en vördsam vädjan att i vad på statsrådet ankommer söka tillmötesgå dels naturligtvis den önskan, som ligger i motionen, men dels också den förhoppning, som uttalats av statsutskottet, att dessa olika frågor utan alltför lång tidsutdräkt måtte bli upptagna till en slutlig prövning. Herr statsrådet har ju som skäl för sitt avvisande av dessa framställningar ifrån de affärsdrivande verken hänvisat till olika pågående utredningar, till lönekommittén av 1936 liksom också till den särskilda personalutredningen vid statens järnvägar. Jag tror, att det vore synnerligen lyckligt och önskvärt, om herr statsrådet ville söka påverka ifrågavarande utredningars arbete i sådan riktning, att åtminstone frågan om dessa och liknande befattningar, varom de olika verksstyrelserna gjort upprepade framställningar, kunde i tid bli föremål för de olika utredningarnas bedömande. Det förefaller mig vara ganska angeläget, att statens affärsdrivande verk få i stort sett den befälsuppsättning, som dessa verks ansvariga ledningar anse vara erforderlig med hänsyn till verksamhetens art och omfattning.

Jag har, herr talman, inte heller vid denna punkt något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan och har endast velat göra denna vädjan till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckta motioner om ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade, likalydande motioner, väckta den ena i första kammaren under nr 166 av herr *Bäcklund* och den andra inom andra kammaren under nr 272 av herr *Olsson* i Staxäng, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk, att arbetare vid sedeltryckeriet beredes skäligt vederlag för sina före reglementets ikraftträdande gjorda inbetalningar till ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm».

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 166 och II: 272, måtte besluta, att såsom första stycke under punkten 2 av övergångsbestämmelserna till tjänstepensionsreglementet för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk skulle, med tillämpning från och med den 1 juli 1935, införas en bestämmelse av följande lydelse:

Ang. ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.

Ang. ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.
(Forts.)

2. Har arbetare vid sedeltryckeriet efter riksbankens övertagande av verksamheten vid tryckeriet men före reglementets ikraftträdande verkställt inbetalningar till ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm enligt därom för arbetarpersonalen vid tryckeriet då gällande bestämmelser, skall han som tjänstår för pension äga tillgodoräkna fem sjättedelar av den tid, för vilken sådan avgift erlagts och varunder arbetaren innehaft anställning av beskaf-fenhet och under förutsättningar, som i 1 § sägs.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Lovén, Paulsen* och *Andersson* i Falkenberg.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Lovén**: Herr talman! Det är möjligt, att ett misstag begicks vid övergången till det nya pensionsreglementet och att de arbetare, om vilka här är fråga, borde ha fått det något fördelaktigare ställt i pensionshänse-ende än vad nu är fallet. Men då varken utskottet eller bankofullmäktige eller pensionärerna själva gjorde någon erinran, när det nya pensionsreglementet skulle stadfästas, anse vi reservanter det inte vara riktigt att nu så här separat komma efter med ändring eller förhöjning av pensionerna, och detta inte minst därför, att regeringen lovat att igångsätta en allmän översyn över nu utgå-ende pensioner för att, i den mån det är befogat och behövt, reglera dessa. Därför anse vi, att det även skulle kunna anstå med denna sak och med det föreslagna tillägget till dessa pensionärer, och att man inte, såsom nu före-slås, skall gå händelserna i förväg. Att, som utskottet säger, några consekvenser inte skulle uppkomma, det är ett uttalande, som får stå för utskot-tets egen räkning. Och det skall bli intressant att vid nästa riksdag eller vid någon därefter kommande riksdag se, om utskottet kommer att fortsätta på samma väg eller om utskottet kan finna någon utväg att slippa undan de consekvenser, som komma att följa av utskottets ställningstagande.

Till slut vill jag, herr talman, uttala min förvåning över att man går att retroaktivt ända från 1935 rätta till det fel som anses begånget och som det förut inte varit tal om.

Med stöd av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Andersson* i Falkenberg.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Utskottet har ansett sig böra följa det förslag, som bankofullmäktige avgivit till utskottet i denna fråga. Det inne-bär, att de ifrågavarande arbetarna skola såsom tjänsteår för pension få till-godoräkna sig en sjättedel mer än vad som följer av gällande föreskrifter. Det-ta kan förefalla egendomligt men har en mycket plausibel förklaring. Avsik-ten är nämligen att bereda ifrågavarande arbetare skäligen ersättning för före-lagens ikraftträdande erlagda pensionsavgifter. Ett bifall till utskottets för-slag kommer inte att medföra några konsekvenser beträffande andra arbetar-grupper i statens tjänst, såvitt det varit möjligt för bankoutskottet att un-dersöka saken. Det kommer inte att beröra mer än ett tiotal arbetare.

Under sådana omständigheter anser jag, herr talman, att kammaren lugnt kan bifalla utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Osberg*.

Ang. ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.

(Forts.)

Herr Lovén: Herr talman! Det kan nog vara riktigt vad herr Holmgren sade, men beträffande konsekvenserna vill jag fästa den ärade vice ordförandens i utskottet uppmärksamhet på att det nu föreligger en proposition nr 299 med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av reglementet den 30 juni 1934 angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst. I denna heter det i § 2 moment 3: »Har arbetare i samband med statens övertagande av kommunalt driven verksamhet eller av enskilt företag övergått till statens tjänst, beror på prövning i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, om och i vad mån tid, under vilken arbetare innehaft anställning hos den föregående arbetsgivaren, må tillgodoräknas honom såsom tjänstår.» Jag undrar, vad vice ordföranden i bankoutskottet skall säga, när denna proposition skall behandlas, och om han då är lika säker på att det inte blir några konsekvenser av detta. Varför kunde man inte vänta med den föreliggande frågan, till dess denna proposition blir behandlad, som också rör arbetare, vilka kommit från enskild anställning till statens tjänst? Man hade inte tid att vänta med föreliggande fråga, till dess denna proposition kom under behandling i utskottet, utan man skulle rusa iväg och rätta till ett tidigare begånget misstag, som man inte sett upp med, och gå tillbaka retroaktivt till år 1935. Då undrar jag, hur de arbetare skola ha det, som enligt det nyss upplästa momentet överförts från enskilt företag.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om vägdistrikt.

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 120 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.* och nr 235 av herr *Lindmark* samt nr 152 av herr *Jacobson m. fl.* och nr 236 av herr *Lindmark*.

I motionen II:152 hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om vägdistrikt, att val av vägstämmoombud må i kommuner, som äro indelade i flera valdistrikt, äga rum inför respektive valnämnder».

Utskottet hemställde,

1) att motionerna

a) II: 235 och

b) II: 120

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

2) att motionerna

a) II: 152 och

b) II: 236

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindmark*, *Bodin*, *Hagström*, *John Björck*, *Lundqvist*, *Nolin* och *Nilsson* i Steneberg, som ansett, att utskottets yttrande bort hava i reservationen angiven lydelse.

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Jacobson: Herr talman! När denna fråga i fjol framfördes i riksdagen — jag syftar då på det billiga och rättvisa kravet om åtgärder från riksdagens sida för befolkningen i de vidsträckta norrländska kommunerna att få utöva sin rösträtt — varvid den sammankopplades med kravet om en revision av de nu gällande rösträttsbestämmelserna, gjorde konstitutionsutskottet följande uttalande: »Därest, såsom motionärerna antyda, vid redan hållna valförrättningar vissa svårigheter yppats eller valproceduren blivit omständlig, beror detta på lagstadgandets principiella innehåll, och missförhållandet kan avhjälpas genom införande i lagen av särskilda föreskrifter om valförrättningens anordnande.» Då emellertid utskottet saknade anledning upptaga den sistnämnda omständigheten till omprövning, hemställdes om avslag.

Alltså i fjol, då båda frågorna — dels rösträttsgrunden, dels själva förfarandet vid valförrättningen — behandlades i riksdagen, avstyrkte konstitutionsutskottet förslagen på den grund att de båda frågorna voro sammankopplade. I år avstyrker konstitutionsutskottet på grund av att de båda frågorna icke sammankopplats. Det var just på grund av konstitutionsutskottets utlåtande vid fjolårets riksdag, som jag i min motion i år icke gick in på rösträttsgrunderna, utan endast krävde en ändring i själva valproceduren. Vad skall en nykommen riksdagsman få för uppfattning av detta högvördiga utskott, vars ståndpunkt växlar fullständigt diametralt från det ena året till det andra. Utskottet tycks hysa den uppfattningen, att vi gott kunna vänta och se framtiden an; det brådskar tydligen inte. Jag tillåter mig ställa den frågan till utskottets ärade ledamöter: Om ni, herrar Hallén, Fast m. fl. vore bosatta i exempelvis min egen kommun, Vilhelmina, som har ett yttinnehåll av icke mindre än 87 kvadratmil, motsvarande 3 gånger Blekinge län, och som vid de kommunala och politiska valen är uppdelad i 37 valdistrikt, men som vid val av vägstämmoombud, enligt de nu gällande bestämmelserna, är hänvisad till ett enda valställe inom denna stora och vidsträckta socken, skulle ni då finna eder i att utan knot resa exempelvis 30 mil för att få utöva eder rösträtt? Jag skulle vilja se exempelvis vännen Fast vid framkomsten till Vilhelmina efter en dylik besvärlig resa, i synnerhet om han tvingats att i avsaknad av väg tillryggalägga en stor del av densamma gående eller roende. Skulle inte då det småländska blodet komma i svallning? Nej, mina damer och herrar, här är endast den enklaste gård av rättvisa som skipas, därest möjligheter skapas för obygdens och de stora avståndens folk att utan allt för stora uppoffringar fullgöra en medborgerlig rättighet. De motiv, som konstitutionsutskottet anfört för avslag, falla, som jag tidigare anfört, på dess egen argumentation i fjolårets utskottsutlåtande.

Då jag vet, att jag förfäktar en rättvis sak, som icke är betjänt av ett uppskov i det ovissa, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min i motion 152 gjorda hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte.

Herr Lundqvist: Herr talman! Jag kan ju delvis mycket väl förstå den föregående ärade talaren, då han gav tillkänna ett visst missmod inför den utgång hans motion fått. Han undrade, hur han egentligen skulle lägga en motion, för att den över huvud taget skulle vinna konstitutionsutskottets gillande. Jag tror emellertid, att om den ärade motionären läser konstitutionsutskottets utlåtande mera noggrant, skall han finna, att detta innebär mera av välvilligt tillmötesgående av hans motion än han vid ett första genomgående av utlåtandet kanske har funnit.

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

Det är ju emellertid så, herr talman, att konstitutionsutskottet i detta utlåtande har behandlat inte bara den motion, som herr Jacobson väckt, utan också en del andra motioner av ganska olika slag, såsom kammarens ärade ledamöter torde ha funnit. Här föreligga motioner, som dels syfta till åvägabringande av likställighet mellan fastighet och inkomst vid vägskattens utgörande och dels avse sådan ändring av bestämmelserna om val av vägstämмоombud, att dessa val skola, obligatoriskt enligt herr Jacobsons eller fakultativt enligt en annan motion, verkställas inför respektive valnämnder i stället för på kommunalstämma.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att utskottet är enigt ifråga om det slut, vartill utskottet kommit, nämligen att hemställa om avslag på alla motionerna. Men utskottet är också enigt på en annan punkt, nämligen därom, att man vill ha en utredning om åstadkommande av likställighet mellan fastighet och inkomst vid vägskattens utgörande. Därvidlag råder alltså ingen meningsskiljaktighet.

Den reservation, som finns fogad till utskottets utlåtande och till vilken jag jämte andra anslutit mig, går däremot ut på, att man inte för närvarande skall taga ställning till en fråga, som icke är berörd i någon av de olika motionerna, nämligen sättet för val av vägstämмоombud, för den händelse full likställighet skulle vinnas i vägskattehänseende mellan fastighet och inkomst. Vi, som stå för reservationen, mena, att denna fråga får man pröva, när man sett, till vilket resultat den nu pågående undersökningen om utjämning av skatten för fast egendom och inkomst kommer.

Vi ha alltså inom utskottet alla velat, att en utredning skall komma till stånd, och det kan ju också hända — det vill jag säga till herr Jacobson — att de utredningar, som äro igångsatta och som man åberopar i utskottets utlåtande, kunna komma att bli avslutade så tidigt, att när man i herr Jacobsons hemtrakt nästa gång går att utse vägstämмоombud, man då fått en annan ordning till stånd, så att det kanske inte ställer sig så svårt som herr Jacobson nu påpekade.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag och ifråga om motiveringen till den reservation, som är avgiven av herr Lindmark m. fl.

Herr Jacobson, som nu för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Herr Lundqvist hade den uppfattningen, att om jag läste konstitutionsutskottets utlåtande mera noga, skulle jag ha kommit till en annan uppfattning och ansett, att utskottet ställt sig välvilligt till min motion. Jag försäkrar herr Lundqvist, att jag läst detta utlåtande inte bara noggrant utan mer än noggrant. Det är intet tvivel om, att jag läst utskottets utlåtande ordentligt.

Vad beträffar den utredning, som enligt vad herr Lundqvist ställde i utsikt skulle kunna föranleda, att det vid nästa val av vägstämмоombud skulle finnas möjlighet att ha fått en ändring till stånd till förmån för folket däruppe i fjälltrakterna, vill jag säga, att jag har en helt annan uppfattning än han, när det gäller den hastighet, med vilken utredningar verkställas och lämna resultat. Jag har alltså inte samma uppfattning som herr Lundqvist i detta fall, utan jag tror, att ett beslut enligt utskottets förslag kommer att i mycket hög grad fördröja denna rättvisa sak.

Vidare anförde:

Herr Fast: Herr talman! Om herr Jacobson finge sitt yrkande i dag bifallet av kammaren, skulle man inte komma ett enda fjät snabbare fram än vid ett bifall till utskottets förslag. När det gäller de bestämmelser, som nu

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

råda, äro vi fullständigt överens om, att det är orimligt att i de stora kommunerna förrätta val på sätt nu är föreskrivet. Därom råder ingen tvekan. Men förhållandena äro annorlunda i år än tidigare, då vi inte bara ha dessa motioner om val av vägstämmoombud och hur dessa val skulle ske till behandling, utan också motioner och förslag om utjämning mellan inkomst av fastighet och annan inkomst. Vi voro av den uppfattningen att man inte längre kunde motsätta sig en undersökning av detta problem, huruvida dessa vägskattegrunder borde ändras till likställighet. När vi emellertid kommit så långt och hade fått denna uppfattning, blev det också klart för oss, att den arbetande kommunalskatteskommittén redan tagit upp detta problem. Det skulle då ha varit orimligt att begära utredning på en punkt, där utredning redan pågår. Men samtidigt måste vi säga oss, att om man går till ändring av vägskattegrunderna, måste därav logiskt följa ändring av valbestämmelserna. Det borde ju glädja herr Jacobson, som tillsammans med oss slagits för att få rätsida på de nuvarande rösträttsgrunderna beträffande val av vägstämmoombud, att utskottet här konstaterat detta faktum, att när man går till ändring av förhållandena rörande vägskattegrunderna, följer därav logiskt, att man måste ändra rösträttsgrunderna, och att några som helst skäl icke finnas för bibehållande av nuvarande bestämmelser om val av vägstämmoombud på kommunalstämma utan att de böra överflyttas till kommunalfullmäktige.

Jag tror, att herr Jacobson skall ge mig rätt i, att om man nu avläte en särskild skrivelse i förevarande avseende, skulle Kungl. Maj:t inte kunna sätta igång den begärda utredningen tidigare än som nu sker genom den i utskottets motivering gjorda anvisningen. En begäran om utredning ligger ju faktiskt i utskottets motivering. Men särskilda förhållanden göra, som jag redan påpekat, att man inte rimligen kan komma med detta i klämman.

Jag vill till reservanterna säga, att det också är ganska orimligt att kräva, att vi skola utan vidare uttala oss för att det skall bli ändring i grunderna för vägskattens utgående, men å andra sidan inte ha klart uttalat, att detta måste medföra de och de konsekvenserna ifråga om rösträtten. Utskottets hemställan är resultatet av en kompromiss, som träffats i stort sett med alla, ty rörande slutresultatet äro alla ense, men högern har ställt sig utanför, speciellt när det gäller detta uttalande om ändrade rösträttsvillkor. Jag är livligt övertygad — såsom framgår av vad som yttrats i debatten i utskottet — att de ärade reservanterna nog tro, att detta är det pris man tvingas att betala. Men man har inte velat göra något uttalande nu utan ansett, att det är tillräckligt att bita i det sura äpplet vid en senare tidpunkt.

Under sådana förhållanden kan jag inte se något skäl att bifalla vare sig herr Jacobsons motion eller den som herr Lindmark framfört, utan jag tror, att det enda riktiga, om man vill få ett resultat, är att bifalla utskottets hemställan och jämväl dess motivering, vilket yrkande jag nu ställer.

Herr Lindmark: Herr talman! I början av årets riksdag väckte jag tvenne motioner, den ena avseende att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning i syfte att få till stånd full likställighet i fråga om vägskattegrunderna och den andra också en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i syfte att val av vägstämmoombud skulle kunna ske i de större kommunerna med utnyttjande av valdistrikten. Den senare motionen sammanfaller i stort med den motion, som herr Jacobson har väckt och som han nyss talat för.

Det var inte nödvändigt, att dessa tvenne motioner sammankopplades vid utskottets behandling. Inte förty har konstitutionsutskottet gjort detta och därigenom i viss grad försvårat en lycklig utgång av själva behandlingen. På en

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

punkt är jag emellertid mycket tillfreds med vad utskottet uttalat, nämligen då utskottet med skärpa understrukt nödvändigheten av att full likställighet i fråga om vägskattegrunderna skapas och skapas fortast möjligt. Men utskottet konstaterar, att 1936 års kommunalskatteberedning redan tagit upp detta ärende till behandling och att det följaktligen icke behövs någon särskild skrivelse till Kungl. Maj:t om den saken. Jag är för min del fullt nöjd med detta enhälliga uttalande från utskottets sida om nödvändigheten av utjämning i fråga om vägskattetungan, så att inte fastighetsägarna skola behöva betala 50 procent högre vägs katt än andra inkomsttagare. Detta uttalande synes mig vara mycket värdefullt, och det är första gången som det hänt i Sveriges riksdag att ett sådant uttalande gjorts från ett utskotts sida.

Vidare uttalar konstitutionsutskottet, att sättet att utöva rösträtt vid val av vägstämooombud så intimt hänger samman med kravet på likställighet av vägskattegrunderna, att frågan härom bör tagas upp först efter det att frågan om vägskattegrunderna fått sin lösning. Jag har noga taget inte så mycket att invända häremot heller. För mig kan detta inte betyda någonting annat än att vi i de stora norrlandskommunerna få genomlida eventuellt ännu ett val med därmed förenade stora svårigheter, men att vi likväl ha utsikt att snart nog kunna komma till en bättre tingens ordning.

Vad jag nu med mitt yttrande särskilt vill vända mig mot är tvenne uttalanden i utskottets motivering, vilka äro av natur att böra påpekas. Jag har redan påpekat, att konstitutionsutskottet uttalat sin fulla anslutning till likställigheten i fråga om vägskattegrunderna. I samband härmed säger emellertid utskottet bland annat: »Vid en dylik utredning kan vägorganisationens inverkan på vägs kattens storlek icke förbigås. Större vägdistrikt medföra nämligen ökad skatteutjämning. Om kostnaderna för genomfartsvägarna överflyttas på staten, skulle en utjämning av grunderna för vägs kattens utgående få minskad betydelse.»

Här menar jag, att konstitutionsutskottet varit inne på ett resonemang, som i detta sammanhang är fullkomligt onödigt och för övrigt vilseledande. Min motion avser inte frågan om skatteutjämning mellan vägdistrikten. Den frågan behöver man inte ta upp i detta sammanhang. Vi ha redan nu en ganska effektiv vägs kätteutjämning mellan vägdistrikten, vilken emellertid givetvis skulle kunna göras ännu bättre, men i det här sammanhanget behöver man inte diskutera dessa slag av utjämning. Det räcker icke med den skatteutjämning, som skulle kunna uppkomma därigenom att vägdistrikten gjordes exempelvis så stora, att de omfattade ett helt län. Vi veta ju också, att den tanken har varit uppe att man skulle göra vägdistrikten så stora att de omfattade ett helt län. Genom en sådan anordning avlägsnar man emellertid inte den orättvisa, som för närvarande föreligger i fråga om skatteobjekten. Den strängare och hårdare beskattningen av fastigheterna står ju kvar i alla fall och lika starkt markerad som den för närvarande är. Ja, även om man sammansloge vägdistrikten till ett, så att det omfattade hela riket, och man samtidigt bibehölle denna anordning med en särskild vägs katt, vilken skulle utgå på ungefär samma sätt som för närvarande sker, skulle den skatteutjämning, som därvid erhöles, inte tjäna det syfte, som vi motionärer närmast avse, nämligen att skapa en rättvisare grund för vägs katternas utgörande skatteobjekten emellan. Följaktligen är utskottets resonemang på denna punkt fullkomligt onödigt. Det är också oriktigt och vilseledande, ty det ger halvt på hand, att man skulle kunna lösa föreliggande problem på det sätt utskottet här pekar på.

Den andra punkten, som betyder mera i detta sammanhang och som gjort att reservanter ha uppenbarat sig, är följande uttalande: »Att den nuvarande an-

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)
ordningen av dessa val i varje fall måste anses olämplig, såsom också motionsvis uttalats, då den nödvändiggör valens förrättande å kommunalstämma och efter särskild röstlängd, finner utskottet utgöra ett ytterligare skäl att den ifrågasatta utredningen snarast företages.»

Av ordalydelsen märka vi, att utskottet fäster sig vid att valen, som äga rum på kommunalstämma, ske efter en särskild röstlängd. Detta uttalande innebär, att man skulle slopa den särskilda rösträttsgrund, som vi för närvarande ha enligt väglagen, och att vi skulle införa något annat. Herr Fast har också redan tidigare talat om en rösträttsgrund, som skulle vara lika med den kommunala rösträttsgrund. Med utgångspunkt härifrån menade givetvis herr Fast och med honom liktänkande, att det inte längre finns någon anledning att låta valen förrättas på kommunalstämma, utan att de böra överföras till kommunalfullmäktige. Herr Fast yttrade nu, att det här både får och bör ordentligt sägas ifrån, att vad man syftar till är ett slopande av den nuvarande rösträttsgrundens och ett införande av en ny sådan.

Jag vill rekommendera de borgerliga partierna att uppmärksamma detta förhållande. Vid 1934 års riksdag, då denna fråga behandlades i samband med den nya väglagens antagande, yttrade bland andra bondeförbundets ledare herr Pehrsson i Bramstorp följande: »Det här gäller allenast ekonomiska frågor. Det är icke fråga om sociala spörsmål, som gälla hela folkets välfärd, utan det är fråga om ekonomiska ting. Utgår man därifrån, att det är de, som påförts skatt, som skola ha rösträtt, så menar jag, att man icke därvidlag gjort den orätt, som från utskottsreservanternas sida här har påtalats.» Och något senare i samma anförande yttrade herr Pehrsson i Bramstorp: »Det är här fråga om ett ordentlighetsstreck, och jag tror verkligen, att man inför framtiden inte står till svars med att släppa detta krav.» Det var därvidlag fråga om den fullgjorda skatteplikten. Konstruktionen av de nuvarande röstgrunderna enligt väglagen kräva också, att man inte skall häfta för oguldna vägs-katter. Men går man över till detta nya system att ombuden skola väljas enligt den kommunala rösträttskalan, har man därmed släppt just denna fundamentala sats, som herr Pehrsson i Bramstorp 1934 fann så betydelsefull, att han såg sig föranlåten att understryka vikten av, att endast den, som har att betala vägs-katt, skall ha rösträtt, och att man skall ha ett ordentlighets-streck, så att endast den, som också betalar denna skatt, får rösta. Det var bondeförbundets ledare, som alltså gjorde dessa uttalanden.

Som sagt, går man över till den kommunala rösträtten, släpper man just denna sida av problemet. Jag har velat framföra detta för att man skall få klart för sig vad det är som skiljer utskottets uttalande från reservanternas. Under det att utskottet i sitt uttalande i dag tar ställning till rösträttsgrunderna och ger en viss anvisning på hur den frågan skall lösas utav den blivande utredningen, innebär reservanternas uttalande helt enkelt, att det spörsmålet nu inte bör eller får tas upp, utan att det är utredningens sak att visa, vilka rösträttsgrunder som böra tillämpas, och att det sålunda för närvarande inte är mycket mera att säga härvidlag. En seger för utskottet eller för reservationen innebär sålunda i sig ett ställningstagande till frågan, om 1934 års majoritetens mening fortfarande skall vara gällande och bestämmande eller om det ställningstagande, som herr Fast rekommenderade och som utskottet rekommenderat, skall vara gällande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Hällgren: Herr talman! Vid 1937 års riksdag förelåg en motion om ändrade grunder för vägrösträtten. Man motiverade detta från vårt håll

Ang. vissa ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

bl. a. med de otympliga valdistrikt, som finnas i vissa norrlandslän. Vi hade herr Lindmark till motståndare, när det gällde att ändra dessa grunder, men trots detta beslöt andra kammaren en skrivelse till Kungl. Maj:t. Att frågan föll berodde på första kammarens hållning.

För att göra de nuvarande bestämmelserna mera tilltalande har nu herr Lindmark vänt på vår argumentation från i fjol och vill göra själva sättet för valet av vägstämмоombud mera tilltalande genom att ordna det så, att dessa val skola äga rum inför valnämnderna i stället för på samlad kommunalstämma. Dessutom motionerar herr Lindmark om ändrade vägskattegrunder, dock utan ändring av rösträttsgrunderna. Jag kan inte tänka mig, att andra kammarens majoritet skulle gå ifrån sin förut uttalade mening och vilja ha en ändring uti grunderna för vägrösträtten. Då i år konstitutionsutskottet med stor majoritet uttalat, att det anser, att vägskattegrunderna böra ändras samtidigt med bestämmelserna om val av vägstämмоombud, tycker jag, att den ståndpunkt, som utskottet här har intagit, borde samla ännu större majoritet i år än i fjol, låt vara att herr Lindmark med sin konservativa syn på dessa frågor inte kan godkänna detta utskottsutlåtande.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindmark: Herr talman! Min motion om ändring av bestämmelserna rörande val av vägstämмоombud är ingalunda grundad på konstitutionsutskottets utlåtande av i fjol. Den är grundad på den erfarenhet vi gjorde vid 1935 års val. De svårigheter, som då yppade sig framförallt i de stora norrlandskommunerna, kan man enklast eliminera just på det sätt, som i motionen framhålles. Det är inte bara jag som anser, att riksdagens uttalande på ifrågasvarande punkt borde vara neutralt. Samtliga konstitutionsutskottets höger- och folkpartiledamöter ha gjort samma uttalande, och sålunda föreligger här en borgerlig samling, låt vara med undantag för bondeförbundet. Jag anser mig vara i gott sällskap.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen meddelade, att han med hänsyn till de under överläggningen framställda yrkandena komme att framställa propositioner först beträffande utskottets hemställan och därefter beträffande motiveringen.

På av herr talmannen därå given proposition blev till en början utskottets hemställan under punkten 1) av kammaren bifallen.

Herr talmannen gav vidare propositioner beträffande utskottets hemställan under punkten 2) a), nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II:152; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Utskottets hemställan under punkten 2) b) blev härefter på av herr talmannen därå given proposition av kammaren bifallen.

Slutligen framställde herr talmannen propositioner beträffande motiveringen, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den motivering, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 15.

Föredrogos var för sig:

bevillningsutskottets betänkande, nr 18, i anledning av väckta motioner om sänkning av tullen å vissa inom byggnadsindustrien använda varor;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion med vissa önskemål i avseende å en framtida revision av lagen om avbetalningsköp; och

nr 35, i anledning av väckt motion om avskaffande av prästexamen; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läroanstalter för dövstumma m. m., dock endast såvitt angår förslaget till lag om upphävande av lagen den 31 maj 1889 angående dövstumundervisningen.

Vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt bifölls.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner angående landstingens arbetsformer m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till underhåll av Tullgarns slott m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till påbörjande av vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till vissa förbättringar av förläggningsförhållandena å Järvafältet;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund jämte i ämnet väckta motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1938/39 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens polisskola m. m.; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till handelshamnar och farleder jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 288 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om ändring av 2 § i kungörelsen angående handel med farmaceutiska specialiteter;

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av väckt motion om utredning rörande viss omläggning av gällande inkallelseförfarande vid mobilisering; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet för svenska medborgare av judisk börd att utträda ur mosaisk församling utan att inträda i svenska kyrkan.

§ 17.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 1, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1938/39 under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förvärv av aktier i vissa järnvägsaktiebolag jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne reglering för nomadlärare m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 231, angående skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

§ 19.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Mattsson</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 5 maj,	
» <i>Holmbäck</i> (sjuk)	» 12 » » » 3 »	
» <i>Dahlbäck</i> »	» 5 » » » 3 »	
» <i>Lindberg</i> i Stockholm	» 2 » » » 5 »	
» <i>Herou</i>	» 8 » » » 7 »	
fru <i>Humla</i>	» 4 » » » 6 »	
herr <i>Eklund</i>	» 2 » » » 6 »	
» <i>Andersson</i> i Ovanmyra	» 4 » » » 5 »	
» <i>Hansson</i> i Hönö	» 4 » » » 5 »	och
» <i>Lindén</i>	» 4 » » » 6 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.18 e. m.

In fidem
Sune Norrman.